

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİMDALI

TÜRKİYE’NİN İRAN’DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS

İclal FIRAT

ARALIK-2021
GÜMÜŞHANE

T.C.

**GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN İRAN’DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

TURKEY'S PUBLIC DIPLOMACY ACTIVITIES IN IRAN

YÜKSEK LİSANS

İclal FIRAT

**ARALIK-2021
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN İRAN’DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

TURKEY'S PUBLIC DIPLOMACY ACTIVITIES IN IRAN

YÜKSEK LİSANS

İclal FIRAT

Danışman: Doç. Dr. Kadir SANCAK

**ARALIK-2021
GÜMÜŞHANE**

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Kadir SANCAK danışmanlığında, **İclal FIRAT** tarafından hazırlanan “**Türkiye’nin İran’daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri**” isimli bu çalışma, 17/12/2021 tarihinde yapılan lisansüstü tez savunma sınavı sonucunda **Oy Birliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

.....

Doç. Dr. Metin AKSOY (Başkan)

.....

Doç. Dr. Kadir SANCAK (Danışman)

.....

Dr. Öğretim Üyesi İrfan SANCAK (Üye)

Lisansüstü tez savunma sınavında başarılı bulunarak kabul edilen bu tezin ciltlenmiş hali,..... tarihli ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu toplantısında görüşülmüş ve Tez Yazım Kılavuzuna uygun bulunarak onaylanmıştır.

Doç. Dr. Serhat DAĞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Türkiye’nin İran’daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmalarını kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

25/12/2021

.....
İclal FIRAT

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesinde yardımcı olan ve yazma süreci boyunca fikirleriyle çalışmama yön veren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Kadir SANCAK'a sabrı ve anlayışı için, Őuan aramızda olmasa da bugünlere gelmemde maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen babam Bekir FIRAT'a ve değerli aileme sonsuz teŐekkürlerimi sunarım.

İclal FIRAT
GÜMÜŞHANE- 2021

ÖZET

Kesin bir tanıma ve somut ölçümlere dayanmayan güç kavramı, siyasal ilişkilerin ilk başladığı dönemlere kadar uzanmaktadır. Zamanla devletlerin ortaya çıkması ve devletlerarası ilişkilerin artması ile kavram önemini arttırmıştır. Yüzyıllar boyunca askeri ve ekonomik kapasite olarak algılanan güç kavramı, son dönemlerde cezbetme kabiliyeti ile kendisine yeni bir değer katarak varlığını devam ettirmektedir. Uluslararası ilişkiler literatürüne 1990 yılında Joseph Nye tarafından kazandırılan yumuşak güç kavramı, küreselleşme ile artan uluslararası iletişimle gücün kaynaklarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu doğrultuda ise devletler, doğru ve kaynağı belli olan bilgiler ile kamuoyunu yönlendirme ve ikna etme düşüncesi ile kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmeye başlamıştır.

Hazırlanan tez ile son dönemlerde dünyada ve Türkiye’de değişen dış politika anlayışı doğrultusunda öne çıkan yumuşak güç kavramının kaynakları bağlamında Türkiye’nin İran’daki kamu diplomasisi faaliyetleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar arasında Türkiye’nin İran özelinde yapmış olduğu kamu diplomasisi faaliyetlerinin ilk kez çeşitli alanlarla birlikte değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Tez çalışmasında öncelikle güç, yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları açıklanmıştır. Devamında Türkiye’nin dünyada uygulandığı kamu diplomasisi faaliyetleri ve bu doğrultuda faaliyet gösteren kurumları ele alınmıştır. Son olarak yumuşak güç kaynakları bağlamında Türkiye’nin İran’daki muhtemel etkisi yorumlanarak yürüttüğü faaliyetler ele alınmıştır. Çalışmanın cevap aradığı sorular şunlardır; Yumuşak güç kaynakları bağlamında Türkiye’nin İran üzerindeki muhtemel etkileri nelerdir? Türkiye İran’da hangi kamu diplomasisi faaliyetlerini uygulamaktadır? Uygulanan kamu diplomasisi faaliyetlerini sınırlandıran unsurlar nelerdir?

Anahtar Kelimeler: Güç, İran, Kamu diplomasisi, Yumuşak güç

SUMMARY

The concept of power, which is not based on a precise definition and concrete measurements, dates back to the first periods of political relations. The concept of soft power, which was brought to the International Relations literature by Joseph Nye in 1990, has added a new dimension to the sources of power with the increasing international communication with globalization. In this direction, states have begun to conduct public diplomacy activities with the idea of directing and persuading the public with right and known information.

With the prepared thesis, Turkey's public diplomacy activities in Iran were tried to be revealed in the context of the sources of the concept of soft power, which has come to the fore in line with the changing foreign policy understanding in the world and in Turkey recently. This study, among the academic studies carried out in Turkey, is important in terms of evaluating the public diplomacy activities of Turkey in Iran for the first time together with various fields.

In the thesis, first of all, the concepts of power, soft power and public diplomacy are explained. Afterwards, Turkey's public diplomacy activities in the world and the institutions operating in this direction have been discussed.

Finally, in the context of soft power resources, Turkey's activities has been discussed by interpreting its possible influence in Iran. The answer to the question put forward in the thesis study is that the cultural activities implemented by Turkey on Iran will contribute more to Turkey's soft power.

Keywords: Power, Iran, Public diplomacy, Soft power

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
1.GİRİŞ	1
2.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI	5
2.1.Güç Kavramının Tanımı	5
2.2. Güç Kavramının Tarihsel Gelişimi	6
2.3. Güç Çeşitleri.....	6
2.4.Yumuşak Güç.....	7
2.4.1.Yumuşak Gücün Tanımı	7
2.4.2. Yumuşak Gücün Tarihi	8
2.4.3. Sert Güç ve Yumuşak Güç İlişkisi	9
2.4.4.Yumuşak Gücün Kaynakları	10
2.4.4.1. Kültür	10
2.4.4.2. Siyasi Değerler	11
2.4.4.3. Dış Politika.....	12
2.5. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi İlişkisi	13
2.6. Kamu Diplomasisi.....	13
2.6.1.Kamu Diplomasisinin Tanımı	13
2.6.2. Kamu Diplomasisinin Tarihsel Gelişimi.....	14
2.6.3.Kamu Diplomasisinin Karakteri	16
2.6.4. Kamu Diplomasisinin Uygulama Alanları.....	17
2.6.4.1. İnanç Diplomasisi	17
2.6.4.2. Yurttaş Diplomasisi.....	18
2.6.4.3. Lobcilik	19
2.6.4.4. Savunuculuk.....	19
2.6.4.5. Eğitim Diplomasisi.....	20
2.6.5. Kamu Diplomasisinin Araçları	20

2.6.5.1. Medya.....	20
2.6.5.2. Uluslararası Etkinlikler	21
2.6.5.3. Reklam	22
2.6.5.4. Ünlü Kullanımı	23
2.6.5.5. Uluslararası Yayınlar	24
2.6.5.6. Ulusal Markalar.....	24
3.TÜRKİYE’NİN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ.....	5
3.1. Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Tarihi.....	5
3.2. Türk Kamu Diplomasisinin Uygulama Alanları ve Araçları	32
3.2.1. Kültür	32
3.2.2. Ekonomi	33
3.2.3. Eğitim.....	35
3.2.4.Teknoloji	35
3.2.5. Silahlı Güçler	36
3.2.6. Din.....	37
3.3. Kurumlar	38
3.3.1. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı.....	38
3.3.2. Türkiye Maarif Vakfı	39
3.3.3. Anadolu Ajansı	39
3.3.4. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)	40
3.3.5. Türk Hava Yolları (THY)	41
3.3.6. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA).....	42
3.3.7. Diyanet İşleri Başkanlığı.....	43
3.3.8. Yunus Emre Enstitüsü.....	45
3.3.9. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)	46
3.3.10. Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri	48
4. YUMUŞAK GÜÇ KAYNAKLARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN İRAN’DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ	27
4. 1. İran'ın Sosyo- Kültürel Yapısı.....	27
4.1.1. Coğrafi Konumu	27
4.1.2. Etnik, Demografik ve Dini Yapısı	27
4.1.3. İdari ve Ekonomik Yapı	52
4.1.4. İran'ın Tarihi.....	53
4.2. Yumuşak Güç Kavramı Bağlamında Türkiye’nin İran Üzerinde Olası Etkileri.....	60
4.2.1. Kültür	60

4.2.1.1. Ortak Geçmiş	65
4.2.1.2. Dil.....	69
4.2.1.3. Din.....	70
4.2.1.4. Diğer Unsurlar.....	73
4.2.2. Siyasi Değerler	74
4.2.3. Dış Politika.....	75
4.3. Türkiye'nin İran'daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri.....	76
4.3.1. Eğitim Faaliyetleri.....	76
4.3.1. 1. Tahran Yunus Emre Enstitüsü	78
4.3.2. Dizi Yayınları.....	80
4.3.3. Turizm Faaliyetleri.....	82
4.3.4. Ekonomik Faaliyetler	84
4.3.5. Sivil Toplum Kuruluşları	86
4.4. Türkiye-İran Arasındaki Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Sınırlılıkları.....	87
5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	52
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ	115

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Başkanlığı
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
BBC	: British Broadcasting Corporation/İngiltere Merkezli Televizyon Kanalı
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Central Treaty Organization/ Merkezi Araştırma Teşkilatı
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
GASAM	: Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
IATA	: Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği
IBF	: Uluslararası İş Forumu
IPIS	: İranlı Resmi Stratejik Araştırma Merkezi
ISIRI	: İran Standartlar ve Sanayi Araştırma Enstitüsü
ITTO	: İran Turizm ve Turing Teşkilatı
İHA	: İnsansız Hava Araçları
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
İRAM	: İran Araştırmaları Merkezi
İSAB	: İran Seyahat Acentaları Birliği
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MSRT	: İran Bilim Teknoloji ve Yenilik Bakanlığı
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	: North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NBA	: National Basketball Association /Ulusal Basketbol Birliği
NMCI	: Ulusal Metroloji Enstitüsü ile İran Metroloji Merkezi
OAS	: Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü

OIC	: İslam İşbirliği Teşkilatı
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
RFE	: Özgür Avrupa Radyosu
SASAM	: Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi
SETA	: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Araçları
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TASAM	: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TOBB	: Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TRT	: Türk radyo ve televizyonu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜMSİAD	: Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği
TÜROB	: Türkiye Otelcilik Birliği
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayi İş Adamları Derneği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
VOA	: Amerika'nın Sesi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1.GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplini dünyada görülen değişim ve gelişimlerden en çok etkilenen alanlardan bir tanesidir. Bu nedenle disiplin, dinamik bir yapıya sahip olmakta ve dönemin şartlarına sürekli olarak uyum sağlamaktadır. Bu disiplinin içerisinde yer alan güç kavramı da tarihsel olarak bakıldığında dünyadaki gelişmelerden etkilenmiş ve dönemin şartlarına göre kendisini yeniden tanımlamıştır. İlk siyasal ilişkilerin ortaya çıkmasından Sanayi Devrimine kadar olan süreçte askeri güç, gücün temel unsuru olarak görülmüştür. Fakat bu dönemden sonra devletlerin endüstriyel kapasiteleri önemli hale gelerek ekonomik güç de ulusal gücü etkilemeye başlamıştır. Soğuk Savaş dönemine gelindiğinde de güç kavramı, bir ülkenin askeri ve siyasal otoritenin sahip olduğu bütün kaynakları içerisine alarak yorumlanmıştır. Günümüz dünyasında ise kavram, klasik tanımına ilave olarak yumuşak güç unsurları ile birlikte yeni bir kimlik kazanmıştır. Küreselleşme ile başlayan uluslararası iletişim zamanla teknolojinin gelişmesiyle önemli bir etkileşim imkânı sağlamıştır. Dünyada görülen bu gelişmeler de gücün kaynağını yönlendirme, bilginin kontrolü ve ikna yeteneği olarak değiştirmiştir.

Yumuşak güç kavramı, 1990 yılında Joseph S. Nye tarafından uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılmıştır. Disiplin içerisindeki önemli ve yeni bir diğer kavram da kamu diplomasisidir. Kamu diplomasisini yumuşak güç kavramına eklemeyerek değerlendiren Nye, onu yumuşak güç kaynaklarının kültürel ve enformasyonel faaliyetlerle politikaya dönüştürülmesi olarak tanımlamaktadır. Her iki kavram da diğer ülkeler üzerinde kamuoyu oluşturarak istenilen sonuçların başkaları tarafından istenmesini amaçlamaktadır.¹ Tarihsel olarak kamu diplomasisi 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de meydana gelen terör saldırısı ile önem kazanmıştır. Bu tarihten sonra dünyada yumuşak gücün öne çıkması ve devletlerin sistemli olarak kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmesi ile bu politika Türkiye için de bir zorunluluk haline gelmiştir. 2002 yılında da Türkiye’de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi bir hükümet politikası olarak yumuşak gücün geliştirilmesini hedef olarak belirlemiştir.

Bu çalışma ile Türkiye’nin bölgesel ve uluslararası alanda uygulamış olduğu kamu diplomasisi faaliyetleri İran özelinde değerlendirilmiştir. Yapılan literatür taramasına göre, Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar arasında yumuşak güç ve kamu

¹ Joseph S. Nye, *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, Ankara: BB101, 2. Baskı, 2017, s. 144-150.

diplomasisi kavramlarının uluslararası ilişkiler ve diğer disiplinlerde çok fazla ilgi gördüğü saptanmıştır. Konu, birçok akademik çalışmaya kaynaklık etmiş fakat YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine göre Türkiye'nin İran'da uyguladığı kamu diplomasisi faaliyetleri adı altında bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın Türkçe literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı, Türkiye'nin hem tarihsel geçmişe hem de kültürel yakınlığa sahip olduğu komşu ülkesi olan İran'da gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerini değerlendirmektedir. Bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Bunun yanında Türk kamu diplomasiyi uygulayan kurumların resmi internet sayfaları, faaliyet raporları ve kalkınma raporları incelenmiştir. Ayrıca haber siteleri taranarak bölge ile ilgili yapılan faaliyetleri içeren haber başlıkları araştırılmıştır. Bu doğrultuda kaynak olarak çoğunlukla Türkçe olmak üzere İngilizce kaynaklar da kullanılmıştır. Kaynaklar arasında; kitap, tez, makale, kurumların yayımlanmış olduğu dergiler, internet siteleri, haber başlıkları ve İran'da faaliyet gösteren kurumların faaliyet raporları kullanılmıştır. Aynı zamanda İran'da bulunan Türk dilinin öğretilmesi ve Türk dilinin yayılmasında önemli bir misyona sahip olan Yunus Emre Enstitüsü'nün Tahran şubesiyle iletişime geçilerek yapılan faaliyetler hakkında bilgi alınmış ve gerçekleştirilen etkinliklere katılan kişi sayısına ulaşılmıştır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde güç kavramının tanımı ve tarihçesi anlatılmıştır. Daha sonra güç çeşitleri anlatılarak yumuşak gücün tanımı, tarihçesi ve kaynakları ifade edilmiştir. Sonrasında ise yumuşak güç ve kamu diplomasisi değerlendirilerek benzerlik ve farklılıklar belirtilmiştir. Birinci bölümün son başlığında da kamu diplomasisinin tanımı, tarihsel gelişimi, şekli ve kullanım alanları detaylandırılarak açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'nin uyguladığı kamu diplomasisi faaliyetleri ele alınmıştır. Bu kapsamda, öncelikle Türkiye'de kamu diplomasisinin gelişimine yer verilmiştir. Daha sonra Türkiye'nin kamu diplomasisi alanları ve araçları ele alınarak var olan kapasitelerine yer verilmiştir. Devamında ise Türkiye'nin kamu diplomasisi kurumları ayrı ayrı ele alınarak yaptıkları faaliyetler incelenmiştir.

Tezin asıl konusunun ifade edildiği üçüncü bölümde ise Türkiye'nin İran'da gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetleri incelenmiştir. Bu başlık altında öncelikle İran'ın sosyo-kültürel yapısı ele alınarak ülkenin genel bilgilerinden bahsedilmiştir. Sonrasında yumuşak güç kavramı bağlamında Türkiye'nin İran üzerindeki olası etkileri ele alınmıştır. Devamında ise Türkiye'nin İran'da gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere yer

verilmiştir. Son olarak da Türkiye-İran arasında kamu diplomasisini sınırlandıran faktörler ele alınarak çalışma tamamlanmıştır.

2.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI

2.1.Güç Kavramının Tanımı

Güç kavramı, birçok alanda karşımıza çıkan fakat kesin tanımı olmayan bir kavramdır. Günlük hayatta sıklıkla kullanılan bu kavram, bilimsel alanda da temel açıklayıcı bir kavram niteliğine sahip olup, sosyal bilimlerden fen bilimlerine kadar uzanan geniş içeriğiyle de dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, devletlerin davranışlarını anlamada sıklıkla başvurulan bir kavram olması nedeniyle sosyal bilimlerin bir disiplini olan Uluslararası İlişkiler disiplininde de önemli yere sahip bir kavram haline geldiği görülmektedir.

Belirli bir veriye veya somut ölçümlere dayanmayan güç kavramı, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme ve bir etkiye direnebilme kuvveti” olarak tanımlanmıştır.² Kavram, sözlükte etki üzerinden tanımlanmaya çalışılsa da Joseph Nye, gücü hava durumuna benzeterek, herkesin ona bağlı olduğunu ve onun hakkında konuştuğunu fakat çok azının onu anladığını ifade ederek kavramın karmaşıklığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda Nye, gücü aşk ile ilişkilendirmiştir. Yaşamının tanımlanmasından ve ölçülmesinden daha kolay olduğunu belirten Nye, kesin bir tanımı yapılamayacağını ifade etmiştir.³ Morgenthau da tıpkı Nye gibi gücü bir kavram olarak tanımlamaktan kaçınmıştır. Morgenthau’ya göre güç, bir politikanın temel amacına ulaşmak için kullanılan araç ve ilişki biçimidir.⁴ Robert Dahl’a göre güç, A devletinin B devletine normal şartlarda kabul etmeyeceği bir şeyi kabul ettirmesine yönelik etkidir. A’nın etki yaratmadaki gücü fiziksel veya fiziksel olmayan bir kapasite olabilir. Dahl için güç, etki ve kapasite olarak iki temel bileşenden oluşmaktadır.⁵ Sönmezoğlu ise gücün sahip olma yönü ile ilişki yönünü ele alarak kavramı açıklamaya çalışmıştır. Gücün, bazı şeylere sahip olma anlayışının yanında kontrol ve etki kavramları ile ilişki yönünü de eklemiştir.⁶

Tüm toplum bilimlerinde olduğu gibi Uluslararası İlişkilerde de teorilerin temel özelliği belirli bir değişkenle o alandaki tüm olayların açıklanmaya çalışılmasıdır.⁷ Bu

² Türk Dil Kurumu Sözlükleri, erişim 15 Ocak, 2021, <https://sozluk.gov.tr/?q=g%C3%BC%C3%A7&aranan=>.

³Joseph S. Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, Ankara: BB101 Yayınları, 2. Basım, 2017, s.20.

⁴Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, İstanbul: Alfa Yayınları, 3. Basım, 1999, s.44-45.

⁵ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s.44.

⁶ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika Ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Der Yayınları, 6. Basım, 2014, s.263-264-265.

⁷Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Bursa: MKM Yayınları, 4. Baskı, 2013, s.30.

özelliğinden dolayı teoriler tek bir kavram üzerinden bütün sorunları açıklamaya çalışmaktadır. Güç kavramı da bu kavramlardan birini oluşturmaktadır. Bazı teoriler gücü temel açıklayıcı kavram olarak görerek ona büyük önem verirken, bazı teoriler olayları gücün dışındaki kavramlarla açıklamaya çalışıp daha az önem vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Uluslararası İlişkiler disiplininin temel teorisi olan realizm, güç kavramını merkezine alan en önemli teoridir.⁸ Realizm, devleti uluslararası ilişkilerin tek aktörü olarak görmekte ve uluslararası politikayı da devletler arasındaki mücadele süreci olarak tanımlamaktadır. Askeri ve güvenlik konularını ön plana çıkaran realistler, uluslararası anlaşmazlıkların çözümünü ve istikrarın sağlanmasını, gücün kullanım şekline bağlamıştır.⁹ Realizme göre, bir devletin temel unsurları askeri, ekonomik, teknolojik ve diplomatik kapasiteler olarak görülse de bunların hiçbiri devletin tek başına bir amacı değildir. Devletin asıl amacı, uluslararası sistemdeki gücünün artırılmasıdır. Realizmin kurucusu sayılan Morgenthau gücü, bir insanın diğer insanlar üzerinde kurup aynı zamanda sürdürebildiği etki alanı olarak tanımlamıştır. Bunun fiziksel şiddet ya da psikolojik yöntemler gibi yollarla da uygulanabileceğini savunmaktadır. Devletleri tıpkı insanlar gibi tanımlayan realizmde, en önemli güç kaynağı maddi unsurlar olsa da tek başına yeterli değildir. Ulusların hükümet şekli, ulusal karakter ve moral de güç kullanımında önemli olarak görülmektedir.¹⁰

Uluslararası ilişkiler literatüründe öne çıkan diğer bir teori de liberalizmdir. Liberaller, güç kavramını realistler gibi teorinin merkezine almasalar da büyük önem vermişlerdir. Liberallere göre güç, değişen davranışlar yoluyla başkalarının izlediği politikaların yarattığı maliyetlerden kurtularak kendi istediklerini yapabilmektedir. Realistler güç unsurlarında askeri konuları temel alırken liberaller ekonomik unsurları ön plana çıkarmıştır.¹¹

Dünya politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynayan diğer bir uluslararası ilişkiler teorisi ise konstrüktivizmdir. Konstrüktivizm, uluslararası sistemdeki aktörlerinin kimlik ve çıkarlarının toplumsal olarak inşa edildiğini savunmaktadır.¹² Uluslararası ilişkilerin sosyal yanına vurgu yapan konstrüktivistler, güç kavramının fikirler doğrultusunda yapılandığını savunmaktadırlar. Devletlerin davranışlarının ise somut veriler üzerinden değil düşünce üzerinden yürütüldüğünü belirtmişlerdir.¹³

⁸ Ali Balcı ve Tuncay Kardeş, "Realizm", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, der., Şaban Kardeş ve Ali Balcı, İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s.85.

⁹ Arı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, s.24-25.

¹⁰ Kardeş ve Balcı, *a.g.e.*, s.87-88.

¹¹ Kadir Sancak, *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç*, Ankara: Nobel Yayınları, 1. Baskı, 2016, s.26-27.

¹² Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.116.

¹³ Sancak, *a.g.e.*, s.29.

2.2. Güç Kavramının Tarihsel Gelişimi

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde birçok kaynağa konu olan güç kavramının ilk kullanıldığı eser Thucydides'in yazdığı Peleponnessos Savaşları'dır.¹⁴ MÖ 460-400 yılları arasında yaşayan Thucydides kaleme aldığı eserinde MÖ 461 yılında ortaya çıkan Atina ve Sparta arasındaki Peloponessos Savaşı'nın nedenini güç ve güç dengesi üzerinden yorumlamıştır. Ona göre ortaya çıkan savaşın nedenini Atina'nın Sparta aleyhine büyüyen gücü ve diğer devletlerin de büyüyen imparatorluğa olan direnci olmuştur.¹⁵ Thucydides'in ardından güç kavramına değinen diğer bir isim ise 1332-1406 yılları arasında yaşayan İbn Haldun'dur. İbn Haldun; Kuran-ı Kerim, tefsir, hadis, felsefe, matematik gibi birçok alanda çalışmalar yapmanın yanı sıra siyaset biliminde de asabiyet kavramını geliştirmiştir. İbn Haldun, asabiyeti; bir topluluk arasındaki kolektif bilinçten doğan birlikte hareket etme anlayışı olarak tanımlamaktadır. Devlet kurup iktidar olmanın arkasındaki gücü, topluluk arasında gelişen asabiyet bağı ile açıklayarak devlet yönetimde güçlü olmanın yollarını ifade etmiştir.¹⁶ Uluslararası ilişkilerde güç kavramı açısından önemli bir yere sahip olan diğer bir eser ise Niccola Machiavelli'nin 1513'te kaleme aldığı "Prens" eseridir. Machiavelli, 1469-1527 yılları arasında yaşayan siyaset kuramcısı, yazar ve devlet adamıdır. Machiavelli, Prens adlı eserinde bir prensin nasıl olması gerektiğini maddeler halinde sıralamıştır. Machiavelli, bir prensin gücünün yönetilenler üzerindeki yarattığı korkuyla doğru orantıda olduğunu savunmuştur. Ona göre güçlü olmanın yolu sevilen bir lider olmaktan çok korkulan bir lider olmaktan geçmektedir.¹⁷ Güç kavramının tarihsel süreci incelendiğinde yukarıdaki isimlerin yanı sıra Sun Tzu, Kautilya, Tomas Hobbes gibi birçok isme daha rastlanmaktadır.

2.3. Güç Çeşitleri

Güç kavramı genel olarak; bir aktörün başka bir aktörün davranışlarında değişiklik yaptırabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre, bir gücün oluşabilmesi için sistemde birden fazla aktörün bulunması gerekmektedir. Birden fazla aktörlü bu sistemde güç oluşturabilmek için tehdit, cezalandırma, ödüllendirme ve ikna olmak üzere dört temel yöntem kullanılmaktadır. Kullanım şekillerine göre de güç kavramı, sert güç ve yumuşak güç olmak üzere iki çeşide ayrılmaktadır.¹⁸

¹⁴ Sancak, *a.g.e.*, s.3.

¹⁵ Joseph S. Nye ve David A. Welch, *Küresel Çatışma Ve İşbirliğini Anlamak*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Basım, 2018, s.26.

¹⁶ İbn Haldun, *Mukaddime*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1. Basım, 1982, s.7-5-121-128.

¹⁷ Niccolo Machiavelli, *Prens*, İstanbul: Can Yayınları, 1. Basım 2008, s.15, 13, 99.

¹⁸ Kardaş ve Balci, *a.g.e.*, s.218.

Sert Güç, “sopa” göstererek yani tehdit veya cezalandırma yöntemi ile ya da “havuç” sözü verilerek yani ödüllendirme yöntemlerini kullanarak, bir aktörün başka bir aktör üzerinde üstünlük sağlaması anlamına gelen bir güç çeşididir. Sert güçte cezalandırma, bir devletin elindeki askeri unsurları, ekonomik yaptırım ya da diplomatik yalnızlaştırma imkânlarını, başka bir aktöre doğrudan zarar vermek amacıyla kullanması olarak ifade edilir. Tehdit ise devletin sahip olduğu imkânları, sınırlı kullanmak veya hiç kullanmamak suretiyle diğer aktörleri istediği şekilde yönlendirebilmesi olarak tanımlanabilir. Tehdit ve cezalandırmanın dışında, diplomatik, askeri ve ekonomik ödüller de dış etkenler ile davranış değiştirme yöntemi olarak sert gücün kullanımına girmektedir.¹⁹

Güç çeşitlerinden bir diğeri olan yumuşak güç, sopa veya havuç kullanmadan diğer aktörlerin tercihlerini şekillendirme becerisine dayanmaktadır. Yumuşak güç, ikna etme, nüfuz etme ve karşısındaki insanları harekete geçirme gibi yöntemleri kullansa da bunlardan ibaret olmayıp aynı zamanda bir cezabetme becerisidir. Bu cezabetme ise kültür, siyasi değerler ve dış politika gibi unsurları kullanarak oluşturmaya çalışılmaktadır.²⁰

2.4.Yumuşak Güç

2.4.1.Yumuşak Gücün Tanımı

Yumuşak güç kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandıran kişi Josep S. Nye'dir. Nye, 1990 yılında “Bound To Lead: The Changin Nature of Amerikan Power” adlı eserinde ilk defa “soft power” kelimesini kullanmıştır. Sonrasında ise 2002 yılında yayımladığı *The Pradox of Amerikan Power: Why the World's Only Superpower Can't Go Alone* ve 2004 yılında yayımladığı *Soft Power: The Means to Success in World Politics* kitaplarıyla kavramı daha detaylandırmıştır.²¹

Joseph Nye gücü, istenilen sonuçları elde etmek için başkalarını etkileme becerisi olarak tanımlamıştır.²² Nye, başkalarını etkilemenin iki yolla mümkün olacağını savunmaktadır. Bunlardan ilki, başka devletleri doğrudan ya da emredici bir şekilde sert güç uygulayarak değiştirmeye zorlamaktadır. Sert güç, teşviklere (havuçlara) veya tehditlere (sopalara) dayanmaktadır.²³ İkinci yol ise sert güç uygulamadan başka devletlerin o devletin değerlerine hayran olmasını ve onun refah düzeyini arzuladığı için

¹⁹ Kardaş ve Balcı, *a.g.e.*, s.218-219.

²⁰ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s. 24-32.

²¹ Sancak, *a.g.e.*, s.78.

²² Nye ve Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, s. 62.

²³ Joseph S. Nye, *The Powers to Lead*, Oxford University Press USA – OSO Yayınları, 1. Basım, 2008, s.29.

onun isteklerine cevap vermesini sağlamaktır. Bu yolu Nye, yumuşak güç olarak kavramsallaştırmıştır.²⁴

Nye yumuşak gücü, diğerlerinin tercihlerini cezbedicilik ile değiştirebilme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Bu cezbedicilik, çekici bir kişilik, siyasi değerler, ahlaki otoriteye sahip politikalar ve kurumlar gibi soyut değerlerle ilgilidir.²⁵ Yumuşak güç, somut verilere dayanmasa da ülkelerin politikalarını uygulamada önemli bir etkiye sahiptir. Eğer bir ülkenin ideolojisi ile kültürü çekiciyse ve gücünü, başkalarının gözünde meşrulaştırmışsa diğer devletler onu daha istekli takip edeceklerdir. Bu sayede de o ülkenin isteklerine daha az direnç göstereceklerdir.²⁶

2.4.2. Yumuşak Gücün Tarihi

Uluslararası ilişkiler, sürekli değişim içerisinde olan, dünyadaki ilerlemelerle birlikte kendisini geliştirip, değiştiren dinamik bir disiplindir. Uluslararası ilişkiler disiplininin en önemli kavramlarından biri olan güç kavramı, bu değişimlerden etkilenecek, dönemin şartlarına göre yeniden şekillenmiştir. Tarihsel olarak sanayi devrimine kadar olan dönemde gücün temel unsuru askeri güç olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte askeri güç tek başına yetersiz kalmış, ulusların endüstriyel kapasiteleri daha önemli hale gelmiştir. Soğuk Savaş sürecinde ise güç kavramı, bir ülkenin askeri ve siyasal otoritesinin sahip olduğu bütün kaynakları içine almıştır. Günümüzde de küreselleşme ile artan uluslararası iletişimle gücün kaynaklarına; kamuoyunu yönlendirme, bilginin kontrolü ve ikna yeteneği gibi unsurlar eklenmiştir.

Yumuşak güç kavramı 1990 yılında literatüre kazandırılmasına rağmen bu gücün kullanılması daha eskilere dayanmaktadır. İşgal edilecek ülkelerin direncini kırmak, güveni ve istikrarı daha kolay sağlamak için önceki dönemlerde de çalışmalar yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'yla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere birçok devlet kültürlerini tanıtmaya çabası içine girmiştir. Gelişen teknoloji ile birlikte devletler kendi dilleri ve kültürlerini tanıtmak amacıyla ciddi bütçeler ayırmışlardır. Geniş çaplı ilk yumuşak güç uygulaması ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD tarafından yapılan "Marshall Planı" uygulamasıdır. Bu plan 1948-1951 yılları arasında, içinde Türkiye'nin de olduğu birçok ülkede gerçekleşmiştir. Birçok ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlamasının yanı sıra Amerikan kültürünün yayılmasında etkili olmuştur. Aynı zamanda ABD sert güç kullanımının yanında yumuşak gücünü kullanarak Sovyet

²⁴ Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, İstanbul: Literatür Yayınları, 1. Basım, 2003, s. 10-11.

²⁵ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.24-25.

²⁶ Joseph S. Nye, *Power in the Global Information Age: From Realism to Globalization*, New York: Taylor & Francis Group Yayınları, 1. Basım, 2004, s.77.

sistemine zarar vermiştir. 1958-1988 yılları arasında Sovyet vatandaşlarından farklı meslek gruplarının ABD'yi ziyaret etmesi ABD'nin amacına ulaştığının bir göstergesidir.²⁷

2.4.3. Sert Güç ve Yumuşak Güç İlişkisi

Sert güç ve yumuşak güç hizmet ettikleri amaç yönünden birbirlerine benzemektedir. Her ikisi de başkalarının davranışlarını etkileyerek amaçlarına ulaşmayı hedeflemektedir. Fakat bu amaçlara ulaşmada kullandıkları yöntem farklılıklardan dolayı birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Sert güç, komut verme gücüne dayanırken yumuşak güç ikna etmeye dayanır.²⁸ Fakat bu ayrım keskin bir ayrım değildir. Bazen komuta gücü ya da güçlü bir ekonomi başkaları üzerinde cazibe yaratabilmektedir. Tarihte hem Stalin hem de Hitler bu konuya önem vermiş ve efsaneler yaratmaya çalışmışlardır.²⁹

Sert ve yumuşak güç birbirleriyle ilişkili olmasına rağmen birbirlerinin yansıması değildir. 19. Yüzyılda Vatikan, İtalya'daki Papalık Devleti'ni kaybetmiştir fakat yumuşak gücünü kaybetmemiştir. Bunun dışında Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ve Macaristan'ı işgal etmesi ile birlikte bölgedeki yumuşak gücünü kaybetmiş, ancak sahip olduğu ekonomik ve askeri kaynaklar büyümeye devam etmiştir.³⁰

Her iki güç birbirlerinden daha etkin ya da daha etik değildir. Zihinleri yönetmek mecbur etmekten daha ahlaki bir davranış değildir. Gücün kullanım amaçlarına göre ahlaki yargılar da değişmektedir. Nye, bu argümanını ise Usame Bin Ladin örneğiyle açıklamıştır. 11 Eylül Saldırılarından sonra Amerika tarafından terörist olarak adlandırılan Ladin, takipçilerinin gözünde yumuşak güce sahip olmuştur. Etkinlik olarak da kuramdan kurama değişmektedir. Neorealistler fikirlerin rolünü dikkate almazken klasik realistler fikirlere büyük önem vermişlerdir.³¹

Nye'a göre 21. yüzyılda güç, sert ve yumuşak gücün kaynaklarının bileşimine dayanır. Gücün tek bir boyutuna yatırım yapmak, gücün garantileneceği anlamına gelmemektedir.³² Nye, ne zaman sert güç ne zaman yumuşak güç kullanılacağını ve her ikisinin hangi durumda kullanılacağını bilme kapasitesini de akıllı güç olarak tanımlamıştır.³³

²⁷Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi", *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3/12(2011), s.31-32.

²⁸Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.27.

²⁹Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, s. 12.

³⁰Nye, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, s. 66.

³¹Nye, *The Powers to Lead*, s.43.

³²Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, s. 15.

³³Nye, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, s. 67.

2.4.4.Yumuşak Gücün Kaynakları

Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç üreten birçok kaynak bulunmaktadır. Nye, bu kaynakları sınırlandırarak üç başlık altında incelemiştir. Nye'a göre bu kaynaklar; kültür, siyasi değerler ve dış politikadır. Nye aynı zamanda bu kaynakların yumuşak güç oluşturabilmesi için bazı şartlar öne sürmüştür. Kültür; başkalarına çekici geldiğinde, siyasi değerler; yurtiçi ve yurt dışında bu değerlere bağlı kaldığında, dış politika ise meşru ve ahlaki otorite olarak görüldüğünde yumuşak güç oluşturmaktadır.³⁴

2.4.4.1. Kültür

Kültür, her toplumun kendine özgü geliştirdiği, yaşama şeklini yansıtan bütün maddi ve manevi unsurları kapsayan değerler ve uygulamalar bütünüdür. Kültür, seçkinlere hitap eden edebiyat, sanat ve eğitimi içeren üst kültür ve kitlesel eğlenceye dayanan popüler kültür olarak ikiye ayrılmaktadır.³⁵ Kültürün yumuşak güç kaynağı olarak kullanılabilmesi ise evrensel değerler içermesi, diğer ülkelerle ortak değerlere ve çıkarlara sahip olması gibi faktörleri içermesine bağlıdır. Aynı zamanda kültür, başkaları için bir cazibeye sahipse istenilen sonuçları elde etme olasılığını artırır. Aksi takdirde dar kapsamlı ve sınırlı kültürlerin yumuşak güç üretmesi pek mümkün değildir.³⁶

Nye, belirli bir kesime hitap eden edebiyat, sanat ve eğitim faaliyetlerini içeren üst kültür faaliyetlerinin, ABD için önemli bir yumuşak güç aracı olduğunu belirtmiştir. ABD'de eğitim alan, akademik ve değişim programlarına katılan yabancı öğrenciler, ülkelerine Amerikan değerlerine duydukları hayranlıkla dönmektedir. Bu öğrenciler, ilerleyen zamanlarda Amerika açısından önemli politik sonuçlar doğuracak mevkilere gelmektedir.³⁷

Kültürün diğer bir ayağını oluşturan popüler kültür ise dünyada Amerikan hayranlığı uyanmasına katkı sağlamış ve ülkenin siyasi politikalarının daha hızlı benimsenmesinde etkili olmuştur.³⁸ Nye, popüler eğlencenin, bireycilik ve tüketici tercihleri gibi birçok değerler hakkında önemli siyasi mesajlar içerdiğini savunmaktadır. Amerikan kültürü; şiddet, cinsellik ve materyalizm içermesinin yanında bireysel, düzen karşıtı, açık ve özgür Amerikan değerlerini de temsil etmektedir. Amerikan değerleri ister olumlu olsun ister olumsuz birçok insanı güçlere çekmeyi başarmıştır. Bu başarı Nye'a

³⁴ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.32.

³⁵ Serkan Gündoğdu, "Ak Parti Dönemi Kamu Diplomasisi Uygulamaları (2002 - 2013)", Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2019, s 46-47.

³⁶ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.32.

³⁷ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.73-74.

³⁸Süleyman Eren, "Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri: Afrika Örneği", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2020, s.49.

göre siyaset ve ekonomiden çok daha güçlü bir etki yaratmaktadır.³⁹ Örneğin, NBA maçları, 215 ülkede yayınlanmakta 47 dile çevrilmekte,⁴⁰ film sektöründe ise Hollywood dünyanın en büyük film ihracatçısı konumunda bulunmaktadır. Aynı zamanda Rock and Roll müziğinin temsilcisi müzik grupları dünyanın birçok yerinde tanınmaktadır.⁴¹ Amerika'nın küresel boyuttaki televizyon, internet ve sinema gibi erişimleri, dünya gündemini belirleme ve yönetebilme açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.⁴²

Popüler kültür, hükümet kontrolünde olmadığı için tam olarak istenilen sonuçları vermeyebilir. Örneğin, Avustralya'da Vietnam Savaşı'na karşı düzenlenen öğrenci protestolarında, öğrencilerin Amerikan tarzı kıyafet ve müziklerle Amerika'ya karşı yaptıkları protestolar dikkat çekmiştir. Popüler kültürün başka bir olumsuz yanı ise ülke içindeki gruplarda farklı etki yaratmasıdır. Örneğin, İranlı gençler tarafından ilgi ile izlenen videolar İran'daki mollaları rahatsız etmektedir. Bu zıtlık ABD'yi uzun ya da kısa vadede farklı etkilemektedir. Uzun vadede, İran'daki popüler kültürde değişime sebebiyet veren bu durum kısa vadede iktidar grubundan olumsuz sonuç alınmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak popüler kültür statik bir araç değildir.⁴³

2.4.4.2. Siyasi Değerler

Yumuşak güç kaynaklarından bir diğeri siyasi değerlerdir. Nye'in siyasi değerler olarak bahsettiği kavramlar yurt içinde uygulanan demokrasi, uluslararası kuruluşlarla yürüttüğü birlikte çalışma anlayışı ve dış politikada uyguladığı barış ve insan haklarını desteklemektir. Hükümetler bu değer kapsamında yaptıklarıyla başkalarını kendilerine çekebilir ya da itebilirler.⁴⁴

Nye yumuşak gücün siyasi değerler kaynağını daha çok yerel faaliyetler üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Nye'a göre bu değerler bir ülkenin söyledikleri kadar yaptıklarıyla da önem kazanmaktadır. Demokrasi ve insan hakları gibi değerler başkaları için önemli bir çekicilik yaratabilmektedir. Fakat bunların bir güç yaratması için söylem dışında uygulanıyor olması da gerekmektedir. Örneğin, Soğuk Savaş sırasında, ABD'nin güneyinde uygulanan ırk ayrımı politikası, bağımsızlığına yeni kavuşmuş Afrika bölgesindeki ülkelerin endişe duymasına neden olmuştur. Ülke içinde uygulanan politikaların, dış ülke ilişkilerinde de kullanılıp kullanılmadığı diğer ülkeler tarafından

³⁹ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.76-80.

⁴⁰ NBA, erişim 15 Ocak, 2021, <https://www.nba.com/news/season-restart-international-players-official-release> .

⁴¹ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.76-80.

⁴² Eren, *a.g.e.*, s.49.

⁴³ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.83-84.

⁴⁴ Eren, *a.g.e.*, s.50.

takip edilmektedir. Eğer tutarsızlık ve ifte standart uygulaması var ise diğerleri, uygulanan politikalarda politik hedeflere ulaşmada yardımcı olmak istemeyeceklerdir.⁴⁵

Siyasi değerler, hükümet politikalarının yanında ülke içindeki halkın yaşam tarzı ve ahlaki değerlerini de kapsamaktadır. Örneğin ABD, sağlık harcamaları, yayımlanan kitap sayısı, internet kullanımı gibi faktörlerde en üst sıralarda yer almaktadır. Bu faktörler, yumuşak güce olumlu etkide bulunarak yaşam standartları açısından cezbedici niteliğe sahip faktörler haline gelmektedir. Fakat suç, boşanma, ergen gebeliği, gelir dağılımındaki eşitsizlik gibi olumsuz oranların da yüksek olması olumsuz bir izlenim bırakmaktadır.⁴⁶

Yumuşak gücün, sert güç gibi kontrol edilmesi mümkün değildir. Bazen halk verdiği tepkilerle hükümet politikalarından ayrılabilir. Örneğin Vietnam Savaşı'nda halk, hükümetin resmi politikasına karşı gelmiştir. Siyasi değerlerin bir diğer olumsuz yanı ise yürütölen politikaların bazı insanlara çekici gelirken bazılarına itici gelmesidir. Örneğin, Amerika'nın özgürlük ve bireycilik anlayışı bazı insanlar için çekiciyken kökten dinciler için iticidir.⁴⁷

2.4.4.3. Dış Politika

Ülkelerin yürüttüğü dış politika da yumuşak gücü önemli ölçüde etkilemektedir. Her lke dış politikasında kendi çıkarlarına göre hareket etmektedir. Fakat yumuşak güçte önemli olan menfaatlerin geniş mi dar mı tutulduğu ve uygulamada hangi yöntemlerin kullanıldığıdır.⁴⁸

Dış politikanın yumuşak güç üretebilmesi için öncelikle başkaları tarafından meşru olarak tanımlanması gerekmektedir. Aynı zamanda yumuşak güç, bir tehdit veya karşılık olmadan, diğerleriyle işbirliği sağlaması ile ilgilidir. Evrensel menfaatleri kapsayan ve öngörölü politikaların başkalarına çekici görünmesi daha kolaydır.⁴⁹

Devletlerin, demokrasi ve insan hakları gibi geniş kitlelerin kabul ettiği değerleri desteklemesiyle de yumuşak güç olumlu etkilenmektedir. Dış politikada önemli bir diğer faktör ise üsluptur. Uygulanan politikaların ifade ediliş şekli her zaman çok önemli olmuştur. Üslubun kilit noktasını ise tevazu oluşturmaktadır. BBC tarafından 2003 yılında 11 ülkede yapılan bir araştırmaya göre, çok sayıda insan ABD'yi kibirli bir süper güç olarak tanımlamıştır.⁵⁰

⁴⁵ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s. 87.

⁴⁶ Sancak, *a.g.e.*, s. 100.

⁴⁷ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s. 87-88.

⁴⁸ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.94.

⁴⁹ Gündoğdu, *a.g.e.*, s. 50.

⁵⁰ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.96-102.

2.5. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi İlişkisi

Uluslararası ilişkiler literatüründe yumuşak güç ve kamu diplomasisi farklı zamanlarda ortaya çıkan birbirinden bağımsız kavramlardır. Kamu diplomasisi 1965 yılında literatüre kazandırılırken yumuşak güç 1990'larda kavramsallaşmıştır. Fakat Nye, yumuşak güç kavramını ortaya attığı dönemde nasıl çalıştığı yönünde ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler üzerine Nye, 2004 yılında *Soft Power: The Means to Success in World Politics* adlı eseri ile bu iki kavramı birbirine eklemeyerek yumuşak güç kavramını yeniden kavramsallaştırmıştır.⁵¹

Nye, kamu diplomasisini, yumuşak güç kaynaklarının kültürel ve enformasyonel faaliyetlerle politikaya dönüştürülmesi olarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle kamu diplomasisi, yumuşak güç kaynaklarının diplomaside kullanılmasıdır. Her ikisi de istenilen sonuçların başkaları tarafından istenmesini amaçlamaktadır. İki kavramda da kamuoyu oluşturmak merkezi konumdadır. İki kavram arasındaki benzerliklerin yanında farklılıklar da bulunmaktadır. En temel fark birinin somut diğerinin soyut olmasıdır. Soyut bir kavram olan yumuşak güç, kamu diplomasisinin somut uygulamalarıyla somutlaştırılmaktadır. Diğer bir farklılık ise kamu diplomasisi bir diplomasi tarzı iken yumuşak güç, güç türüdür.⁵²

2.6. Kamu Diplomasisi

2.6.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı

Türkçede kamu diplomasisi olarak yer alan kavram İngilizcede “public diplomacy”, Fransızca’da “la diplomatie publique” olarak kullanılmaktadır. Kavram Büyük Türkçe Sözlükte “Bir ulusun düşüncelerini, ideallerini, hedeflerini, kurumlarını, güncel politikalarını ve kültürünü yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatma amacıyla uygulanan politika” olarak tanımlamaktadır.⁵³

Uluslararası ilişkiler literatüründe kamu diplomasisi kavramını ilk defa 1965 yılında Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk Fakültesi dekanı ve eski diplomat olan Edmund A. Gullion kullanmıştır. Gullion’a göre kamu diplomasisi, dış politikaların oluşumu ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkisi ile ilgilenir. Geleneksel diplomasinin ötesinde uluslararası ilişkilerin boyutlarını, diğer ülkelerde kamuoyu hizmetleri tarafından yerleştirilmesini, özel grupların ve çıkarların bir ülkedeki diğerleri ile

⁵¹ Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınları, 2014, s.38-39.

⁵² Ekşi, *a.g.e.*, s.38-40.

⁵³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, erişim 15 Ocak, 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.

etkileşimini; dış ilişkilerin raporlanmasını ve bunların politika üzerindeki etkisini, diplomat ve yabancı muhabir olarak işi iletişim olan kişiler arasındaki iletişim ve kültürler arası iletişimi kapsamaktadır.⁵⁴

Kamu diplomasisi kavramına Gullion'dan sonra önem veren diğer kişi de Hans Tuch'dır. Tuch, kamu diplomasisini bir hükümetin kurumsal amaçları ve güncel politikalarının yanı sıra ulusun fikir ve ideallerinin, kuruluşlarının ve kültürlerinin yabancı halklar ile oluşturulan iletişim süreci olarak tanımlamıştır.⁵⁵

Yumuşak gücün parçası kabul edilen kamu diplomasisi bir ülkenin hükümetinin başka ülkelerdeki insanlara doğrudan mesaj verme mücadelesidir. Başka bir tanımda ise bir ülkenin dış politikasına katkı sağlayan propaganda olarak tanımlanmıştır.⁵⁶ Fakat kamu diplomasisi ve propaganda birbirlerinden ayrılmaktadır. Soğuk Savaş yıllarında propaganda kelimesi kullanılsa da Amerikan Hükümeti bu kavramın olumsuz bir etki bırakması nedeniyle kamu diplomasisi kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Kavram, isimde yapılan değişikliğin yanı sıra kullanım şeklinde de değişikliğe uğramıştır. Propaganda, devlet kontrolünde doğruluğu kesin olmayan dedikodular olarak uygulanmaktadır. Kamu diplomasisi ise doğru ve kaynağı belli olan bilgilerle ve sivil bir yapı ile sürdürülmektedir.⁵⁷

Kamu diplomasisi, geleneksel diplomasi anlayışından da yapısı itibariyle ayrılmaktadır. Geleneksel diplomasi, devlet yetkililerini veya uluslararası aktörleri hedef alırken kamu diplomasisi resmi olmayan grup, örgüt veya bireyleri hedef almaktadır. Geleneksel diplomaside dış politika hedefleri uygulanırken, yabancı ülkelerin hükümet temsilcileriyle bağlantı sağlanmakta, kamu diplomasisinde yabancı halkları temsil eden bölümlerle iletişim sağlanmaktadır.⁵⁸

2.6.2. Kamu Diplomasisinin Tarihsel Gelişimi

Diplomasi, modern devlet sisteminden daha uzun bir tarihe sahip olarak MÖ 2500'lere kadar dayanmaktadır. İlk olarak Bernard du Rosier' ın 1436 yılında yazdığı Short Treatise About Ambassadors başlıklı eseriyle literatüre geçmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar bir çözüm aracı olarak kullanılan diplomasi savaşı engelleyemediği için suçlanmıştır. Savaşın sonrasında açık diplomasi ve çok taraflı diplomasi kavramları

⁵⁴ Nicholas J. Cull, *Public Diplomacy before Gullion*, 2008, s.19.

⁵⁵ Hans N. Tuch, *Communicating with the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*, erişim 20 Ocak, 2021, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-60512-5_1 , s.3.

⁵⁶ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, İstanbul: Beta Yayınları, 1. Baskı, 2012, s.80-81.

⁵⁷ Sancak, *a.g.e.*, s. 120- 121.

⁵⁸ Sancar, *a.g.e.*, s. 81-82.

ortaya atılmıştır. Soğuk Savaş döneminde (1945- 1989) ise diplomasi dönemin şartlarına göre iki kutuplu diplomasi, kriz diplomasisi ve propaganda diplomasisi olarak çeşitlilik kazanmıştır. 1960'lı yıllarda kamuoyunun tutumunun uluslararası politikada öneminin artmasıyla diplomaside dönüm noktası yaşanmıştır. 1965 yılında Edmund Gullion tarafından ortaya atılan ve yeni bir tarz olan kamu diplomasisi gelişmeye başlamıştır.⁵⁹

İlk modern kamu diplomasisi faaliyetleri Soğuk Savaş Dönemi ile başlamaktadır. Bu dönemde kamu diplomasisi doğrudan ve ideolojik savaşın parçası haline gelmiştir. Faaliyetler genel olarak Amerikan değerlerinin Doğu Avrupa ülkelerine yayılmasına yönelik ikna sürecini içermiştir. İletişim teknolojisindeki ilerleme ile birlikte radyo, televizyon ve faks gibi teknolojiler birçok insanın hayatına girmiştir. Böylece insanlar ülkelerinin dışında başka ülkelerde de olup bitenden haberdar olmaya başlamıştır. Geniş kitlelerin devletlerin faaliyetlerinden haberdar olmasıyla birlikte kamuoyunun önemi artmıştır. Bu süreçte devletler karar ve hareketlerinde kamuoyunu da dikkate almaya başlamıştır. Soğuk Savaş Dönemi'nde kamu diplomasisinin önemini arttıran diğer bir sebep ise 1948- 1964 yılları arasında 47 yeni ülkenin kurulmasıdır. Bu ülkeler kamuoyu oluşturması açısından kamu diplomasisi ile doğrudan hedef alınmıştır. Soğuk Savaş döneminin son bulup, iki kutuplu dünya sisteminin sona ermesiyle kamu diplomasisinin temel hedef ve amaçlarında duraklama yaşanmıştır. İdeolojik savaşın son bulduğu düşünülerek bu alana ayrılan bütçe küçültülmüştür.⁶⁰

Tarihsel olarak kamu diplomasisinin önem kazandığı diğer bir olay 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezine yapılan terör saldırısıdır. O dönemde ABD'nin Dışişleri Bakanı olan Colin Powell, kültürel diplomaside farklı yöntemler izleneceğini ve Amerikan değerlerinin savunulacağını ifade etmiştir. ABD hükümeti bu dönemde, kamu diplomasisi ile tehdit algısını dünya geneline yayarak, terörizme karşı dünya çapında savaş başlatmayı amaçlamıştı.⁶¹

İnternet ve bilgi teknolojisindeki ilerlemeler de dünyadaki kamu diplomasisi faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Uydu teknolojileri ile bölgesel ve kültürel yayınların artması, bilgi kaynaklarındaki hızlı artış, yabancı ülkedeki halkları etkilemede önemli imkânlar sunmuştur. Aynı zamanda web blogları, facebook, twitter ve instagram gibi sosyal medya araçları ile küresel ölçekte insanlar birbirleri ile temas etme imkânı bulmuşlardır. Facebook üzerinden örgütlenme ile yarım milyon kişinin Mısır'da devrim

⁵⁹ Ekşi, *a.g.e.*, s. 47-52.

⁶⁰ Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, s 24-35.

⁶¹ Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.37-38.

yapması, sosyal medya üzerinden yürütülen kamu diplomasisinin önemini ortaya koymuştur.⁶²

2.6.3.Kamu Diplomasisinin Karakteri

Kamu diplomasisindeki amaç; diğer güç uygulamalarında olduğu gibi, diğer tarafın davranışlarını kendi istekleri yönünde değiştirmektir. Bu amaç, kamu diplomasisinde iki aşamalı olarak uygulamaktadır. Birinci aşamada hedef ülkenin kamuoyu üzerinde etki yaratılmaya çalışılmaktadır. İkinci aşamada ise etkilenen kamuoyunun kendi politikacılarının karar almasında etki yaratması beklenmektedir. Bu iki aşama devletten halka ve halktan halka iletişim şekli olarak tanımlanmaktadır. Halktan halka iletişim kurulmasında üniversiteler, basın, STK'lar kullanılırken devletten halka olan iletişimde kamu kurumları kullanılmaktadır.⁶³

Nye, kamu diplomasisinin üç boyuttan oluştuğunu ifade etmektedir. Birinci boyutu günlük iletişimlerdir. Günlük iletişim, iç ve dış politikalarda alınan kararların açıklanmasını içermektedir. İkinci boyutu, reklam kampanyası ya da siyasi kampanyada oluşturulan şemaların markalaştırılarak özel devlet politikasında ilerleme sağlanmasıdır. Üçüncü boyutunda ise stajlar, konferanslar, burslar, değişim programları ve medya gibi kanallarla hedef ülkedeki kişilerle yıllar içinde ilişkilerin kurulmasıdır. Üç boyutun hepsi ülkenin çekici hale getirilip istenilen sonuçlara ulaşılmasında büyük öneme sahiptir. Fakat bu boyutlar her zaman olumlu sonuçlar yaratmamaktadır. Çünkü reklam ne kadar iyi olursa olsun popüler olmayan bir ürünü satmada etkili olmaz. Eğer yürütülen politikalar dışarıdan kibirli veya bencilce görünüyorsa yumuşak güç üretmek yerine, olanı da tüketebilmektedir.⁶⁴

Kamu diplomasisi sadece konuşmaktan ibaret olmayan, aynı zamanda dinlemenin de etkin olduğu iki yöne sahip bir uygulamadır. Bu yönüyle değişim programları tek taraflı yapılan medya kanallarından daha etkili olmaktadır. Karşı taraflı etkilemek için hedef kitlenin değerlerini ve bakış açısını anlamak gerekmektedir.⁶⁵

⁶² Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.40-43.

⁶³ Sancak, *a.g.e.*, s.122-123.

⁶⁴ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.154-156.

⁶⁵ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s. 158-159.

2.6.4. Kamu Diplomasisinin Uygulama Alanları

Kültür, bir toplumu oluşturan değerler bütünüdür. Bu değerler evrensel ve diğerleri tarafından çekici unsurlar içeriyorsa önemli bir güç unsuru yaratabilmektedir. Kültürel diplomasi ise hükümetler tarafından kültürün cezbedici unsurları kullanılarak diplomatik işlerde kolaylık sağlayacak olumlu bir imajın tanıtımını yapma çabasıdır.⁶⁶

Kültürel diplomasi en temel iki ögesi dil ve eğitimidir. Bir devlet dilini yaygınlaştırdığı devlette, diğer devletlere kıyasla daha etkili olmaktadır. Eğitim ise hedef ülkenin kültür ve sanat öğrenimini kapsayan ve dili tamamlayan bir öğedir. Eğitim alanında özellikle uluslararası eğitim kapsamındaki değişim programları, iki ulus arasında doğrudan irtibat sağlayarak dış politikasında olumlu görüş sağlayabilmektedir. Aynı zamanda kültürel diplomasi filmler, radyo programları, televizyon, kitaplar ve konserler gibi kültürel değerlerin tanıtımını içeren bütün faaliyetleri kapsamaktadır.⁶⁷

Birçok ülke kültürün, kamu diplomasisi içerisindeki yerine büyük önem vermektedir. Ülkeler, kültür aracılığıyla değerlerini dünyaya yaymak için ülke içinde kamu diplomasisine kurumsal nitelik kazandırmışlardır. Almanya’da Goethe Enstitüsü, Polonya’da Adam Mickiewicz Enstitüsü, İngiltere’de British Council, Çin’de Konfüçyüs Enstitüsü ve Türkiye’de de Yunus Emre Enstitüsü yaptıkları faaliyetlerle örnek oluşturmaktadır.⁶⁸

2.6.4.1. İnanç Diplomasisi

Din, insanların varoluşundan itibaren önem arz eden, zamanla devletlerin ortaya çıkmasıyla da devletlerarası ilişkilerde önem kazanan bir olgudur. Tarihsel açıdan bakıldığında Haçlı Seferleri, Filistin-İsrail çatışması, Ortadoğu Politikası gibi küresel boyuttaki sıkıntıların temelinde din yer almaktadır. Din, 1648 Westphalia Barışı ile uluslararası ilişkilerde bu dönemde geri planda kalmış olsa da 11 Eylül 2001 saldırısının ardından uluslararası politikada yeniden önem kazanmıştır. Bu saldırılar öncesinde Samuel Huntington’un kaleme aldığı Medeniyetler Çatışması tezinde medeniyetlerin farklılaşma alanı olarak dinin gösterilmesi dinin önemini kanıtlar niteliktedir.⁶⁹

Dini diplomasi diğer ülkelerle ilişki kurulması için yapılan faaliyetleri içermektedir. Özellikle 11 Eylül Saldırıları ile dini cemaatlerin önemi artmış ve din küresel politikada devletlerin politikalarını etkilemeye başlamıştır. Dinin hem hükümetlerin otoritesini

⁶⁶ Sancar, *a.g.e.*, s. 169-170.

⁶⁷ Sancar, *a.g.e.*, s. 170-171.

⁶⁸ Sancak, *a.g.e.*, s. 122.

⁶⁹ İrfan Sancak, “II. Abdülhamid Dönemi Kamu Diplomasisi Uygulamaları”, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2019, s.26.

meşrulaştırma yolunda katkı sağlaması hem de hükümete karşı meydan okuyucu nitelikte olması önemini daha da arttırmıştır. Bu nedenle devletler, dini liderlere ve topluluklara karşı politika geliştirmek zorunda kalmıştır. Silva Sevilan dini diplomasiyi kamu diplomasisinin bir aracı olarak ele almaktadır. Jeffer Haynes dini, akıl ve gönülleri kazanmada önemli bir faktör olarak değerlendirerek yumuşak güç unsuru olarak ele almıştır.⁷⁰

2.6.4.2. Yurттаş Diplomasisi

Yurттаş diplomasisi, bireylerin yabancı ülkelere giderek veya kendi ülkelerine gelen yabancı ülke vatandaşları ile kurulan birebir iletişimi tanımlamaktadır. Yurттаş diplomasisi hedef kişilerle yüz yüze bir iletişim imkânı sunmaktadır. Verilmek istenen mesaj doğrudan iletilmekte ve geri dönüşü aynı anda alınmaktadır. Aynı zamanda içeriği verilen tepkiye göre devam ettirilebilir, değiştirilebilir ya da durdurulabilir niteliktedir. Verilen tepkiye göre çeşitlilik sağlaması ile verilen mesajın etkili olması açısından yurттаş diplomasisi, kamu diplomasisi araçları içerisinde önemli bir yere sahip olmaktadır. Nye'in en iyi iletişimcilerin, hükümetlerin değil bireylerin olduğunu söylemesi yurттаş diplomasisinin önemini vurgulamaktadır.⁷¹

Yurттаş diplomasisi üzerine çalışmalar yapan Sherry Mueller, bir ülkede yaşayan herkesin, kendisini bir yurттаş diplomatı olarak değerlendirmesi gerektiğini söylemiştir. Muller, yurt dışında yarışmalara katılan bir atletin, yabancı ülkelere konser veren sanatçıların, uluslararası ticaret yapan bir iş adamının, yabancı bir ülkeden gelen üniversite öğrencisinin sınıf arkadaşlarını birer yurттаş diplomatı olarak tanımlamaktadır.⁷²

Yurттаş diplomasisinde mülteciler ve ülkedeki diasporalar da önemli bir yere sahiptir. Kültürlerarası iletişimde göçmenlerin büyük öneme sahip olması hükümetlerin onlara yönelik yeni politikalar üretmesinde etkili olmaktadır. Yurттаş diplomasisinin diğer bir aracı ise hükümet dışında kamu diplomasisi yürüten kuruluşlardır. ABD'de George Washington Üniversitesi Kamu Diplomasisi Enstitüsü, The Institute of World Politics gibi kuruluşlar yaptıkları faaliyetlerle yurттаş diplomasisine katkı yapmaktadır.⁷³

⁷⁰ Ekşi, *a.g.e.*, s.134-136.

⁷¹ İrfan Sancak, *a.g.e.*, s.39-40.

⁷² Sancar, *a.g.e.*, s.177-178.

⁷³ Sancar, *a.g.e.*, s.178.

2.6.4.3. Lobicilik

Lobicilik, kuralların, kanunların ve yapılan düzenlemelerin uygulama süreçlerinde kamu gücünü etkilemeye yönelik girişimleri kapsayan bir çalışma şeklidir. Kamu diplomasisinin uygulama alanlarında tam olarak yer almasa da kamu diplomasisine tanıtma, bilgilendirme ve diyalog oluşturma açısından katkı sağladığı için önemli bir yere sahiptir. Lobicilik, kamu diplomasisinin bir aktörü olarak görülmektedir. Lobi gruplarının amacı, hedef aktörleri doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektir.⁷⁴

Lobicilikte önemli olan yeterli ve doğru bilgi ile elde edilen verilerin dışına çıkmayarak siyasetin yönlendirilmesidir. Lobi çalışmaları birkaç yol ile sürdürülebilmektedir.⁷⁵ Bu yollardan en fazla kullanılan ve etkili olanı doğrudan lobiciliktir. Doğrudan lobicilik, lobicilerin karar alma sürecindeki kişileri doğrudan etkilemeye çalıştığı bir süreçtir. Bu yöntem görüşme, mektuplaşma, kişisel ilişkiler, rica ve tehdit gibi uygulamaları kapsamaktadır. Lobi çalışmalarında diğer bir yol ise dolaylı lobiciliktir. Dolaylı lobicilik, kitleleri ve basını etkileyerek imaj oluşturulmasına yönelik yapılan faaliyetleri kapsamaktadır.⁷⁶

2.6.4.4. Savunuculuk

Savunuculuk, bir aktörün belirli bir düşünceyi, konuyu veya politikayı diğer halkların düşüncesinde yer edindirerek destekleme ve uluslararası zemini yönetme çabasıdır. Dışişleri bakanlıkları bu konuda önemli bir işleve sahiptir. Ülkeler dışişleri bakanlıklarının yurtdışındaki temsilcilikleriyle yabancı halklarla iletişim imkânı kazanmaktadır.⁷⁷

Kamu diplomasisinin enformasyon boyutunu oluşturan savunuculuk, yabancı halkları harekete geçirebilecek bir kamu sesi oluşturmaktadır. Savunuculuğun amacı, yabancı ülkelere kendi ülkeleri hakkında bilgi vererek dikkat çekmeye çalışmaktır. Savunuculuk devletlere kendilerini ifade etme imkânı sunarak yanlış anlaşılmalara düzeltilebilir olanağı sağlamaktadır. Karşılıklı anlayış ve diyalogu içermeyen savunuculuk tek yönlü bir iletişim faaliyetleri olmaktadır.⁷⁸

⁷⁴ Mihriban Akyol Akın, “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Ulus Markalama: Turquality Örneği”, Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi, s.50-51.

⁷⁵ Akyol Akın, *a.g.e.*, s.50-52.

⁷⁶ Seyfettin Aslan, “Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobicilik”, erişim 19 Ocak, 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55508>, s.3.

⁷⁷ İrfan Sancak, *a.g.e.*, s. 23.

⁷⁸ Sancak, *a.g.e.*, s.183-184.

2.6.4.5. Eğitim Diplomasisi

Kamu diplomasisinin uygulama alanlarından bir diğerini oluşturan eğitim diplomasisiyle ülkeler, gelecekte başka bir ülkenin karar verme sürecinde etkili olabilecek kişileri etkilemeye çalışmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda eğitim programları ile ülkelerini bir cazibe merkezi haline getirmeye çalışmaktadırlar. Eğitim faaliyetleri kapsamında ülkeler arası öğrenci ve akademisyen değişim programları, uluslararası konferans ve seminer programları ayrıca üniversite, kamu ve özel kuruluşların yaptığı gönüllü etkinlikler ile ülkeler arasında ortak değerlerin oluşması ve sivil diyalogun geliştirilmesinde etkili olmaktadır.⁷⁹

Küreselleşmenin etkisi ile ülkeler eğitim faaliyetlerini, ulusal çıkarları gerçekleştirmede bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Eğitim programları yerel, ikili, bölgesel veya küresel düzeyde işbirliklerine imkân sağlamaktadır. Bu imkân ise ülkeye önemli fırsatlar sağlayabilmektedir. Eğitim diplomasisini kullanan ülkelerin başında ise ABD, İngiltere, Avustralya ve Kanada gelmektedir.⁸⁰

2.6.5. Kamu Diplomasisinin Araçları

Kamu diplomasisi, yukarıda bahsedilen alanlara mesaj verme amacını kapsayan bir süreci ifade etmektedir. Kamu diplomasisi bu amacı medya, uluslararası etkinlikler, ünlü kullanımı, reklam, ulusal markalar ve uluslararası yapılan yayınları araç olarak kullanarak gerçekleştirmektedir.

2.6.5.1. Medya

Geniş kitlelere ulaşarak kamuoyu oluşturmaya katkı sağlayan medya, kamu diplomasisine doğrudan katkı yapmasıyla önemli bir yere sahip olmuştur.⁸¹ Medya geleneksel olarak gazeteler, radyo istasyonları, televizyon istasyonları, sinema ve yayınları kapsamaktadır. Zamanla teknolojinin gelişmesiyle de yeni medya aracı olarak internet ortaya çıkmış ve tek taraflı yürütülen mesaj iletimi çift taraflı hale gelmiştir.

Medya, kamu diplomasisinin sosyal yönünü oluşturmaktadır. Hükümetler, yabancı ülkelere kendilerini anlatmak için kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla hükümetler, yabancı ülkelerde istedikleri algıyı oluşturma imkânına sahip olmaktadır. Fakat bu algı yönetimi her zaman olumlu bir etki bırakmayabilmektedir.

⁷⁹ Meltem Özel, “*Kamu Diplomasisi Türü Olarak Eğitim Diplomasisi Bağlamında Erasmus+ Değişim Programı*”, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2021, s.42-43

⁸⁰ Recep Şehitoğlu, “*Kamu Diplomasisinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü: SETA, GMF ve SWP Örnekleri*”, Doktora Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2021, s.11-12

⁸¹ Akyol Akın, *a.g.e.*, s.53.

Örneğin bir ülke liderinin, yabancı medyada diktatör olarak görülmesi yumuşak gücü olumsuz etkilerken demokratik ve özgürlükçü olarak ifade edilmesi yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır.⁸²

Küresel politikada kitle iletişim araçları zamanla bir aktör haline gelmiştir. Devletler sadece topraksal alanda değil medyada da bir mücadele içine girmişlerdir. Örneğin Soğuk Savaş yıllarında radyo, sinema ve TV'nin propaganda aracı olarak kullanılması medyanın önemini ortaya koymaktadır. ABD Kongresi'nin, Sovyet propagandasına karşılık olarak Amerika'nın Sesi (VOA) televizyonunu kurması bunun yanında 1949 yılında Özgür Avrupa Radyosu (RFE)'nin kurulması örnek olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda ABD Dışişleri Bakanlığı Soğuk Savaş döneminde Hollywood endüstrisiyle çalışarak özel temalı filmler hazırlamıştır.⁸³

Yeni medya araçlarının ortaya çıkmasıyla da dijital diplomasi, e-diplomasi, twitter diplomasisi gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Dijital diplomasi aslında yeni bir diplomasi şekli olmayıp, internet araçlarının diplomaside kullanılarak sanal ortamda görüş ve faaliyetlerin aktarılmasını ifade etmektedir. Dünyadaki başbakanların, dışişleri bakanlarının ve diğer siyasetçilerin twitter hesabı açmaları devletler için sosyal medyanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bunun yanında hükümet karşıtı protestoların internet aracılığıyla örgütlenmesi veya ülke içindeki savaş ve çatışmalardaki görüntülerin aynı anda tüm dünyaya yayılması internetin önemini ortaya koymaktadır.⁸⁴

2.6.5.2. Uluslararası Etkinlikler

Uluslararası etkinlikler, dünyanın farklı bölgelerinden insanları bir araya getirerek iletişim imkânı sunması açısından kamu diplomasisinin bir aracı olmaktadır. Uluslararası etkinlikler, düzenleyen ülkelere saygınlık kazandırmak, dünya kamuoyuna mesaj vermek, yeni iş olanakları sağlamak, turizm gelirlerini arttırmak gibi birçok alanda fayda sağlamaktadır.⁸⁵

Spor etkinlikleri, uluslararası etkinlikler arasında dünya üzerinde en fazla kitleye ulaşma imkânı sağlaması açısından önemli bir yere sahiptir. Spor etkinliği; sporcular, hakemler, spor yöneticileri ve antrenörler ile hükümet yetkililerini de kapsayan geniş çaplı bir etkinliktir.⁸⁶ Bilinen ilk uluslararası etkinlik, saygınlık kazanmak ve Yunanlının Yunanlıyı öldürmesini engellemek amacıyla gerçekleştirilen MÖ 8. yüzyılda yapılan

⁸² Ekşi, *a.g.e.*, s.115.

⁸³ Ekşi, *a.g.e.*, s.115.

⁸⁴ Ekşi, *a.g.e.*, s.116-117.

⁸⁵ İrfan Sancak, *a.g.e.*, s.50-52.

⁸⁶ Halil Erdem Akoğlu ve Tonguç Osman Mutlu, "Sporun Kamu Diplomasisi Açısından Türkiye'nin İmajına Etkisi", *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2 (2018), s.280.

olimpiyatlardır. Birlik beraberlik anlayışının dışında siyasi mesaj vermek amacı ile düzenlenen 1936 Berlin Olimpiyatları, sporun başka bir yönünü ortaya koymaktadır. Hitler, Nazi rejiminin gücünü tüm dünyaya göstermek amacıyla, yapılan müsabakaları filme aldirarak Alman sporcularının dünyadaki diğer sporculardan üstün olduğu algısını empoze etmeye çalışmıştır.⁸⁷

Olimpiyatlar düzenleyen ülke açısından birçok katkı sağlamaktadır fakat ülkenin değerleri, evrensel değerlere aykırı ise dünya üzerinde olumsuz bir imaj bırakabilmektedir. Örneğin 2008'de Çin'de düzenlenen Pekin Olimpiyatlarında yapılan etkinlikler takdir edilmiştir. Ancak Çin hükümetinin Tibet halkına saldırması ve yaptıkları, insan haklarına aykırı uygulamaların protesto edilmesine neden olmuştur.⁸⁸

Uluslararası etkinlik çerçevesinde yapılan kültür ve sanat faaliyetleri, kamu diplomasisinin diğer bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu etkinlikler; yaşam tarzı, zevk ve estetik anlayışının paylaşımı konusunda ülkelere önemli avantajlar sağlayabilmektedir. Kültürel diplomasi, toplumlara karşılıklı iletişim imkânı yanında sosyal değişim ve dönüşüm imkânı sağlamaktadır.⁸⁹

Kültürel diplomasi iki temel unsura dayanmaktadır. İlki kültürel diplomasiyi kullanacak ülkenin kültürel birikimidir. İkincisi ise askeri, ekonomik ve siyasi güce sahip olmaktır. Bu iki faktörün bir arada ve uyumlu bir şekilde kullanılması ülkelere, saygınlığın yanı sıra ekonomik anlamda da olumlu katkılar sağlayacaktır. Kültür ile birlikte sert gücü de kullanan Fransa, 19. Yüzyılda uluslararası politikada etkin bir hale gelmiştir. Bu dönemde Fransızca konuşmak, Fransa'ya seyahat etmek, Fransa'nın ürünlerini kullanmanın popüler hale gelmesi kültürel diplomasinin önemini göstermektedir.⁹⁰

2.6.5.3. Reklam

Reklam, genel olarak herhangi bir hizmetin, ürünün ya da düşüncenin bir bedel karşılığında tanıtılması faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Reklam bu tanımla, ekonomik bir araç gibi görünse de sadece ekonomik çıkarlardan ibaret değildir. Reklamlar, ekonomiye katkılarına ek olarak ülkenin sosyal, kültürel, eğitim, sanat ve eğlence gibi geniş bir alanına da hitap etmektedir. Böyle geniş bir alana hitap etmesi aynı

⁸⁷ İrfan Sancak, *a.g.e.*, s.50.

⁸⁸ Akoğlu ve Mutlu, *a.g.e.*, s. 293.

⁸⁹ Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), *Kültür ve Sanat Diplomasisi: Sektörel Diplomasi İnşası*, erişim 20 Ocak, 2021, https://tasam.org/Files/Etkinlik/File/VizyonBelgesi/SGPK_KVSD_KulturveSanatVizyon_TR_pdf_8df3e750-2b55-4dda-82e0-c185baad705d.pdf, s.1-2.

⁹⁰ TASAM, *a.g.e.*, s. 1-2.

zamanda ülkelerin refah düzeyini göstermektedir. Refah seviyesinin en doğru şekilde reklamlara yansıtılabilmesi ise ülkelerin diğer ülkeler üzerinde etki oluşturmaya katkı sağlamaktadır. Bu özelliğinden dolayı kamu diplomasisinin alanına hizmet etmekte ve kamu diplomasisinin bir aracı olarak kullanılmaktadır.⁹¹

Kamu diplomasisine katkı sağlayan reklamlara örnek olarak ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra yürüttüğü "Shared Value" (Paylaşılan Değerler) kampanyası verilmektedir. Bu kampanya 15 milyon dolar harcanarak yapılan beş televizyon reklamını içermektedir. Konu olarak Amerika'da yaşayan Müslümanların hayatı işlenmiş ve Amerika'nın İslam dinine saygılı ve hoşgörülü davrandığı imajı yaratılmıştır. Örnek olarak gösterilebilecek diğer bir örnek ise Türkiye'nin 3 Mart 2010 tarihinde Washington Post gazetesinde yayımladığı reklamdır. Temsilciler Meclisi Genel Kurulu'na Ermeni Tasarısı'nın gelmesi ile Türkiye ilan vererek "Tarihin yasallaştırılmasını değil, uzlaşmayı destekleyin" mesajını vermiştir. Bu örneklerde görüldüğü gibi devletler reklamlar üzerinden istekleri imajı yaratabilme imkânına kavuşabilmektedir. Fakat yapılan reklamlarda iletişim tek taraflıdır. Bu yüzden yapılan reklamlarda her zaman istenilen sonuçlar alınamamaktadır. Aynı zamanda ülkelerin kültür ve gelişmişlik seviyelerine göre her bölgede olumlu etki bırakmayabilmektedir.⁹²

2.6.5.4. Ünlü Kullanımı

Kamu diplomasisinde araç olarak kullanılan ünlü kişiler, popüler kültürün bir parçası olan ve insanlar tarafından örnek alınarak takip edilen kişilerdir. Bu kişiler; sporculuk, mankenlik, oyunculuk, şarkıcılık gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösterebilmektedir. Ünlü olarak nitelendirilen bu kişiler, sosyal medya aracılığıyla birçok insan tarafından takip edilmekte ve iletmek istedikleri mesajları içeren paylaşımları ile birçok siyasiye oranla, daha fazla etki yaratabilmektedirler.⁹³

Ünlülerin, tanınma ve özenilme özelliklerinden dolayı marka ve reklam yüzü olarak kullanılmalılarının yanı sıra kamu diplomasisinde de araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Ukrayna dünyaya sesini duyurmak amacıyla diplomatlarla beraber 2004 Eurovision Şarkı Yarışması'nın birincisi olan Ruslana Lyzhychko'ı da kullanmıştır. Yabancı bir ülke içinde tanınan ünlünün başka bir ülke üzerinde açıklama yapması da bazen ülke içindeki insanlardan daha etkili olabilmektedir. Amerikalı oyuncu Lindsay Dee Lohan'ın Türkiye hakkında yorumları örnek olarak gösterilebilir. Lohan, 28

⁹¹Akyol Akın, *a.g.e.*, s. 48-49.

⁹²Sancar, *a.g.e.*, s.213-214.

⁹³İrfan Sancak, *a.g.e.*, s. 54.

Ocak 2017’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın mülteci çocuklarla olan fotoğrafını instagram hesabı üzerinden paylaşması Türkiye için olumlu imaj yaratmıştır.⁹⁴ Kamu diplomasisi uygulamaları tek bir değişkene bağlı olmadığı için ünlü kullanımı her zaman olumlu bir imaj sağlamamaktadır. Örneğin Jennifer Lopez, 2010 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde gerçekleştireceği konserini, ülkede uygulanan siyasi politikalardan dolayı iptal etmesi ülke için olumsuz bir imaj oluşmasına neden olmuştur.⁹⁵

2.6.5.5. Uluslararası Yayınlar

Uluslararası yayıncılık, bir devletin yabancı ülkelere yaptığı bilgi, haber ve eğlence gibi programların gösterimidir. Devletlere kendi fikir ve değerlerini başka bir topluma aktarma imkânı sağlaması açısından kamu diplomasisinin araçlarından biri olarak kullanılmaktadır.⁹⁶ Uluslararası yayıncılık dünyada hükümetler, ticari şirketler, siyasi ve dini gruplar veya kamu kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Aynı zamanda ulusal yayıncılığın sesi olarak ya da farklı ülkelerdeki hedef kitlelerin hakkında yayım yaparak, özgür haberleşmenin olmadığı ülkelerde vekâleten davranma gibi iki amaca hizmet etmektedir.⁹⁷

Tarihsel süreç içerisinde uluslararası yayıncılık II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde propaganda aracı olarak kullanılmıştır. 1990’larda değişen sosyo-politik konjonktür ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle kullanım alanında da değişikliğe uğramıştır.⁹⁸ 1932 yılında Britanya İmparatorluğu’nun koloniler ile iletişim kurmak için kurduğu “Empire Service” (İmparatorluk Servisi) BBC, uluslararası yayıncılığın önemli bir örneğidir. BBC, II. Dünya Savaşı’nda 7 dilde yayın yapmış, 1945 yılında yaklaşık olarak 45 dilde yayın yapmaya başlamıştır.⁹⁹

2.6.5.6. Ulusal Markalar

Uluslararası sistemde ulusal marka inşa edilmesi, yabancı uluslar ile uzun vadede iletişim sağlanmasında etkili olmaktadır. Kurulan iletişim sayesinde marka sahibi ülke olumlu bir izlenim bırakabilmekte ve aynı zamanda bu ilişkiler üzerinden yeni ilişkiler kurarak etki alanını genişletebilmektedir. Ulusal markalar ülkelere, güçlü, güvenilir,

⁹⁴ İrfan Sancak, *a.g.e.*, s. 55.

⁹⁵ Sancar, *a.g.e.*, s. 215.

⁹⁶ Onur Bekiroğlu, “Propaganda, Kamu Diplomasisi ve Nesnellik Sarkacında Uluslararası Yayıncılık: Geçişkenlik Ekseninde Bir İşlevler Dizisi”, *Erciyes İletişim Dergisi*, 6/1(2019), s.649.

⁹⁷ Sancar, *a.g.e.*, s.216.

⁹⁸ Bekiroğlu, *a.g.e.*, s. 649.

⁹⁹ Eylem Yanardağoğlu, “Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi: BBC Dünya Servisi Haber Merkezi Örneği”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 38(2014), s.121.

dürüst ve itibarlı bir ülke imajı yaratabilme imkânı sağlaması yönüyle kamu diplomasisine katkı sağlamaktadır.¹⁰⁰

Ulusal marka, sadece ekonomik açıdan değil aynı zamanda sosyal, siyasal ve kültürel açıdan da önemli avantajlar sağlayabilmektedir. Bu yüzden ülkeler marka yaratma sürecine büyük önem vermektedir. Örneğin ABD, The Brand USA girişimi aracılığıyla markalama faaliyetlerini yürütmektedir. Bu oluşum markalama sürecinde, yenilikçi pazarlar yaratmak, ziyaretçilerle etkin iletişim içerisinde olmak, güven inşa etmek ve korumak, değer yaratmak, sonuç odaklı olmak üzere beş amaç üzerinden faaliyetlerini sürdürmektedir. ABD'nin ulusal markalarına önem vermesi, ona yıllar boyunca kendini “Amerikan Rüyası” gibi bir idealle konumlandırabilme imkânı vermiştir. Ulusal markalama sürecine dikkat çeken diğer bir ülke ise Almanya'dır. Ulusal markalamada, hükümet, özel sektör ve medyanın birlikte hareketini sağlamak suretiyle stratejik olarak hareket eden Almanya, markalama, vizyon ve yol haritası gibi konularda çalışmalar yapmıştır. Türkiye ise 2004 yılından itibaren ulus marka olarak kendisini konumlandırmaya başlamış ve 2008- 2010 yıllarını markalama açısından farkındalık yılı olarak tanımlamıştır. İlk önce turizm destinasyonu ile başlamış, devamında yatırım, yönetim, göç ve kültürel mirasın bir markası olarak kendisini konumlandırmıştır.¹⁰¹

¹⁰⁰Abdullah Özkan, “Ülke markası İnşasında Kamu Diplomasisinin Stratejik Yönü“, erişim 20 Ocak, 2021, <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/138-uelke-markas-nasnda-kamu-diplomasisinin-stratejik-rolu>, *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*.

¹⁰¹ Akyol Akın, *a.g.e.*, s. 138- 159.

3.TÜRKİYE’NİN KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

3.1. Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Tarihi

Kamu diplomasisi uygulamaları Türk tarihinde çok eskilere dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan uygulamalar günümüze kadar devam etmiştir. Fakat kavramsal olarak kullanılmaya başlanması ve uygulamaların tek çatı altında toplanarak sistemli hale getirilmesi 20. yüzyılın sonlarına tekabül etmektedir.¹⁰² Bunun nedenlerinden biri 11 Eylül 2001 tarihinde yapılan saldırılar sonrasında dünyada yumuşak güç kavramının önem kazanarak ülkeler tarafından sistemli bir politika olarak yürütülmesi ve Türkiye için de zorunluluk haline gelmesidir. Diğeri ise Türk siyasal sisteminin on yıllık istikrarsızlık döneminin ardından 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) tarafından tek başına kurulan 58. Hükümet ile birlikte istikrar ortamının sağlanması ve parti yöneticilerinin yumuşak gücü geliştirmeyi bir hedef olarak belirtmesidir.¹⁰³

Tarihsel olarak incelendiğinde bugünkü Türk kamu diplomasisine fayda sağlayan ve etki alanını genişleten en önemli unsur Türkiye'nin köklü bir geçmişe sahip olmasıdır. Osmanlı Devleti bugün bağımsızlığına kavuşmuş yaklaşık 35 Devleti hâkimiyeti altına alarak 600 yıl varlığını sürdürmeyi başaran dünya tarihinin en büyük imparatorluklarından birisidir. Osmanlı Devleti'nin yönetimi altındaki ülkelerin olumlu ve olumsuz düşünceleri bugün Türkiye'ye olan bakış açılarını belirleyebilmektedir.¹⁰⁴

Osmanlı Devleti'nin kendisine yeterli olması ve diğer devletlerden kendisini üstün görmesi nedeniyle uzun süre kamu diplomasisi ihmal edilmiştir. Fakat 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti savaş ve yayılma politikalarında değişikliğe giderek, devletin varlığını diplomasi ile sürdürme politikasını uygulamaya başlamıştır.¹⁰⁵ Osmanlı hükümdarları, uyguladıkları diplomasi ile birlikte diğer ülkelerle arasındaki sorunları çözmek, savaşlara son vermek veya dostluk kurarak ittifak oluşturmak gibi amaçlarla farklı diplomasi şekilleri kullanmışlardır. Osmanlı sultanları, uzun yıllar boyunca ekonomik açıdan yetersiz ülkelere maddi yardım, işgal altında olan ülkelere

¹⁰² Hasan Kocabıyık, "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi Ve Türkiye", *Avrasya Etütleri*, 55(2019), s.183.

¹⁰³ Kadir Sancak, "Dış Politikada Bir Etki Aracı Olarak Yumuşak Güç: Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Analizi ve Azerbaycan Üzerindeki Yumuşak Güç Kapasitesinin Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2016, s.124-125.

¹⁰⁴ Ergün Köksoy, "Halkla İlişkiler Bağlamında Kamu Diplomasisi Yönetimi", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2013, s.140.

¹⁰⁵ Gündoğdu, *a.g.e.*, s.125.

askeri yardım, kıtlıkla mücadele eden ülkelere gıda yardımında bulunarak ve etnik olarak tehlike altında olan toplumları kendi bünyesine katmış ve günümüzde kamu diplomasisi olarak adlandırılan diplomasi şeklini kullanmıştır. Osmanlı Devleti aynı zamanda bünyesinde bulundurduğu toplumlara saygılı, hoşgörülü, adaletli davranmış ve çok kültürlü yaşam tarzını benimsemiştir. Bu adaletli yönetim ve hoşgörülü davranışlar bölgedeki dirençleri azaltıp huzurlu bir ortam kurulmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca bu durum, Osmanlı Devleti'nin mirasçısı konumunda olan Türkiye için kamu diplomasisi yürütülmesinde önemli avantajlar yaratabilmektedir.¹⁰⁶

Osmanlı Devleti'nin zor durumdaki ülkelere yaptıkları yardımlar karşısında ülke yöneticileri ve halkların sevgi gösterileri günümüze kadar ulaşmaktadır. Portekizlilerin Hollanda'yı işgal etmesi üzerine Hollanda, Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Bu talep doğrultusunda Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki donanma bölgeye yardım için gönderilmiştir. Bunun üzerine bugün hala bir sevgi gösterisi olarak Hollanda'nın Leiden kentinde Barbaros Hayrettin Paşa'nın heykeli bulunmaktadır.¹⁰⁷ Osmanlı Devleti'nin başka bir yardım örneği ise 1847 yılında İrlanda'da ortaya çıkan büyük kıtlık üzerine 3 gemi dolusu gıda yardımını Drogheda'daki kuzey limanlarımıza göndermesidir. Bir milyon İrlanda'nın ölümüne sebep olan bu kıtlığa Osmanlı Devleti'nin sessiz kalmaması üzerine İrlandalılar da bu iyiliği unutmamışlardır. Türk bayrağının sembolleri olan hilal ve yıldızı kendi bölgelerinin sembolleri haline getirmişlerdir. Bununla bağlantılı olarak İrlanda cumhurbaşkanı Mary McAleese'nin 23.03.2010 tarihinde Türkiye'ye yaptığı ziyarette iki ülke arasında coğrafi olarak mesafeler olmasına rağmen ilişkilerin güçlü ve köklü olduğunu ifade eden sözler kullanmıştır.¹⁰⁸

Osmanlı padişahları arasında yumuşak güce önem vererek kamu diplomasisini en çok kullanan kişi II. Abdülhamid'dir. Osmanlı Devleti bu dönemde ekonomik olarak çöküş yaşamış ve askeri olarak Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır. II. Abdülhamid, bu kötü durumdan kurtulabilmek için Müslüman ülkeleri ve Avrupa'nın sömürgeci güçlerinin kontrol ettiği bölgeleri hedef alarak kamu diplomasisi politikalarını uygulamıştır.¹⁰⁹ Örneğin Güney Afrika'da eğitime destek amaçlı kitap basımı, maddi sıkıntısı olan okullara para yardımı ve demir yolu yapımına destek vermesi gibi faaliyetler Osmanlı Devleti'nin sempati kazanmasında etkili olmuştur. Bu faaliyetler, 1911-1912'de

¹⁰⁶ Yusuf Devran, "Türk Tarihi Perspektifinden Kamu Diplomasisi Olgusu", Kamu Diplomasisi Enstitüsü, erişim 10 Ocak, 2020, <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/haberler/135-tuerk-tarihi-perspektifinden-kamu-diplomasisi-olgusu>.

¹⁰⁷ Gündoğdu, a.g.e., s.126.

¹⁰⁸ Devran, a.g.e..

¹⁰⁹ Kadir Sancak, *Dış Politikada Bir Etki Aracı Olarak Yumuşak Güç: Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Analizi Ve Azerbaycan Üzerindeki Yumuşak Güç Kapasitesinin Değerlendirilmesi*, s. 127.

İtalya- Osmanlı Savaşı'nda Güney Afrika Müslümanlarının Osmanlı Devleti lehine aktif çalışmalar yürütmesi şeklinde karşılık bulmuştur. Güney Afrika Müslümanları, İtalya'yı saldırgan olarak nitelendirmiş ve İtalya'nın saldırgan tutumuna sessiz kalan İngiltere'yi protesto etmişlerdir. II. Abdülhamid'in Güney Afrika'daki çalışmaları günümüzde de etkisini devam ettirmektedir. Yunus Emre Enstitüsü'nün 2017 yılında Johannesburg Kültür Merkezi açılışında 2018 yılı Nisan ayı için iki ülke arasında "Eğitim İşbirliği Anlaşması" imzalanmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanında Ertuğrul firkateyninin Japonya seferine gönderilmesi bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak değerlendirilmektedir. II. Abdülhamid, Osmanlı Devleti'nin varlığını ve gücünü Japonya ve güzergâh boyunca yer alan ülkelere göstermek istemiştir. Firkateyn, yolculuk boyunca birçok ülke tarafından ilgi ile karşılanarak Osmanlı Devleti'nin sempati kazanmasında etkili olmuştur. II. Abdülhamid padişah olduğu dönemde, Batılı devletlerin gözünde imajı oldukça kötü bir durumdaydı. Bu imajın düzelmesi için II. Abdülhamid, basın yolu ile faaliyetler yürütmüştür. Bu dönemde önemli bir kitle iletişim aracı olan gazeteler aracılığıyla II. Abdülhamid, Batılı ülkelerdeki haberleri dikkatlice takip etmiştir. Bu kapsamda yerli ve yabancı gazetelerin Osmanlı Devleti'nin çıkarları doğrultusunda yayın yapmasına çaba sarf etmiştir. Bu uygulamalar sayesinde devletin ömrü uzatılmaya çalışılmış fakat 1914 yılında, I. Dünya Savaşı'nın tarafı olmak durumunda kalınmış ve savaş sonunda da mücadeleyi kaybeden taraf olunmuştur.¹¹⁰

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından bölgede birçok yeni devlet kurulmuştur. Özellikle Türkiye'ye kültürel, demografik ve siyasi anlamda birçok miras kalmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bu sayede kurumlarını sıfırdan kurmamış, Osmanlı Devleti'nin gelenek ve kurumlarının bazılarını kullanmaya devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde kurduğu Tercüme Büroları, Dışişleri Bakanlığı gibi kurumların kurumsal örgüt yapısı ve sivil bürokrasisi aynı şekilde veya benzer olarak Türkiye'de devam ettirilmiştir.¹¹¹ Fakat Cumhuriyet, yapılan inkılaplarla kendisine yeni toplum ve devlet anlayışı tanımlayarak Osmanlı'dan aynı zamanda kopuş yaşamıştır. Bunlardan en önemli olanı ise cumhuriyetin laik bir devlet anlayışına sahip olmasıdır. Cumhuriyet'in laiklik anlayışı, Türk çağdaşlaşması açısından önemli bir aşama olarak görülmüş ve Türkiye'yi, çoğunluğu Müslüman bir topluma sahip olduğu halde laik düzen kurabilen tek ülke konumuna getirmiştir.¹¹²

¹¹⁰ İrfan Sancak, *a.g.e.*, s.88-93, 110-113, 125-126.

¹¹¹ Timuçin Kodaman, Ekrem Yaşar Akçay "Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2010), s.87.

¹¹² Zeki Duman, Sultan Yetkin, "Türkiye'de Laiklik Sorununun Siyasal Temelleri", s.293, erişim 29 Ocak, 2021, <http://hfsa-sempozyum.com/wp-content/uploads/2019/02/HFSA19-Duman-Yetkin.pdf>.

Türkiye Cumhuriyeti, bazı ülkeler tarafından model olarak görülse de bunu bilinçli bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak uygulamamıştır. Türkiye bu dönemde yaptığı inkılaplarla yeni kurulan rejimi sağlamlaştırarak varlığını devam ettirmeye çabalamıştır. Türkiye, statükocu bir anlayış benimseyerek “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesi doğrultusunda pasif bir dış politika anlayışı sergilemiştir. Bu dönemde, iç politikasında siyasi ve ekonomik kalkınmaya öncelik vermesinden dolayı kamu diplomasisi faaliyetleri üzerinde çalışmalar yapılamamıştır.¹¹³

1980'lerde ise Turgut Özal dönemi ile dış dünyaya dönük bir politika izlenmeye başlanmıştır. Özal, 24 Ocak kararları ile birlikte Türk ekonomisinin liberal ekonomiye geçişini sağlayarak uluslararası ekonomiye uyum sağlamasına katkı sağlamıştır. Ekonomideki bu değişim ile Türkiye, dış dünyayı açılarak uluslararası sistemin bir parçası haline gelmiştir. Dış dünyaya açılma, yabancılar tarafından Türkiye'ye yatırım yapılmasına, Türk işadamlarının yurtdışına açılmalarına ve böylece Türkiye'nin dünya çapında tanınmasına katkı sağlamıştır.¹¹⁴

1990'lara gelindiğinde de Sovyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş dönemi son bulmuş ve ülkeler genel olarak yeni oluşan uluslararası sisteme uyum sağlamaya çalışmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından bölgedeki Türk soylu halklar bağımsızlığına kavuşmuş ve Türkiye ile aynı soydan gelmiş olmaları bu halklarla iletişime geçme fırsatı sağlamıştır. Bu dönemde Türkiye, Orta Asya'da kültürel bağlar keşfetmeye başlamış, aynı zamanda ekonomik, askeri ve siyasi ilişkiler kurmaya çalışılarak bir Türk Bloğu oluşturulmaya çalışılmıştır.¹¹⁵ İlk önce küçük yardımlar şeklinde başlayan bu ilişki, daha sonra yerini uzun soluklu projelere ve işbirliklerine bırakmıştır. Bölgede yapılan faaliyetleri daha sistemli hale getirebilmek için 1992 yılında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kurulmuştur. TİKA'nın kurulmasındaki amaç, Türk Cumhuriyetleri'nin kendi sosyal kimliğini inşa etmelerine ve aynı zamanda eğitim, sağlık, ekonomi, kalkınma gibi çeşitli alanlardaki gelişimlerine katkı sağlamaktır. Ofislerinden ilkinin Türkmenistan'da açan TİKA, zamanla ofis sayısını artırarak etkinlik alanını genişletmiştir.¹¹⁶

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerin geliştirilmesi ve TİKA ile daha sistemli olarak faaliyet yürütülmesi kamu diplomasisi açısından olumlu gelişmeler yaratmıştır. Fakat bu dönemde Türkiye, iç siyasette yeterli olgunluğa

¹¹³ Yasin Yaylar, “Karşılaştırmalı Kamu Diplomasisi Analizi: Türkiye, ABD Ve Japonya”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2020, s.69.

¹¹⁴ Eren, a.g.e., s.126.

¹¹⁵ Köksoy, a.g.e., s. 164.

¹¹⁶ TİKA, erişim 13 Mart, 2021, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>.

erişemediğinden yürütülen faaliyetler daha ileri bir seviyeye ulaşamamıştır. Bu dönemde siyasi partiler tek başlarına hükümet kurma çoğunluğu elde edememiş, koalisyon hükümetleri kurulmak zorunda kalmıştır. Koalisyon hükümetleri de uzun ömürlü olmamış, kısa sürelerle iktidara gelerek varlıklarını devam ettirememiştir. Siyasal istikrarsızlığın yanı sıra Türkiye 1980'lerin ortalarında başlayan PKK kaynaklı terörizm ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bunlara ek olarak Türkiye'nin, 28 Şubat Post Modern Darbe Sürecini, Kıbrıs Sorununu ve Ermeni Diasporasının uluslararası alandaki soykırım propagandasını yaşaması, ülkenin yarı içe kapanmasına neden olmuştur. Bütün bu gelişmelerin ekonomiyi de olumsuz etkilemesi, Türkiye'nin kendi sorunları ile mücadele etmesine ve dış politikanın göz ardı edilmesine neden olmuştur.¹¹⁷

Türkiye'de uzun istikrarsızlık döneminden sonra 2002 yılında yapılan seçimlerde, AK Parti'nin tek başına iktidar olması ile siyasi istikrar dönemi başlamıştır. Kurulan yeni hükümetle birlikte Türkiye'de yeni dış politika hedefleri de oluşturulmuştur. Bu yeni hedefler 3 metodolojik, 5 operasyonel ilkeye ve bunları kullanarak ulaşılmak istenen 5 de amaca sahiptir. Bu metodolojik anlayış şu şekildedir; 1) vizyon sahibi dış politika, 2) tutarlı ve sistematik çevre, 3) Türkiye'nin yumuşak gücünü bölgeye yarayacak olan yeni bir diplomasıdır. Metodolojik yaklaşımların 5 operasyonel ilkeleri ise şunlardır; 1), güvenlik ve demokrasi dengesi, 2) komşularla sıfır sorun anlayışı, 3) proaktif ve önalıcı diplomasi; yani herhangi bir krizin ortaya çıkmasını beklemeden harekete geçilmesi çok yönlü dış politika ve sonucusu ise 5) ritmik diplomasıdır. Bu diplomasiden kasıt ise uluslararası örgütlere katılma ve küresel ölçekteki konulara müdahil olarak etkinliğini arttırmaktır. Öngörülen bu ilkelerle ulaşılmak istenen amaçlar ise şu şekildedir; 1) 2023'te AB üyeliği için ekonomik ve güvenlik işbirliği, 2) alanında bölgesel entegrasyon, 3) bölgesel düzeydeki çıkan uzlaşmazlıkların çözümünde etkin rol oynamak, 4) küresel arenada yer almak, 5) uluslararası örgütlerde önemli rol almak ve dünyanın ilk 10 ekonomisinin içinde yer alabilmektir.¹¹⁸

AK Parti hükümeti ile birlikte yukarıda belirtildiği gibi Türk dış politikası sistemli bir temele oturtulmuştur. Dış politikanın belli sınırlar ve amaçlar dahilinde yürütülmesinde etkili olan isimlerden biri ise Ahmet Davutoğlu olmuştur. “Sıfır sorun” ve “stratejik derinlik” gibi kavramları dış politikada kullanarak Davutoğlu, uluslararası ilişkiler literatürüne de katkı sağlamıştır.¹¹⁹ Davutoğlu Türkiye'nin gelecekteki konumunun belirlenmesini hem uluslararası sistemdeki değişim üzerinden hem de

¹¹⁷ İdris Bal, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayınları, 2. Baskı, 2004, s.378.

¹¹⁸ Oran, *a.g.e.*, s. 139-140.

¹¹⁹ Gündoğdu, *a.g.e.*, s.78.

toplumun geçirdiği değişim üzerinden incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle tarihi birikime önem veren Davutoğlu, Türkiye'nin bölgesel bir güç olmasını ve uluslararası sistemde etkili olabilmesini, geçmişinin iyi analiz edilmesine bağlamıştır.¹²⁰ Aynı zamanda dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, ülke yönetimindeki hedeflerinden bahsederken Türkiye'nin yumuşak gücünün geliştirilmesini kendilerine temel amaç olarak aldıklarından bahsetmiştir.¹²¹ Bunun yanında Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörü İbrahim Kalın da Türk kamu diplomasisini, Türkiye'nin "hikâyesi"nin kamuoyuna anlatma faaliyeti olarak tanımlamıştır. Bu faaliyetlerin ise Türkiye'nin coğrafyası ve tarihinden oluşan birikiminden oluştuğunu ifade etmiştir.¹²² Kendisini önceki dönemlerden çok farklı tanımlayan Ak Parti'nin dış politikası; kültürel, tarihsel bağlara önem vermesi ve yumuşak güç üretecek kurumların kurulması, kamu diplomasisi için önem arz etmektedir.¹²³

AK Parti döneminde kamu diplomasisinin önem kazanması ile birlikte Türkiye'de Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurulmuştur. Başbakanlık bünyesinde kurulan bu kurum ile faaliyetler sistemli bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Aynı zamanda sivil toplum bünyesinde de Kamu Diplomasisi Enstitüsü kurularak devlet bünyesinin yanında sivil toplum tarafından da faaliyetler desteklenmiştir.¹²⁴ Bu dönemde bu iki kuruma bağlı olarak yürütülen başka kurumlar da oluşturulmuştur. Kurulan diğer kurumlar ise şunlardır; Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB), Türk Radyo ve Televizyonu (TRT), bunların yanında resmi, yarı resmi ve özel kuruluşlar da kamu diplomasisi faaliyet yürütmektedir. Bu kurumlar ise şu şekildedir; Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı, Kızılay, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD), Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), üniversiteler, valilik ve belediyeler, sivil toplum kuruluşları (Araştırma merkezleri vakıflar, dernekler, federasyonlar vb.). Bu kurumlar, Türk kültürünün ve dilinin tanıtılması kapsamında önemli faaliyetlerde bulunarak, yurtdışında yaşayan dil, din ve soy birliği olan topluluklarla iletişim kurmamızı sağlamaktadır.¹²⁵

¹²⁰ Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 65.

¹²¹ Kadir Sancak, *Dış Politikada Bir Etki Aracı Olarak Yumuşak Güç: Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Analizi Ve Azerbaycan Üzerindeki Yumuşak Güç Kapasitesinin Değerlendirilmesi*, s. 125.

¹²² İbrahim Kalın, "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey", *Perceptions*, 16/3(2011), s.18.

¹²³ Ekşi, *a.g.e.*, s. 143.

¹²⁴ Abdullah Özkan, "21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, s.18, erişim 20 Mart, 2021, https://tasam.org/Files/PDF/Raporlar/STR70_21._Yuzuyilin_Stratejik_Vizyonu.pdf_66fb77c9-cd79-481e-a185-9a9c26ffe7b7.pdf .

¹²⁵ Erdem Eren, "Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği", *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2017), s.42.

3.2. Türk Kamu Diplomasisinin Uygulama Alanları ve Araçları

3.2.1. Kültür

Kültür; tarih, sanat, eğitim, ekonomi gibi insanları yakından ilgilendiren unsurları içinde barındıran, toplum içindeki fertleri birbirine uyumlu kılan müşterek davranışın bir türüdür. Bu kavram, insanların davranış ve anlayışlarının zamanın gerekliliğine uyması ile değişiklik gösterebilmektedir.¹²⁶ Ancak genel olarak kültür, bir toplumun yüzyıllardan beri süregelen maddi ve manevi değerlerinin bütünüdür. Bu nedenle, zamanla insanların değerleri farklılık gösterse de o ülkenin kültürüne bakış açısı yabancı ülkeler açısından aynı kalmaktadır. Bu yüzden Davutoğlu güç denklemi analizinde kültürü, bir ülkenin mevcut parametreleri içinde, kısa ve orta vadede değiştiremediği sabit verileri arasında değerlendirmiştir.¹²⁷ Yumuşak güç oluşturma açısından kültür önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden Nye kültürü, yumuşak güç oluşturmadaki üç kaynaktan birisi olarak tanımlamıştır. Fakat Nye'ye göre her kültür yumuşak güç üretememektedir. Kültürün güç oluşturmaya için evrensel değerler içermesi, diğer ülkelerle ortak değerleri desteklemesi ve diğer ülkelerde cazibe yaratması gerekmektedir.¹²⁸

Türkiye, coğrafi olarak Yunan, Hitit, Fenike ve Asur gibi birçok medeniyete, Roma ve Osmanlı imparatorluklarına ev sahipliği yapmış olan Anadolu topraklarında varlığını sürdüren bir ülkedir. Türkiye'nin coğrafi olarak konumu; dil, din ve mimari gibi alanlarda zenginliğe sahip olmasına katkı sağlamıştır.¹²⁹ Tarihsel olarak çeşitliliğe sahip olan bu topraklarda kurulan birçok devlette ve son olarak da Osmanlı Devleti'nde Türkler sadece toprak fethetmemiş aynı zamanda gönülleri de her dönemde fethetmeye çalışmıştır. Bu anlayışla var olan Türk kültürü, genel olarak yapısını sevgi, saygı, hoşgörü ve yardımseverlik üzerine temellendirmiştir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapan ve yemekten müziğe, dilden mimariye kadar birçok alanda geniş coğrafyaları etkileyen bir medeniyeti miras olarak alan Türkiye, günümüzde çoğu ülke ile benzemekte ve birçok ortak noktaya sahip olmaktadır.¹³⁰ Örneğin Türk mutfağına ait olan dolma, cacık, pilav, baklava, yoğurt gibi içeceklerin bazı farklılıklarla Yunan mutfağında ve nohutena çorba(nohut çorbası), halva (helva), şkembe çorbası (işkembe çorbası) gibi yiyeceklerin de Bulgar mutfağında kullanılması benzerliklerin bir göstergesidir. Bunun yanında

¹²⁶ Abdulkadir Yuvalı, "Mozaik Kültür Kavramının Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1999), s. 211.

¹²⁷ Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 17.

¹²⁸ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s. 32.

¹²⁹ Yuvalı, *a.g.e.*, s.212-213.

¹³⁰ Kürşat Çapraz, *The 4th InTraders International Conference on International Trade Conference Proceeding Book*, Sakarya, 1. Baskı, 2019, s.33.

Türklere ait olan Karagöz oyununun Tunus'ta Ramazan aylarında oynatılması bunun başka bir örneğidir.¹³¹

Türkiye'nin yukarıda bahsedildiği gibi kültürel olarak birçok ülke ile benzerliğe sahip olması kamu diplomasisi yürütmesi açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Ortadoğu ülkeleri açısından bakıldığında bölgede yumuşak gücün en önemli kaynağı kültürel öğelerdir.¹³² Bunun yanında Balkanlar, Orta Asya ve Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında olması ile tarihi kültürel ve etnik bağlılık oluşmuştur. Aynı zamanda bu bölgelerden çok sayıda insan Türkiye'ye göç etmiştir. Bu göçmenler, zamanla Türkiye'nin asli nüfusu arasında yer almıştır. Örneğin Kafkaslardan göçen insanların yerleştiği Tekirdağ'da, göçen insanlardan etkilenmesi sonucu bir yerleşim yerine Çerkezköy adı verilmiştir. Bu bölgeler arasında oluşan karşılıklı kültürel bağlılık ile Türkiye, çevre bölgelerde aktif rol oynama imkânı elde etmektedir.¹³³

3.2.2. Ekonomi

Bir ülkenin ekonomik kapasitesi dünya genelinde özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde önem kazanmıştır. Bu dönemde; iletişim alanında sıçrama yaşanmış, ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi gelişmiş ve küresel ölçekte devlet dışı aktörlerin uluslararası sistem içindeki önemi artmıştır. Çok aktörlü yeni sistemde ekonomi, bilinen güç parametrelerinde değişikliğe sebep olmuştur. Davutoğlu, ekonomik kaynakları kısa ve orta vadede değişiklik gösteren aynı zamanda ülke potansiyelinin kullanımını yansıtan unsurlar arasında göstermiştir. Davutoğlu'na göre ekonomik unsurların dış politika yapımı sürecinde koordineli olarak devreye sokulması, ülkelerin uluslararası sistemde etkinliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır.¹³⁴ Nye'a göre ise yumuşak güç kısmen de olsa sosyal ve ekonomik bir yan üründür. Yumuşak güce sahip olup da kar amacı gütmeyen kuruluşlar aslında hükümetin çalışmalarına engel olmaktadır. Fakat iyi kullanıldığı takdirde de hükümetin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktadır.¹³⁵

Türkiye tarım ülkesi olması nedeniyle endüstri çağına geç geçiş yapmış, bu nedenle de uluslararası alanda markalaşma konusunda pek başarılı olamamıştır. Fakat zamanla ticari hacmini genişleten Türkiye, 2000'li yıllarda ekonomisini ileri bir noktaya taşımayı başarmıştır. Türk mallarının dış ülkelerde bulunması ülkenin tanıtımı ve imajı için

¹³¹ Kadir Sancak, *Dış Politikada Bir Etki Aracı Olarak Yumuşak Güç: Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Analizi Ve Azerbaycan Üzerindeki Yumuşak Güç Kapasitesinin Değerlendirilmesi*, s. 143.

¹³² Musa Budak, "Türkiye'nin Ortadoğu'da Kamu Diplomasisi Tecrübesi", *Ortadoğu Etütleri*, 2019, s.149.

¹³³ Bal, *a.g.e.*, s.836.

¹³⁴ Davutoğlu, *a.g.e.*, s.24.

¹³⁵ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s. 58.

önemlidir.¹³⁶ Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla da dış ekonomik ilişkiler yürütülmektedir. Türk Sanayi İş Adamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği (TOBB), Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) bu kuruluşlara örnektir. Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde kamu diplomasisine fayda sağlayan en önemli araçlardan bir diğeri ise Türk Hava Yollarıdır (THY).¹³⁷ THY, sadece ülke içinde hizmet sunmayarak aynı zamanda Türkiye'nin tarihi, kültürel, siyasi ve ekonomik ilişkilerinin olduğu ülkelere uçuşlar yapmaktadır. THY, ayrıca Türkiye'yi temsilen hizmetlerini gerçekleştirmekte ve devlet makamları ile ortaklaşa hareket etmektedir. Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Balkanlar gibi geçmişimizin olduğu bölgelerde kamu diplomasisi açısından önemli katkılar sağlamaktadır.¹³⁸ Turizm ise Türkiye için hem önemli gelir kaynağı hem de tanıtımını yapması açısından önemli olan diğer bir araçtır. Türkiye'de aktif olarak yürütülen yaz ve kış turizmine ek olarak ülkenin terör faaliyetleri nedeniyle olumsuz imaj yarattığı Tunceli, Van ve Mardin gibi bölgelerde de doğa turizmine destek vererek ülkenin var olan imajını değiştirmeye çalışmaktadır. Spor faaliyetleri de hem ülke tanıtımında hem de ekonomik olarak ülkeye fayda sağlamaktadır. Ülke olarak olimpiyatlara katılma ve aynı zamanda ev sahipliği yapma fırsatı yakalamak farklı ülkelerden insanlarla iletişim imkânı sağlamaktadır. Dünya çapında büyük kitlelere hitap eden futbolda, Türk oyuncuların farklı ülkelerde oynaması ülke tanıtımına önemli katkıda bulunmaktadır. Türkiye'nin uluslararası alanda kamu diplomasisini artıran diğer bir aracı da dış yardımlardır. Savaş, hastalık, kıtlık, doğal afetler gibi zamanlarda yardıma ihtiyacı olana el uzatma gibi bir misyon taşıması Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütmesinde kolaylık sağlamaktadır. Dünyanın birçok yerine el uzatmaya çalışan Türkiye; Türk Diyanet Vakfı, TİKA, Kızılay gibi kuruluşlar aracılığıyla devlet eli ile bu yardımları gerçekleştirmektedir. Türkiye aynı zamanda dizi ve film ihracatıyla da hem gelir sağlamakta hem de tanınırlığını arttırmaktadır. Muhteşem Yüzyıl, Diriliş Ertuğrul, Aşk-ı Memnu, Ezel ve Gümüş gibi dizilerin yabancı ülkelerde yayınlanması Türk kültürünün tanıtılması ve yayılmasında etkili olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığının yaptığı bir açıklamaya göre, Türk dizilerinin yayınlandığı bölgelerden gelen turistlerin sayısında 2007-2012 yılları arasında %12 artış görülmüştür.¹³⁹ Bölgesel ve küresel düzeyde ticari ilişkilerini arttırmaya çalışan Türkiye, özellikle Ortadoğu ve Balkanlarda etkinliğini arttırmıştır.¹⁴⁰

¹³⁶ Tuğba Çavuş, “Dış Politikada Yumuşak Güç kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2/2 (2012), s.30.

¹³⁷ Erdem Eren, *a.g.e.*, s.45.

¹³⁸ Erdem Eren, *a.g.e.*, s. 45.

¹³⁹ Çapraz, *a.g.e.*, s.34-36.

¹⁴⁰ Çavuş, *a.g.e.*, s. 30.

3.2.3. Eğitim

Kamu diplomasisi uygulamalarında kolaylık sağlayan diğer bir araç eğitim faaliyetleridir. Nye'nin kamu diplomasisi tanımlamasında belirttiği üç boyuttan üçüncüsünü eğitim faaliyetleri oluşturmaktadır. Nye'a göre, bir ülkenin tanıtılmasında ve imajının oluşturulmasında yürütülen konferanslar, stajyer değişim programları, burslar gibi eğitim içerikli faaliyetler uzun vadeli ilişkilerin gelişmesinde önemli katkılar sağlamaktadır. Nye, yabancı ülkelere eğitim almak için gelen öğrencilerin ülkelerine döndüklerinde o ülke için bir iyi niyet rezervi oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu da bir ülkenin yapacağı çoğu uğraştan daha etkili bir sonuç yaratabilmektedir.¹⁴¹

Türkiye de kamu diplomasisi uygulamaları kapsamında, eğitim faaliyetlerine önem vermekte ve kurumlar aracılığıyla çalışmalar yürütmektedir. Bu kurumlardan en fazla faaliyette bulunan kurum Ulusal Ajans'tır. Ulusal Ajans, 2018 yılında kapatılan Avrupa Birliği Bakanlığı'na bağlı çalışmakta ve Gençlik Spor ve Eğitim alanlarında uluslararası işbirliği yürütmektedir. Türk kamu diplomasisinde katkı sağlayan diğer kuruluşlar ise Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Maarif Vakfı, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) ve Yunus Emre Enstitüsü'dür.¹⁴²

Türk kamu diplomasisinin yürütülmesine katkı sağlayan bu kurumlar, öncelikle yasal zeminler üzerine inşa edilerek daha çok kriz durumlarında çözüm üretme odaklıdırlar. Bunun yanında sadece diğer ülkeler odaklı olmayarak ülke içinde de ortak bir bilinç geliştirmeye çalışmaktadırlar. İçeride geliştirilen bilincin dışarıya doğru aktarılması ve yürütülen faaliyetlerde de Türk ögesinin öne çıkarılması gibi amaçlarla bu kuruluşlar varlıklarını sürdürmektedirler.¹⁴³

3.2.4. Teknoloji

Bir ülkenin bilim ve teknoloji alanındaki çalışmaları uluslararası sistemdeki gücüne katkı sağlamaktadır. Çünkü bir ülkenin kalkınmışlık düzeyinin göstergesi olan savunma sanayinin varlığı, ekonomik gelişme düzeyi, var olan kaynakların etkin kullanımı temelde teknolojik gelişmişliğe dayanmaktadır.¹⁴⁴ Aynı zamanda teknolojik gelişmeler, savaşların özelleşmesine neden olmuş ve yıkımları eskiye oranla ciddi ölçüde arttırmıştır. Bu yüzden

¹⁴¹ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.74-156-157.

¹⁴² Erdem Eren, *a.g.e.*, s.45.

¹⁴³ Ahmet İlkey Ceyhan, "Siyasal İletişimde Kamu Diplomasisi", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016, s.137-138.

¹⁴⁴ Davutoğlu, *a.g.e.*, s.25.

her zaman olumlu sonuçlar doğurmamakta ve hatta bazı grupların elinde imha araçlarına dönüşebilmektedir.¹⁴⁵

Türkiye'nin teknolojik gelişimine bakıldığında teknoloji politikaları ilk kez 1970'lerin sonlarında 7. beş yıllık kalkınma planına dâhil edilmiştir. Bilim ve teknoloji politikası öncelikli ele alınması gereken konu olarak değerlendirilmiştir. Fakat hayata geçirilmesi bu dönemde pek mümkün olmamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri” kanunu ile sanayi ve üniversite işbirlikleri sağlanmaya çalışılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise bilim ve teknoloji alanında kurumlar oluşturulmaya başlanmıştır.¹⁴⁶ Bu kurumlardan en büyüğü ve diğer kurumları denetleyici konumda olan TÜBİTAK'tır. TÜBİTAK, bilim ve teknolojide yönlendirici, yenilikçi, paylaşımcı politikalar izleyerek akademik ve endüstriyel araştırma çalışmalarını desteklemektedir. Aynı zamanda yapılan çalışmalar için burs imkânı sağlamakta, kamu kurumları ve sanayi projelerine fon sağlamaktadır. Türkiye'de yayınlanan 2019-2023 yılı hedeflerini içeren 11 kalkınma planı kararlarında da bilim ve teknoloji alanında kapasitenin artırılması, Ar-Ge, yenilik faaliyetlerinin artırılması ve yüksek katma değerli ürünlerin desteklenmesi amaçlanmıştır.¹⁴⁷

Türkiye bilim ve teknolojinin gelişimini arttırmak ve uluslararası sistemde güç yaratmak gibi amaçlar taşısa da bu amaçlarını pek gerçekleştirememektedir. Bu nedenlerden dolayı kamu diplomasisi açısından bakıldığında teknolojik araçlar, Türkiye'ye kolaylık sağlamamaktadır.¹⁴⁸

3.2.5. Silahlı Güçler

Askeri araçlar bir ülkenin var olan ekonomik kaynakların kullanımını ve diplomatik ilişkilerini belirleyen önemli bir araçtır. Sadece savaş zamanlarında değil barış zamanlarında da ülkenin potansiyel gücünü yansıtmaktadır. Askeri güç, daha çok bir sert güç unsuru olarak yumuşak gücün karşısında dursa da ülkenin imajı açısından olumlu ya da olumsuz değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bir ülke askeri gücünü başka bir yeri işgal etmek için kullandığında yumuşak güç yaratamamakta hatta olanı da yok edebilmektedir. Fakat bu gücünü, gittiği ülkede var olan çatışmalar son vermek ve düzen

¹⁴⁵ Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.44.

¹⁴⁶ Bahadır Yıldız, Hale Ilgaz, S. Sadi Seferoğlu, “Türkiye’de Bilim ve Teknoloji Politikaları: 1963’den 2013’e Kalkınma Planlarına Genel Bir Bakış”, *Muğla Üniversitesi Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 2010, s. 459,

¹⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji Ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) , s.105, erişim 18 Nisan, 2021, <https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>.

¹⁴⁸ Hakkı Çiftçi, “Türkiye’nin Bilim Ve Teknoloji Strateji”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/1 (2004) s.69.

sağlamak için kullanmışsa dünya çapında başka türlü elde edemeyeceği bir yumuşak güce sahip olabilmektedir.¹⁴⁹

Türkiye dış politikasında slogan haline getirdiği “Yurtta sulh, cihanda sulh” anlayışı ile dünyada barışçıl bir imaj yaratmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin Soğuk savaş döneminde Kore'ye asker göndermesi; Avrupa'nın SSCB'den korunması ve özgürlüğe kavuşmasına katkı sağlamış ve böylece Türkiye'nin imajını olumlu yönde etkilemiştir. Türkiye aynı zamanda Bosna-Hersek, Somali, Afganistan, Kosova, Lübnan ve Sudan'da NATO, Afrika Birliği, BM ve AB gibi çok uluslu kuvvetler ile birlikte barışı koruma harekâtlarına katılmaktadır. Ayrıca Kosova, Bosna-Hersek ve Afganistan gibi tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu bölgelerde faaliyetler göstermesi, bölgede Türkiye'ye olan güveni artırmaktadır. Türkiye, bu faaliyetlerine ek olarak birçok ülkeye teknik, eğitim ve askeri teçhizat gibi birçok alanda yardım yapmaktadır.¹⁵⁰ Türkiye'nin askeri araçlar açısından kendisini geliştirmesi de bu yardımların çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır. Örneğin son yıllarda kullanılan İnsansız Hava Araçları (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) Türkiye'ye birçok avantaj sağlamaktadır. Bu araçlar; istenilen araç-gereç ile donatılabilme, hayati tehlikenin olduğu görevlerde kullanılabilme, düşük maliyetli olma ve alçak irtifada uçarak detaylı bilgiler verebilme gibi imkânlar sağlamaktadır.¹⁵¹ Genel olarak ise Türkiye'nin dünya çapında barışı koruma taraftarı olması, askeri güç olarak gidilen ülkelerde etnik ayrım yapmadan insani faaliyetler yürütmesi, bölgelerde kamu diplomasisi yürütülmesi açısından kolaylık sağlamaktadır.¹⁵²

3.2.6. Din

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadarki dönemde din, hem bireyleri hem de toplumları etkileyen en önemli olgulardan biridir. Coğrafi olarak insanın olduğu her yerde bir dinin izlerine rastlanabilmektedir. Yunan tarihçi Metrius Plutarchus, “dünyayı geziniz, dolaşınız; medeniyetsiz, duvarsız ve edebiyatsız insan topluluğu görebilirsiniz fakat mabutsuz insan topluluğu göremezsiniz” diyerek dinin bir toplum için önemini vurgulamıştır. Dini öğeler, bir şehrin çevre düzenlemesinden mezar taşlarına ve birçok mimari eserlerinde hissedilmektedir. Din, bir toplumu oluşturan ve manevi anlamda varlığını sürdüren bir olgudur.¹⁵³

¹⁴⁹ Hatice Doğan, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3/2 (2014), s.70.

¹⁵⁰ Doğan, *a.g.e.*, s.73-74,84.

¹⁵¹ Erdem Ateş, “Türkiye'nin İnsansız Hava Aracı (İHA) İhracat Rekabet Gücünün Analizi”, *Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi*, 3/1(2021),s.9.

¹⁵² Doğan, *a.g.e.*, s.73-74,84.

¹⁵³ Mustafa Güven, “Kültürün Bir Unsuru Olarak Din”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1/1 (2012), s.935-936.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan itibaren din ile siyaset birbirinden ayrı tutularak toplumsal hayat düzenlenmeye çalışılmıştır. Fakat ülkenin büyük bir çoğunluğunun Müslümanlardan oluşması nedeniyle devlet, “İslam’ı” kendi politikaları doğrultusunda gerekli gördüğünde kullanmıştır. Dış politikada dinin kullanılması ilk olarak Osmanlı Devleti’nde başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin parçalanmaya başladığı dönemde Osmanlıcılık anlayışının kullanılıp başarısız olması üzerine İslamcılık anlayışı kullanılmıştır. İslam, bu dönemde toplumu birleştirip yeniden düzenleyecek bir unsur olarak görülmüştür. Türk dış politikasında kullanımının bir örneği ise İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)’dir.¹⁵⁴ Bu dönemde Türkiye’nin dini kullandığı gözlemlenmesine rağmen dış politikasında genel olarak laik bir anlayışı sürdürmüştür. Sonrasında AK Parti hükümetinin iktidara gelmesi ile din, yeniden ön plana çıkmış fakat yine dış politikada laik bir anlayış sürdürülmüştür. AK Parti dini, dış politikada uygulayıcı bir güç olmaktan ziyade yumuşak gücü geliştirecek bir araç olarak kullanmıştır. Bu dönemde, Türk kültürünün yetiştirdiği ve dini yönü ağır basan Mevlana, Yunus Emre ve Hacı Bektaş Veli gibi isimler kullanılarak yumuşak güç artırılmaya çalışılmıştır. Örneğin 2007 yılı, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın isteği ile UNESCO tarafından dünya Mevlana yılı olarak ilan edilmiştir. Aynı zamanda Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlarla Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerde çalışmalar yürütülerek kamu diplomasisine fayda sağlanmaktadır.¹⁵⁵

3.3. Kurumlar

3.3.1. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Kurumu, Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nün kapatılmasının ardından aynı amaç ile kurulan yeni bir kurumdur. Kurum, 24 Temmuz 2018 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 14 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulup hizmet vermeye başlamıştır. Kurum; karar alıcı aktörler, medya, ulusal ve uluslararası kamuoyları ile ilişkiler geliştirerek “Türkiye markasını güçlendirme” hedefi ile kurulmuştur.¹⁵⁶

Kurum, ulusal ve uluslararası düzeyde iletişim stratejisi oluşturarak iş süreçlerini bu temelde yürütmek istemektedir. Türkiye'nin politikalarını ve uygulamalarını etkin bir şekilde kamuoyuna aktarmak gibi kendisine bir misyon belirlemiştir. Aynı zamanda

¹⁵⁴ Gökhan Koçer, “Türk Dış Politikasında Din Unsuru“, *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 1/1(2006), s.145-146.

¹⁵⁵ Kadir Sancak, *Dış Politikada Bir Etki Aracı Olarak Yumuşak Güç: Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Analizi Ve Azerbaycan Üzerindeki Yumuşak Güç Kapasitesinin Değerlendirilmesi*, s.146-148.

¹⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, erişim 8 Haziran, 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon> .

düşünce dünyasını ve medyayı yakından takip ederek ilgili makam ve kamuoylarını bilgilendirmek amacı ile varlığını sürdürmektedir.¹⁵⁷ Devlet-millet ilişkisine önem veren kurumun, ülke vatandaşlarının soru ve sorunlarına çözüm üretmek gibi misyonları da bulunmaktadır. Sadece ülke çıktılarını analiz etmemektedir aynı zamanda uluslararası medya ve düşünce merkezlerinin takibini yaparak; analiz, raporlama ve çıktıların değerlendirilmesi faaliyetlerini yürütmekte ve ülke içi ve ülke dışı bilgi akışı sağlamaktadır.¹⁵⁸

3.3.2. Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı, Türkiye Cumhuriyeti adına yurtdışında Milli Eğitim Bakanlığı'nın dışında doğrudan eğitim kurumu açma hakkına sahip olan bir kuruluştur. Kamu yararına çalışan ve kar amacı gütmeyen Kurum, 17.06.2016 tarihinde yurtdışında okul öncesinden yükseköğretime eğitimin bütün aşamalarında faaliyet yürütmek için kurulmuştur.¹⁵⁹ Kurum, yurtdışında okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim kurumlarının yanında etüt merkezi, kurslar, kültür merkezleri, kütüphaneler, laboratuvar ve spor tesisleri açmaktadır.¹⁶⁰ Türkiye Maarif Vakfı, günümüzde 67 ülkede faaliyette bulunmaktadır. Bu ülkelerin 44'ünde eğitim faaliyetleri yürüten Kurum, 359 eğitim kurumu bulunmakta ve toplamda 41.795 öğrenciye eğitim vermektedir. Bunlara ek olarak 41 de yurda sahiptir.¹⁶¹

3.3.3. Anadolu Ajansı

Anadolu Ajansı, 6 Nisan 1920'de kurularak TBMM'nin çıkardığı ilk yasaları iletmesi ile görevine başlamıştır. Günümüze kadar varlığını sürdüren kurum, iletişimin arttığı günümüzde ülkenin kendisini içeride ve dışarıda ifade etmesi açısından daha da önemli hale gelmiştir.¹⁶²

Anadolu Ajansı 86 farklı ülkedeki muhabir ağı ile 45 ülkede bulunan aboneleri ile 13 dilde içerik üretmektedir. Türkçe, İngilizce, Rusça, Arnavutça, Farsça, Boşnakça, Hırvatça, Sırpça, Makedonca ve Kürtçe dilleri ile yayın yapan ve günden güne de

¹⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, erişim 8 Haziran, 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon>.

¹⁵⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, "Hakkında", erişim 8 Haziran, 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda>.

¹⁵⁹ Türkiye Maarif Vakfı, "Kuruluş Amacı", erişim 8 Haziran, 2021, <https://turkiyemaarif.org/page/524-Turkiye-Maarif-Vakfi-12>.

¹⁶⁰ Türkiye Maarif Vakfı, erişim 8 Haziran, 2021, "Faaliyet Alanları" <https://turkiyemaarif.org/page/53-Faaliyet-Alanlari-10>.

¹⁶¹ Türkiye Maarif Vakfı, "Dünyada Maarif Vakfı", erişim 8 Haziran, 2021, <https://turkiyemaarif.org/page/42-DUNYADA-MAARIF-16>.

¹⁶² Anadolu Ajansı, "Tarihçe", erişim 8 Haziran, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/p/tarihce>.

kapasitesini artıran Anadolu Ajansı dünyanın en etkin 10 haber ajansı arasında yer almaktadır.¹⁶³

3.3.4. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), devlet adına yayın yapmak amacıyla 1 Mayıs 1964 tarihinde tüzel kişiliğe sahip olarak kurulan bir kurumdur. Dünyadaki örneklerine kıyasla daha geç kurulan TRT, zamanla alanını genişleterek bugün kamu diplomasisinin yürütülmesi açısından önemli bir yere sahip olmuştur.¹⁶⁴

Kurum, Türkiye'de 1986 yılına kadar ülkenin tek radyo ve televizyon yayını yapması özelliğine sahip olması açısından önem taşımaktadır. 31 Ocak 1968 tarihinde ilk defa yayın yapan TRT Türkiye'deki birçok önemli olayı halka yansıtmış ve zamanla da yayın ve kanal sayılarını arttırmıştır. 1986 yılında TRT-2, 1989'da TRT-3 ve GAP-TV, 1990 yılında eğitim amaçlı yayın yapması için kurulan TRT-4 ve Avrupa'daki Türklere yönelik yayın yapan TRT-İNT yayınlarına başlamıştır. Zamanla dış ülkelere de açılan TRT, 1993'te Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik programlar yapan TRT-Avrasya, 1995'te TBMM-TV yayına başlamıştır. Yurt dışında ilk temsilcilik ise 1998 yılında TRT-Almanya-Berlin temsilciliğidir. Daha sonra ise 1999'da Türkmenistan-Aşkabat temsilciliği, 2000 yılında Mısır-Kahire ve Belçika-Brüksel, 2002 yılında ABD-Washington, 2004'te de Özbekistan-Taşkent büroları açılmıştır. Temsilciliklerin yanında 2004 yılında Asya Pasifik Yayın Birliği ve Asiavizyon sözleşmeleri imzalanmıştır. 2009 yılına gelindiğinde ise farklı bir dilde ilk defa yayın yapacak olan TRT-6 yayına girerek Kürtçe yayın yapmaya başlamıştır. Dış ülkelerle iletişim kurulması açısından diğer bir önemli gelişme ise 2008'de www.votworld.com'ın kurulmasıdır. Bu site, 31 dilde haber yayını yaparak dönemin yayıncıları arasında beşinci sırada yer almıştır. Bugün hala varlığını devam ettirmekte ve dil çeşitliliğini artırarak 41 dil ile dünya kamuoyuna hizmet sunmaktadır.¹⁶⁵

Bunlara ek olarak Orta Asya ve Kafkaslar Ortadoğu ve Balkanlar'ı kapsayan 27 ülke 13 Muhtar Cumhuriyeti ve yaklaşık olarak 250 milyon nüfusa sahip bir bölgeye hitap eden TRT Avaz, 2009 yılında yayın yapmaya başlamıştır. TRT Avaz sayesinde Türkiye; Türkçe, Kazakça, Özbekçe, Kırgızca, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmençe gibi dil çeşitleri ile bölgeye yörenin dili ile kendisini ifade etme fırsatı yakalamıştır. Bu bölgeler dışında 2009'da yayına başlayan TRT, belgesel kanalı ile İngilizce, Fransızca, Almanca

¹⁶³Anadolu Ajansı, "AA'nın Dil ve Haber Ağı Güçleniyor", erişim 18 Haziran, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/aanin-dil-ve-haber-agi-gucleniyor/949074> .

¹⁶⁴ TRT, "Tarihçe", erişim 18 Haziran, 2021, <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> .

¹⁶⁵ TRT, "Tarihçe", erişim 18 Haziran, 2021, <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> .

ve Rusça gibi dil çeşitliliği ile dünyadaki etkinlik alanını genişletmiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise TRT Arapçayı yayınlarına ekleyerek çok geniş bir nüfusa hitap etmiştir. Sonrasında da Avrupa'nın önde gelen Euronews haber kanalı ile işbirliğine giderek kanalda Türkçe yayın yapmaya başlaması, bölgenin Türkiye'yi tanınmasına katkı sağlaması açısından önemli bir adım olarak görülmektedir. 2015 yılında da kurulan TRT World, İngilizce yayın yaparak dünya çapında etkinliğini sürdürmeye başlamıştır.¹⁶⁶

Kuruluşundan günümüze kadar gelişimini sürdüren ve çeşitliliğini arttıran TRT, bugün 14 televizyon, 14 radyo kanalı, trt.net.tr ve www.trtvotworld.com 18 web siteleri ayrıca 5 adet dergisi ile Türkiye ve dünyaya yayın yaparak Türkiye'nin kamu diplomasisi çalışmalarına önemli destekler sunmaktadır.¹⁶⁷

3.3.5. Türk Hava Yolları (THY)

Türk Hava Yolları, 1933 yılından günümüze kadar hizmet veren zamanla hizmet verdiği noktaları arttıran ve Türkiye'nin markalaşmasına katkı sağlayan önemli kurumlar arasında yer almaktadır. Yurtiçi ve yurtdışı hizmetlerinde kalitesinden ödün vermeyen kurum, yerli ve yabancı birçok insan tarafından tercih edilmektedir. İşini iyi yapan ve kalitesinden ödün vermeyen kurumlar, Türkiye'nin imaj yaratmasına katkı sağlayarak kamu diplomasisinin etkisini kolaylaştırmaktadır.¹⁶⁸ Türk Hava Yolları 5 uçak ve 30 kadar çalışanıyla 20 Mayıs 1933 yılında Devlet Havayolları İşletmesi adı ile ilk uçuşunu yaparak hizmet vermeye başlamıştır. 1947 yılında ise İstanbul'dan Atina'ya uçuş yaparak ilk yurtdışı denemesini gerçekleştirmiştir. 1951'de geldiğinde de Kahire, Lefkoşa ve Beyrut'a uçuş yapmak suretiyle ulaştığı noktaları genişletmeye başlamıştır. 1955 yılında Türk Hava Yolları ismini almış ve aynı yıl Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA)'nın üyeleri arasında yer almıştır. Taşımacılığın gelişmesi ile birlikte İstanbul Yeşilköy Havalimanı tamamlanmış ve uluslararası uçuşlarında uğrak yeri konumuna gelmiştir. 1985 yılına gelindiğinde bu yer Atatürk Havalimanı adını almış ve günümüze kadar küresel çapta hizmet vermeye devam etmiştir. Türk Hava Yolları bugün Ortadoğu, Uzak Doğu, Avrupa ve Amerika'ya hizmet vererek 4 kıtada etkinlik sağlayan dünyaca tanınan bir marka haline gelmiştir.¹⁶⁹ 2019 yılında yayınlanan faaliyet raporuna göre Türk Hava Yolları, toplamda 126 farklı ülkeye 3.496 yurtdışı personeli ile 287.902 sefer yaparak toplamda 43.837.879 yolcu taşımıştır. Buna ek olarak yurt dışına 1.472.450 ton

¹⁶⁶ TRT, "Tarihçe", erişim 18 Haziran, 2021, <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>.

¹⁶⁷ TRT, "Tarihçe", erişim 18 Haziran, 2021, <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>.

¹⁶⁸ THY, "Hakkımızda", erişim 18 Haziran, 2021, <https://www.turkishairlines.com/tr-int/basin-odasi/hakkimizda/hikayemiz/>.

¹⁶⁹ THY, "Hakkımızda", erişim 16 Temmuz, 2021, <https://www.turkishairlines.com/tr-int/basin-odasi/hakkimizda/hikayemiz/>.

kargo taşımacılığı ile uçuşlar gerçekleştirmiştir.¹⁷⁰ 2020 yılının başında ortaya çıkan COVID-19 salgını nedeniyle birçok ülke tedbir amaçlı sınırlarını kapatmış ve ülke içerisinde hareketlilik en aza indirilmeye çalışılmış, zaman zaman ise uçuşlar tamamen yasaklanmıştır. Bu dönemde Türk Hava Yolları sadece 59 ülkeden tahliye uçuşu yapabilmiş ve 1 Haziran 2020 tarihinde ülke içi uçuşlara başlayabilmiştir. Bu dönemde THY, boşluğu kısmen kargo taşımacılığı ile kapatmaya çalışmıştır. Buna ek olarak tıbbi malzeme taşınmasında önemli hizmetler verilmiştir.¹⁷¹ 2021 yılına gelindiğinde pandeminin etkilerinin devam etmesi nedeniyle kısmi kısıtlamalar da devam ettirilmiştir. Kısıtlamalara rağmen THY, 30 Haziran 2021 tarihine kadar 127 ülkeye uçuş gerçekleştirerek toplamda 7.735.928 yurtdışı yolcusu taşımıştır. Bu süreçte kargo taşımacılığına da devam ederek 861.961 ton taşımacılık yapmıştır.¹⁷² Dünyanın birçok yerinde Türkiye'nin tanıtımını sağlayan kurum, insanların Türkiye'ye sempati duyulmasında önemli etkiler yaratabilmektedir.

3.3.6. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kafkasya ve Orta Asya'daki bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlere teknik yardımda bulunmak için kurulan bir kurumdur. İlerleyen zamanlarda ise alanını ve faaliyetlerini artırarak başbakanlığa bağlı yardım kuruluşu olmuştur. AK Parti dönemine geldiğinde de kamu diplomasisi yürütülmesinde bir araç olarak kullanılmaya başlanmış ve diğer kurumlarla da birlikte hareket etmeye başlamışlardır.¹⁷³

TİKA, 1992 yılında Türk cumhuriyetleri sosyal yapılarını üretmesi, teknik altyapı çalışmalarının yapılması, siyasi ve kültürel haklarını geliştirmesi gibi amaçlar doğrultusunda ekonomik, eğitim, tarımsal, kalkınma, sağlık ve sanayi alanlarında birçok faaliyet ile ülkelerin kalkınmasına katkı sağlamıştır. TİKA, ilk ofisini Türkmenistan'da açmış daha sonra ise ofis sayısını 6'ya çıkararak Avrasya bölgesinde etkinliğini arttırmıştır. TİKA, 1995 yılından sonra sadece yardım faaliyetlerinde bulunmamış aynı zamanda kültürel işbirliği ve eğitim çalışmalarına da başlamıştır. Bu kapsamda bölgede okul, laboratuvar, kütüphane inşa edilmiş aynı zamanda üniversitelere teknik donanım

¹⁷⁰ THY, "2019 Türk Hava Yolları Faaliyet Raporu", s.18, erişim 16 Temmuz, 2021, https://investor.turkishairlines.com/documents/2019-yili-yk-faaliyet-raporu-tr_v2.pdf.

¹⁷¹ THY, "2020 Türk Hava Yolları Faaliyet Raporu", s.3, erişim 16 Temmuz, 2021, <https://investor.turkishairlines.com/documents/boards-activity-report/yk-faaliyet-raporu-14042021.pdf>.

¹⁷² THY, "2021 Türk Hava Yolları Faaliyet Raporu", s. 3-15, erişim 16 Temmuz, 2021, <https://investor.turkishairlines.com/documents/faaliyet-raporlari/yk-faaliyet-raporu-2q2021-tr2.pdf>.

¹⁷³ Muharrem Ekşi, Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası, s.220

yardımlarında bulunulmuştur.¹⁷⁴ Kurumsal amaçları ise Orta Asya ve Kafkaslar Afrika Ortadoğu, Balkanlar, Doğu Avrupa, Doğu, Güney Asya ile Pasifik ve Latin Amerika'da kalkınma işbirliğini geliştirmek ve fiziki, idari, beşeri, altyapıyı geliştirmek bunlara ek olarak kurumsal mevzuat mali hizmet ve raporlama süreçlerini geliştirerek kurumsal kapasiteyi arttırmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda TİKA, 62 program koordinasyon ofisi ile 150 ülkede etkinliğini sürdürmektedir. 2017 yılında Türkiye toplamda 8 milyar 120 milyon ABD doları kalkınma yardımında bulunmuş ve bu yardımların yüzde 2,7 sini TİKA'nın yaptığı yardım oluşturmaktadır.¹⁷⁵

3.3.7. Diyanet İşleri Başkanlığı

Din, bireylerin hayatında ve toplumsal düzen sağlamada önemli bir yere sahip olmaktadır. Din, aynı zamanda bir ülkenin geleneği ile özdeşleşerek her ülkede farklı şekil ve uygulama olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu nedenle de çoğu ülkede kurumsal bir niteliğe kavuşarak insanların ihtiyaçlarına göre hizmet sunmaktadır. Türkiye'de de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen din hizmeti, ülke içi ve dışında insanların ortak bir paydada buluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu özelliği ile her açıdan farklı ve uzak toplumların birbirine sempati duymasına fayda sağlayabilmektedir. Sempati kazanılarak ülkenin yumuşak gücünün artırılması ile de kamu diplomasisi uygulamalarının önünü açmaktadır.

Müslümanların çoğunlukta olduğu Osmanlı Devleti'nde din hizmetleri, Şeyhülislam tarafından yürütülmüştür. Uzunca bir süre, dini hizmetlerinin yanında, vakıflara ait işleri, eğitim ve adli işleri de yürütmüştür. Tanzimat Döneminden sonra yeni kurumların açılması ile Şeyhülislam sadece din işleri ile ilgilenmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilanı öncesinde din işleri, 3 Mayıs 1920 tarihinde kurulan Şeriye ve Evkaf Vekâleti adıyla bir bakanlığa devredilmiştir. Bu kurum, 3 Mart 1924'te kurulan Diyanet İşleri Reisliği ile Şeyhülislamlık arasında köprü niteliğinde varlığını sürdürmüştür. Diyanet İşleri Reisliği ile ülkedeki cami ve mescitlerin tümünün görevlileri tekke ve zaviyelerin görevlileri olan şeyhlerin de hepsi bu kuruma devredilmiştir. 1950 yılına gelindiğinde de ismi Diyanet İşleri Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. 1961 Anayasası ile genel idare içinde yer alarak anayasal bir niteliğe sahip olmuştur. 1982 Anayasası laiklik

¹⁷⁴TİKA, "2020 Faaliyet Raporu", erişim 22 Temmuz, 2021, <https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%202020/TIKAFaaliyet2020Web.pdf>.

¹⁷⁵ TİKA, "Hakkımızda", erişim 22 Temmuz, 2021, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>.

ilkesi doğrultusunda siyasetten uzak tutularak, milletin dayanışma içinde olmasını amaçlayan bir kurum olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁶

Diyanet İşleri Başkanlığı, milletin bütünleşme ve dayanışmasını amaç edinerek İslam dininin ahlak, inanç ve ibadet ile ilgili işlerini yürütmek, toplumu din konusunda aydınlatmak ve ülke içindeki ibadethaneleri yönetmek amaçlarını gütmektedir. Sadece yurt içinde etkinliğini sürdürmeyen kurum, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının asimile olmamaları kendi özgürlüklerini unutmadan, yaşadıkları topluma uyum sağlamaları için de faaliyetler yürütmektedir. Bunun yanında kurum, sadece Türk vatandaşlarına hizmet sağlamakla sınırlı kalmamaktadır. Böylece, Türkiye'nin var olan dini tecrübesini dünyanın birçok yerindeki ülkelere aktarma ve dinin doğru anlatılması ile yurt dışında var olan önyargıyı kırmak adına da mücadele etmektedir.¹⁷⁷

Diyanet İşleri Başkanlığı, Başbakanlık Din Hizmetleri Müşavirliği ve Din Hizmetleri Ataşeliği ile yurt dışında teşkilatlanarak çalışmalarını yürütmektedir. Din Hizmetleri Müşavirliği ile 52 ülkedeki büyükelçilikte, Din Hizmetleri Ataşeliği ise 38 ülkedeki Başkonsolosluklarda ve Din Hizmetleri Koordinatörlüğü ile de 12 ülkede faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁷⁸ Bu temsilcilikler; yurtdışındaki vatandaşların, dindaş ve soydaşların İslam dininin esasları ile ilgili işleri yürütmek ibadethaneleri yönetmek, dini yapılı vakıf ve derneklerin faaliyetleri ile ilgilenmek, zekât, kurban, fitre gibi konularda insanlara yardımcı olmak, hastahane, huzurevi, yetiştirme yurdu gibi yerlerde kalan vatandaşların dini ihtiyaçlarını karşılamak gibi birçok görevi yerine getirmektedir. Bunlara ek olarak yurtdışında uygun yerlerde cami ve mescit açılmasını sağlamak gibi görevleri de yerine getirmektedir. Bu kapsamda 2020 yılında Arnavutluk, Kosova, Makedonya, Tokyo ve Gana'da yapılmakta olan camilerin yapımı tamamlanarak Müslümanların hizmetine açılmıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, “ Kurumsal Tarihçe”, erişim 22 Temmuz, 2021, <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/1>.

¹⁷⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, “ Kurumsal Tarihçe”, erişim 22 Temmuz, 2021, <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/3>.

¹⁷⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, “ Din Hizmetleri Müşavirliği”, erişim 22 Temmuz, 2021, <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Detay/224/din-hizmetleri-m%C3%BC%C5%9Favirli%C4%9Fi>
<https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Detay/223/din-hizmetleri-ata%C5%9Feli%C4%9Fi>
<https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Detay/222/din-hizmetleri-koordinat%C3%B6ri%C3%BC%C4%9F%C3%BC>.

¹⁷⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, “2020 Yılı Faaliyet Raporu”, s. 44, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/Documents/2020%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>.

3.3.8. Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Enstitüsü, yurt dışında kurmuş olduğu merkezlerde Türkiye'nin kültürel sanatsal tanıtımı yapmanın yanı sıra Türkçeyi de öğretmek Türkiye'deki kamu diplomasisi faaliyetlerine önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye'nin ilk kültür diplomasisi uygulayan kurumu olma özelliği ile ülkenin yumuşak gücünün artırılmasında etkili bir kurum olmaktadır.¹⁸⁰

Yunus Emre Enstitüsü, Yunus Emre Vakfı'na bağlı bir kuruluş olarak 2009 yılında faaliyete başlayan bir kurumdur. Adını 14. yüzyılda yaşamış olan Anadolu mutasavvıfı Yunus Emre'den almıştır. İnsan sevgisini, toplumsal barışı ve insani değerleri savunan Yunus Emre, kurumun amaçlarını yansıtan bir isim olmaktadır.¹⁸¹

Çalışmalarını, bünyesinde bulundurduğu birimler aracılığıyla yürüten enstitü; Kültür Sanat ve Projeler Müdürlüğü ile kültürel ve sanatsal faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Birim, tiyatro-sinema, edebiyat, klasik el sanatları ve Türk mutfağı gibi birçok alanda ülkeyi temsil etmektedir. Aynı zamanda en etkili biçimde de konserler, atölye çalışmaları, sergiler ve sahne gösterileri ile tüm dünyaya kültürünü tanıtmaya çalışmaktadır. Bu yüzden ulusal ve uluslararası alanda fuar, festival gibi organizasyonlara katılarak Türkiye'yi temsil etmektedir.¹⁸² Yunus Emre Enstitüsü'nün yürüttüğü diğer bir önemli hizmet Türkçe'nin öğretimidir. Enstitü bu hizmetini Türkçe Öğretimi ve Türkoloji Müdürlüğü ile sistemli hale getirmiştir. Bu faaliyetler kapsamında birim, farklı yaş gruplarına yönelik içerik düzenlemekte ve materyaller geliştirmektedir. Eğitim ortamlarını oluşturmak, eğitim standartlarını belirlemek ve öğretimi yetiştirmek amacıyla eğitimler düzenlenmektedir. Bunun yanında yabancılara Türkçe öğretimi alanında sınav hazırlamak ve uygulamak, seviye tespit sınavlarını yapmak, birimin faaliyetleri arasında yer almaktadır. Birim, aynı zamanda yabancı ülkelerde "Türkoloji Projesi İşbirliği Protokolü" imzalayarak işbirliği yapmaktadır. Bu protokolle, var olan bölümler desteklenmekte ve yeni bölümlerin açılması için teşvikte bulunmaktadır.¹⁸³

Açılan Türkoloji, Türk Dili ve Edebiyat bölümlerine materyal ve müfredat desteği sağlamakta ayrıca Türkiye'den öğretim elemanları görevlendirilmektedir. Üniversiteler dışında yabancı ülkelerin devlet okullarına da Türkçe'nin seçmeli yabancı dil olarak gösterilmesi için yetkili kurumlarla işbirliği yapılmaktadır. Çalışmalara ek olarak her yıl

¹⁸⁰ Yunus Emre Enstitüsü, "Kurumsal", erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.

¹⁸¹ Yunus emre Enstitüsü, " Kurumsal", erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/neden-yunus-emre>.

¹⁸² Yunus Emre Enstitüsü, "Kurumsal", erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/kultur-sanat-ve-projeler-mudurlugu>.

¹⁸³ Yunus Emre Enstitüsü, "Türkoloji Öğretimi ve Türkoloji Müdürlüğü", erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/turkce-ogretimi-ve-turkoloji-mudurlugu>.

yabancı öğrencilerin Türk kültürünü yakından tanınması ve öğrencilerin Türkçelerini geliştirmesi için Türkçe yaz okulu düzenlenmektedir.¹⁸⁴

Yunus Emre Enstitüsü, yurtdışında 50 ülkede 60 şehirde açtığı merkezler ile kültürel faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Türkçe öğretimini ise 50 ülkede açtığı 101 Türkoloji bölümüyle devam ettirmektedir. Bu kapsamda 2020 yılında 48 sınav merkezinde 40 ülkeden 1306 kursiyerin katılımı ile Türkçe yeterlilik sınavları yapılmış ve başarılı olan adaylar sertifika sahibi olmuştur.¹⁸⁵ Enstitü, dünya genelinde ortaya çıkan COVID-19 salgını dolayısıyla, 2020 yılı içerisinde fiziki merkezlerde faaliyetlerini gerçekleştirememesine rağmen faaliyetlerine ara vermeyerek çalışmalarını çevrimiçi olarak sürdürmeye devam etmiştir. Bu çalışmalar kapsamında dil öğrenimi de devam edilmiş ve 60 bin kişiye çevrimiçi olarak Türkçe dersleri verilmiştir.¹⁸⁶

3.3.9. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB); yurtdışındaki vatandaşlarımız, kardeş topluluklara ve Türkiye'de eğitim alan burslu uluslararası öğrencilere yönelik hizmetleri tek çatı altında toplamak amacıyla 6 Nisan 2010 yılında kurulan bir kurumdur. Kurum, yurtdışındaki vatandaş ya da topluluklarla ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi ile kamu diplomasisi amaçlarına hizmet etmektedir.¹⁸⁷

II. Dünya Savaşı'nda dünyada en çok hasar gören bölgelerden biri Avrupa olmuştur. Avrupa'nın birçok yeri yakılıp yıkılmış ve ekonomisi büyük oranda hasara uğramıştır. Avrupa her alandaki bu yıkımın ardından kalkınma sürecine girmiş ve ciddi bir iş gücüne ihtiyaç duymaya başlamıştır. İşgücü ihtiyacı nedeniyle dünya çapında iş gücü alımı başlatmış ve birçok ülke ile anlaşma imzalanmıştır. Türkiye'de bu anlaşmalara taraf olan ülke olarak 1961 yılında Almanya ile 1964 yılında Hollanda, Belçika ve Avusturya ile 1965 yılında Fransa ve 1967 yılında da Avusturalya ile anlaşmalar imzalayarak işçi gönderimi sürecini başlatmıştır. Avrupa'nın kalkınma sürecine önemli katkıları bulunan Türk işçilerinin sayısı günümüzde ise yaklaşık 6,5 milyona ulaşmıştır.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Yunus Emre Enstitüsü, “ Türkoloji Öğretimi ve Türkoloji Müdürlüğü”, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/turkce-ogretimi-ve-turkoloji-mudurlugu>.

¹⁸⁵ Yunus Emre Enstitüsü, “2020 Faaliyet Raporu”, s.9-14-16, erişim 28 Temmuz, 2021, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet_raporu_2021_28.06_kucuk.pdf.

¹⁸⁶ Anadolu Ajansı, “ Yunus Emre Enstitüsü 60 Bin Kişiyi Çevrim İçi Derslerle Türkçe Öğretiyor”, haber tarihi 20.03.2021, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yunus-emre-enstitusu-60-bin-kisiye-cevrim-ici-derslerle-turkce-ogretiyor/2192432>.

¹⁸⁷ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Başkanlığımız”, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>.

¹⁸⁸ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Genel Bilgi”, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>.

Türk işçileri gittikleri ilk yıllarda kalıcı olarak yerleşmeyi düşünmeyerek sadece temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik dernekleşmişlerdir. 1970 yıllarda gittikleri ülkelerde kalıcılık fikrini benimseyerek aile kurmaya başlamışlardır. 1980’li ve 1990’lı yıllara gelindiğinde ise Türk diasporası, Avrupa’da kurumsallaşma sürecine girmiştir. Bu süreçle, sivil toplum faaliyetleri hızla artış göstermiştir. Fakat bu artışa yerli halklar tepki göstererek, Türklere yönelik ırkçı saldırılar başlatmışlardır. 2000’li yıllarda da ihtiyaçların artması ile birlikte yeni sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. İstihdam ve eğitim sorunları artmış, ırkçılık nedeniyle ayrımcılık yaşanmış, İslam düşmanlığına maruz kalınmıştır. Türkiye de bu sorunları ortadan kaldırmak ve haklarının korunması için çözümler üretmeye başlamıştır. Türkiye'nin diaspora politikaları da sorun çözmeye odaklı üç temel üzerinden oluşturulmuştur. Bunlardan ilki; yurtdışındaki vatandaşların anavatana aidiyetlerinin korunması, ikincisi; vatandaşların gittiği ülkelerde kültür kimlik ve ana dillerinin korunması, üçüncüsü ise vatandaşların yaşadıkları bölgelerdeki sosyal statülerinin güçlendirilmesidir.¹⁸⁹

Türkiye'nin diaspora politikaları çerçevesinde YTB kurularak yurtdışındaki Türk vatandaşlarına yönelik faaliyetler yürütülmeye başlanmıştır. Bakanlık uyguladığı faaliyetlerle yurtdışındaki Türk vatandaşlarının sosyal ve kültürel değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasını amaç edinmektedir.¹⁹⁰

YTB, çalışmalarını diasporanın genç nüfusuna odaklı olarak yürütmektedir. Bu kapsamda da dil eğitimi ön plana çıkararak, hem gittikleri ülkelerin dillerini öğrenme hem de anadillerinde yetkinleşmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda; eğitim faaliyetleri konferans, anket, araştırma, müfredat ve materyal geliştirilmesi gibi faaliyetlerle farkındalığı arttırmaya çalışmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda da “İnsan Hakları Eğitim Programı” ile yükseköğretimdeki öğrencilerin sivil toplum faaliyetlerine katılımını sağlamak, “Türkiye Stajları” ile Türk kurumlarının işleyişi hakkında bilgi vermek “Genç Liderler” programı ile tarihi, kültürel içerikli bilgiler vermek, en son da “Gençlik Köprüleri” programı doğrultusunda Türkiye ile bağlarını güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.¹⁹¹

¹⁸⁹ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Genel Bilgi”, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>.

¹⁹⁰ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Genel Bilgi”, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>.

¹⁹¹ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Genel Bilgi”, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi>.

3.3.10. Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri

Sivil toplum kuruluşları iç ve dış politikada devletin yetersiz kaldığı alanlarda görev veya gönüllülük esasıyla faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bu kuruluşlar; devlet, politikacı, bürokrat, işadamları ve şirketlere baskı yaparak, kararlarını değiştirmeyi hedeflemektedirler. Belli bir kitle üzerinden etki yaratabilmesi açısından kamu diplomasisinin amacına hizmet etmektedir. Aynı zamanda devletin yetersiz kaldığı zamanlarda devreye girerek devletten daha etkili olabilmektedir. Son yıllarda Türkiye'de de sivil toplum kuruluşlarının önemi artmış, ulusal politikaların kültürel seviyedeki mesajlarının aktarılması gibi önemli misyona sahip olmuştur. Türk sivil toplum kuruluşları; Türk dış politikasının çıkarlarını, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik amaçları çerçevesinde uygulamaya koymaktadır. Bu da hükümetin kamu diplomasisi uygularken yetersiz kaldığı durumlarda, sivil toplum kuruluşlarını bu görevi yerine getirmede önemli bir araç konumuna getirmektedir. Türk sivil toplum kuruluşları incelendiğinde hizmet ettiği amaçların birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bu kuruluşları; insani yardım yapan kuruluşlar, dış ekonomik ilişkilere katkı sağlayan kuruluşlar, eğitim, kültür ve araştırma çalışmalarına katkı yapan kuruluşlar olarak üç kategoriye ayırmak mümkündür.¹⁹²

Türkiye kuruluşundan itibaren, geçmişten gelen İslam dini inancının etkisi ile de zor durumda olan ülkelere yardım etmeye çalışmaktadır. Hatta Türkiye dünya çapında yardımları ile ön plana çıkmış ve istatistiksel olarak da önemli bir sıralamaya sahip olmuştur. Örneğin küresel İnsani Yardım Raporunun 2017 verilerine göre Türkiye 2016 yılında 6 milyar dolarlık yardımda bulunmuş ve ABD'den sonra en çok yardım yapan ikinci ülke konumuna gelmiştir.¹⁹³ Türkiye yaptığı yardımların bir kısmını devlet eliyle bir kısmını da STK'lar aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Yapılan yardımlar STK'lar aracılığı ile yürütülen kısmında en büyük paya sahip olan kurumlar İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) ve Kızılay'dır. İHH, 1992 yılında gönüllü olarak hizmet vermeye başlamış 1995 yılında da kurumsal bir niteliğe sahip olmuştur. Din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın savaşın ya da etkisinin sürdüğü bölgelere, afet bölgelerine ve yoksul bölgelere yardımda bulunmaktadır. Zamanla etki alanını genişleterek 123 ülkeye ulaşan bir yardım zinciri kurmuştur. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC), İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC), uluslararası örgütlere üye olarak Türkiye'yi temsil etmektedir.¹⁹⁴ Kızılay ise diğer

¹⁹² Erdem Eren, *a.g.e.*, s.42-43

¹⁹³ Kalkınma İnişiyatifleri Örgütü, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/2017-kuresel-insani-yardim-raporu>.

¹⁹⁴ İHH, erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.ihh.org.tr/hakkimizda>.

bir önemli yardım kuruluşudur. 1868 yılında Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti ismi ile kurulmuş 1947'de Türkiye Kızılay Derneği adını alarak bugünlere ulaşmıştır. Kızılay, insanlar arasında hiçbir ayırım yapmadan insani değerlerin yaygınlaştırılması ve kalıcı barışa katkı sağlamak amacı ile varlığını sürdürmektedir.¹⁹⁵

Dünya çapında daha fazla tanınan İHH ve Kızılay gibi kuruluşların yanında daha birçok yardım kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar ise Yeryüzü Doktorları, Arama Kurtarma Derneği, Yardımcı Uluslararası İnsani Yardım Derneği, Cansuyu Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği, Aziz Hüdayi Vakfı, Hayrat İnsani Yardım Vakfı, Beşir Derneği, Vuslat Derneği ve Gönüllüler gibi derneklerdir. Bu yardım kuruluşları daha çok Türkiye'nin kültürel, tarihi, dini ve etnik bağlarının bulunduğu bölgelere hizmet vermektedir. Bu bölgelerde daha çok Orta Doğu Kuzey Afrika ve Balkanlar'ı kapsamaktadır. Bağlarımızın olduğu bölgelere yapılan yardımlar var olan yumuşak gücümüzü artırarak kamu diplomasi faaliyetlerimizde kolaylık sağlamaktadır.¹⁹⁶

Türk kamu diplomasisine fazlasıyla fayda sağlayan bir diğer alan da dış ekonomik ilişkilerdir. Bu alanda; öne çıkan kuruluşlar Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) ve Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği (TOBB)'dur. TÜSİAD, yurt dışında Türkiye'yi dış ticaret, üretim, kayıtlı istihdam ve katma değer gibi alanlarda temsil etmektedir. İstanbul'daki merkezinin yanı sıra Londra, Paris, Brüksel ve Washington D.C. 'de temsilcilikleri bulunmaktadır. Ayrıca Körfez içi ve Silikon Vadisi'nde ağırları mevcuttur. Aynı zamanda Avrupa İş Dünyası Federasyonu'na üye olması Türkiye'nin ekonomi alanında temsil edilmesini sağlamaktadır.¹⁹⁷ MÜSİAD ise iş dünyasının yanında; rehberlik, danışmanlık ve eğitim hizmetleri veren ve kamu yararını kendisine amaç edinen bir dernektir. Sadece ulusal değil uluslararası çapta hizmet veren bir kurum olması nedeniyle ülke içinde ve dışında, birlik beraberlik içerisinde işbirliğini amaçlayan bir kurumdur.¹⁹⁸

Sivil toplum kuruluşları arasında kamu diplomasisine fayda sağlayan diğer bir alan ise eğitim, araştırma ve kültür kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar arasında öne çıkan kurum ise Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'dır. SETA, enerji direktörlükleri ve Avrupa araştırmaları bünyesinde; insan hakları, toplum, medya, güvenlik, eğitim gibi alanlarda bilgi üretmeyi hedefleyen bir kurumdur. Türkiye dışında Berlin, Brüksel ve Washington D.C.'de ofislere sahip olan kurum, ulusal ve uluslararası

¹⁹⁵ Kızılay, "Kurumsal", erişim 28 Temmuz, 2021, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>.

¹⁹⁶ Erdem Eren, *a.g.e.*, s.44.

¹⁹⁷ TÜSİAD, "Hakkında", erişim 7 Ağustos, 2021, <https://tusiad.org/tr/tusiad/hakkinda>.

¹⁹⁸ MÜSİAD, "Kurumsal", erişim 7 Ağustos, 2021, <https://www.musiad.org.tr/icerik/musiadla-tanisin-2>.

alanda çalışmalarını sürdürmektedir.¹⁹⁹ Türkiye’de faaliyet yürüten diğer eğitim kurumları ise şunlardır; Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (GASAM), Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi (SASAM), İran Araştırmaları Merkezi (İRAM), Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM).²⁰⁰

¹⁹⁹ SETA, “Hakkımızda”, erişim 7 Ağustos, 2021, <https://www.setav.org/hakkimizda/>.

²⁰⁰ Erdem Eren, *a.g.e.*, s.45.

4. YUMUŞAK GÜÇ KAYNAKLARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN İRAN’DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

4.1. İran’ın Sosyo- Kültürel Yapısı

4.1.1. Coğrafi Konumu

İran coğrafi olarak; Ortadoğu Bölgesinde, Umman Körfezi, Hazar Denizi ve Basra Körfezi sınırında yer almaktadır. Aynı zamanda Afganistan (921 km), Ermenistan (44 km), Irak (1599 km), Türkiye (534 km), Azerbaycan (689 km) ve Türkmenistan (1148 km) sınırı olan İran, jeopolitik açıdan önemli bir konuma sahiptir.²⁰¹ Coğrafi büyüklük olarak dünyada 19. sırada olan İran, 1,648,195 km² yüzölçümüne sahiptir. Ayrıca doğal kaynaklar açısından zengin olan İran topraklarında; petrol, doğalgaz, krom, kurşun, demir cevheri, kükürt, kömür, çinko, kükürt ve manganez bulunmaktadır.²⁰²

4.1.2. Etnik, Demografik ve Dini Yapısı

İran nüfus olarak dünyada 17. sıradadır ve toplamda 85.888.910 nüfusa sahiptir. 1000/15.78 doğum oranına ve 1000/5.14 de ölüm oranıyla İran, %1,03 nüfus artış hızı ile dünyada 97. sırada yer almaktadır. Nüfusun en fazla olduğu Tahran, Meşhed, İsfahan, Şiraz, Tebriz ve Karaj’dır.²⁰³

İran’ın kalabalık nüfusu çeşitli dil, din ve ırkı da içerisinde barındırmaktadır. Etnik olarak; Fars, Azerbaycan Türkü, Arap, Kürt, Türkmen, Lur, Baluci ve Türklerden oluşmaktadır. Etnik çeşitlilik ile beraber dilde de çeşitliliğe sahiptir. Çoğunluğun Farsça konuştuğu ülkede; Kürtçe, Gilaki, Mazandarani, Luri, Arapça, Baloch, Azerbaycan Türkü ve diğer Türk lehçeleri konuşulmaktadır. Dini olarak ise %99.4’ünde Müslümanlar yer almaktadır. Müslümanlar arasında da % 90-95’inde Şiiiler, % 5-10’nunda Sünniler olmak üzere iki mezhep bulunmaktadır. Nüfusun geri kalanını ise %0,3’ünü Zerdüş, Yahudi, Hristiyanlar ve % 0,4’ünü de diğer gruplar oluşturmaktadır.²⁰⁴

²⁰¹ The World Factbook, erişim 10 Ağustos, 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iran>.

²⁰² The World Factbook, erişim 10 Ağustos, 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iran>.

²⁰³ The World Factbook, erişim 10 Ağustos, 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iran>.

²⁰⁴ The World Factbook, erişim 10 Ağustos, 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iran>.

4.1.3. İdari ve Ekonomik Yapı

İran İslam Cumhuriyeti yönetiminde güçler, dini lider ve yasama, yürütme, yargı organları ile bölüşülen bir yapıya sahiptir. Devlet yapısı hakkında ise Anayasada açıklama yapılmamıştır. Fakat anayasanın idari teşkilatı özelliklerine göre üniter bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.²⁰⁵ Ülke 31 vilayete ayrılmış ve vilayetler şehristanlara (il), şehristanlar kazalara, kazalar ise köylere ayrılmıştır. Bu vilayetler İçişleri Bakanlığı'na bağlı aynı zamanda Genel Vali (ostandar) tarafından yönetilmektedir.²⁰⁶

İran'da dini ve siyasi alanda en yetkili makam Velayet-i Fakih makamıdır. Bu anlayış, Şii inancına göre 12. imamın dönmesine kadar geçen sürede topluma liderlik edecek kişiyi ifade etmektedir.²⁰⁷ İran Anayasası'nın giriş bölümünde makamdan bahsedilerek, İslam'ın hedeflerini uygulamada görevli devlet ve hükümetin yozlaşmaması için önem arz ettiği vurgulanmıştır. İkinci maddesinde, İslam Devriminin devamı, İmamet ve Rehberlik inancının sürdürülebilmesi için varlığını sürdürmesi gereken bir kurum olarak tanımlanmıştır. Velayet-i Fakih, devlet yönetiminin işleme uygunluğunu denetleme, yasama, yürütme ve yargı arasındaki ilişkileri düzenlemek, varsa uyuşmazlıkları gidermek, cumhurbaşkanını seçim sonrası onaylamak, tüm silahlı kuvvetlerin başkomutanlığı gibi devletin en yetkin gücü olarak varlığını sürdürmektedir. Ayetullah Humeyni'nin ortaya çıkardığı bu sistemi Humeyni'nin vefatından sonra devralan ve hala devam ettiren kişi Ayetullah Seyyid Ali Hamaney'dir.²⁰⁸ İran'da en üst düzey ikinci yetkili ise cumhurbaşkanıdır. İran'da yürütme görevini üstlenen cumhurbaşkanı, halkoyu ile seçilir ve 18 yardımcı, 13 bakandan oluşan bir kabinenin başını temsil eder.²⁰⁹ Cumhurbaşkanının, bakanları göreve getirmek ve görevden almak, uluslararası antlaşmaları, sözleşmeleri, yönetmelikleri onaylamak, anayasanın uygulanmasını denetlemek gibi görevleri bulunmaktadır.²¹⁰ Günümüzde ise bu görevi İbrahim Reisi yürütmektedir. İran'da yasama çalışmalarını ise İslami Şura Meclisi (parlamento) ve Şurayı Negehban (Koruyucular Konseyi) yürütmektedir.²¹¹

²⁰⁵ Nematollah Aghabalaei Fanid, "İran'ın İdari Teşkilat Sitemi", *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (2020), s.139.

²⁰⁶ Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği, erişim 10 Ağustos, 2021, <http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/354524>.

²⁰⁷ Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği, erişim 10 Ağustos, 2021, <http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/354524>.

²⁰⁸ Mehmet Serkan Taflıoğlu, "İran İslam İhtilalinde Ayetullah Humeyni Ve Velayet-i Fakih Meselesi", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2009, s.105-108.

²⁰⁹ Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği, erişim 10 Ağustos, 2021, <http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/354524>.

²¹⁰ İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Görev, Yetki ve Sorumlulukları, erişim 15 Ağustos, 2021, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/91308>.

²¹¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim 16 Ağustos, 2021, <https://www.mfa.gov.tr/iran-siyasi-gorunumu.tr.mfa>.

İran ekonomisi ise zengin enerji kaynaklarının yer aldığı bölgede yer alması neticesinde önemli avantajlara sahiptir. Önemli petrol ve doğalgaz rezervine sahip olan bölge aynı zamanda enerji nakil hatlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle temel sanayi faaliyetlerini, petrol ve petrolün yan ürünlerine dayandırmaktadır. Ekonomide devletin en önemli aktör olarak rol oynadığı sistemde özel sektör ancak 2000'li yıllardan sonra etkinliğini arttırmıştır. Ekonominin üzerinde devlet kontrolünü, %40 doğrudan, geri kalanın %45'i ise dolaylı olarak Vakıflar/ Bonyadlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Bunun dışında bankacılık sektöründe, faizsiz kâr sistemi uygulanmaktadır. Gayri resmi olarak geleneksel tüccar sınıfı bankacılık sektöründe birçok işlemi gerçekleştirmektedir.²¹² Bunlara ek olarak İran ekonomisinde; ucuz iş gücünün varlığı, iç pazarların gelişmiş olması, ulaşım kolaylığı gibi faktörlere sahip olması avantaj sağlamaktadır. Son zamanlarda oluşturulan Kişm, Sircan, Kiş ve Çabahar gibi bölgelerdeki serbest ticaret bölgeleri yabancı sermayenin yurtiçine aktarılmasına katkı sağlamaktadır.²¹³ İran ekonomisi birçok avantaja sahiptir fakat BM ve ABD'nin birçok yaptırımının hedefi konumundadır. Bu yaptırımlar ekonomiye ciddi darbeler vurarak gelişmesine engel olmaktadır.²¹⁴

4.1.4. İran'ın Tarihi

İranlılar MÖ 10. ve 8. yüzyıllarda yaşayan Aryan ırkının bir kolunu oluşturmaktadır. Bu halk yaşadıkları yerden öncelikle Semerkant ve Buhara sonrasında ise Horasan ve Belh bölgesine göç etmiş, son olarak da şimdiki İran'ın farklı bölgelerine yerleşmişlerdir. İran ismi Aryaların/Arilerin ülkesi anlamına gelen Aryana/Ariana ismi, zamanla “Eran” isminin değişikliğe uğraması ile kullanılmaya başlanılmıştır. Bu isim, coğrafi bir bölgeyi kapsayacak şekilde kullanılmakta ve İran kimliği olarak da bölgede yaşayan bütün herkesi kapsamaktadır. MÖ 3. yüzyıl ve MS 6. yüzyılları arasında bu coğrafyada Pers İmparatorluğu hâkim olmuştur. Bu yüzden bu bölge için “Persia” ismi kullanılmıştır. Fakat halk bu ismi benimsemeyerek İran ismini benimsemiştir.²¹⁵

Köklü bir geçmişe sahip olan İran coğrafyası, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İran'ın bugünkü Huzistan eyaletinde MÖ 2700-660 yılları arasında kurulan Elam Krallığı İran'da kurulan en eski krallıktır. Çağının en geniş ve en güçlü devleti olan

²¹² Kaan Dilek, “İran’ın Orta Asya Politikaları”, *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk- Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi*, 7(2011), s.28-30.

²¹³ İran İslam Cumhuriyeti Büyükelçiliği, erişim 16 Ağustos, 2021, <https://turkey.mfa.gov.tr/generalcategoryservices/10784>.

²¹⁴ Seçkin Berber, “İran’ın Ekonomi Politikası, Yaptırımların Etkisi ve İkilemleri”, *Bilge Stratejisi Dergisi*, 4/48(2012), s. 80.

²¹⁵ Mehmet Bora Sanyürek, “Şii Jeopolitiği ve İran Dış Politikası”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2018, s.4.

krallık, Babil ve Asur'a yenilerek MÖ 7. Yüzyıl ortalarında parçalanmıştır. MÖ 8. yüzyıllarda bölgede ortaya çıkan diğer krallık ise Büyük Anzan ve Sus Krallığıdır. Bu krallık, Asurlarla girdiği mücadele sonucunda parçalanmış ve varlığı son bulmuştur.²¹⁶

İran coğrafyalarında yaşayan diğer bir topluluk ise Medler ve Perslerdir. Tarih boyunca isimleri birlikte anılan bu iki topluluk, İran'a göç eden Soğdlar, Partlar ve Zerdüştler (Avanstanlar) arasında daha fazla öne çıkmışlardır. Birçok kez Asur saldırılarına maruz kalan Medler ve Persler, tarihte ilk defa haraç veren topluluk olmuşlardır. Yaklaşık bir yüzyıl boyunca Asur saldırılarına direnen Medler ve Persler, Asur bölgelerine zamanla seferler düzenlemeye başlamışlardır. MÖ 700 yılında da İskit kabilelerinin yardımıyla Medler, İran'da bağımsız bir devlet kurarak İran İmparatorluğu'nun temelini oluşturmuşlardır. MÖ 612 yılında ise Asur'un başkentini ele geçirerek bünyesine katmıştır. İlerleyen zamanlarda da Medler, gücünün artması ile Persleri de egemenliği altına almış ve topraklarını genişletmeye devam etmiştir.²¹⁷

Bölgede Pers Devleti'nin mağlup ettikten sonra Büyük İskender, Orta Asya seferine çıkmış, MÖ 330-327 yıllarında bütün Orta Asya'da hâkimiyet kurmuştur. Büyük İskender, Yunan geleneklerinin hâkim olduğu sistemini, fethettiği toprakları kaybetmemek için devlet yönetiminde kullanmıştır. Kısa sürede geniş toprakları yöneten Büyük İskender'in, 33 yaşında ölmesi sonucu kendi generallerinden biri olan Selevkos, Pers topraklarında Selevkos İmparatorluğu'nu kurarak yönetimi devam ettirmiştir. Orta Asya'da ve Anadolu'da değişken sınırlara sahip olması ve aile içi çatışmalardan dolayı zamanla İran topraklarında gücünü kaybetmeye başlamıştır. Bunlara ek olarak kendi egemenliği altında yer alan Partların bağımsızlığını kazanarak güçlenmesi sonucunda MÖ 129 yılında yapılan savaşta egemenliğini tamamen kaybetmiştir. Partlar bölgede MÖ 247 MS 224 yılları arasında hüküm sürmüştür. Yönetimleri boyunca öncelikle topraklarını genişleten ve sonrasında da sahip oldukları toprakları korumaya çalışan Partlar, birçok mücadele içerisinde yönetimlerini sürdürmüştür. İmparatorluk, kendi içindeki karışıklıklar, göçebe baskınları ve Roma ile girişilen mücadeleler sonucunda zayıflamış ve ile Sasaniler tarafından yok edilmişlerdir.²¹⁸

Bölgede iktidarı ele geçiren Sasaniler, 224-651 yılları arasında bölgeyi yöneterek İran'a son imparatorluk dönemini yaşatmışlardır. Bölgenin coğrafi konumu ve ekonomik durumu Sasanilere büyük avantaj sağlamaktaydı. Bu bölgedeki hâkimiyeti sayesinde önemli ticaret merkezlerini ele geçirmiş ve Yukarı Mezopotamya'daki kervan yollarına

²¹⁶ Sanyürek, *a.g.e.*, s.6-9.

²¹⁷ Michael Axworthy, *İran: Aklın İmparatorluğu*, İstanbul: Say Yayınları, 1. Baskı, 2016, s.19-22.

²¹⁸ Sanyürek, *a.g.e.*, s.9-23.

hâkim olmuşlardır. Sasaniler'in asıl amacı Suriye'ye varmak ve Akdeniz'in zenginliklerini ele geçirmektir. Kaynakları ele geçirmenin yanı sıra Sasaniler, dinlerine ve kültürlerine bağlı bir topluluk olmuşlardır. Bu özellikleri nedeniyle Mezopotamya'da hâkimiyet kurmaları kendi inançları olan Zerdüştlük inancını bütün dünyaya yaymada avantaj sağlayacaktı. Bölgenin birçok avantajından dolayı aynı zamanda Bizanslılara ve birçok devlete karşı yüz yıllarca mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Son olarak da Arapların, başlattığı seferlerle iktidarlıklarını kaybetmişlerdir.²¹⁹

Bölgede Araplar etkinlik kurmaya başlamış fakat zamanla Emeviler'in devlet yönetiminde ve kültürlerini yaşamada Araplara ayrıcalıklı davranması ve Farslara uyguladığı ikinci sınıf muamele halk arasında isyanın çıkmasına neden olmuştur. Bu isyanlar zamanla Emevi yönetiminin son bulmasına neden olmuştur. Emevilerden sonra yönetimi ele alan Abbasiler ise İranlı Ebu Müslim gibi kişileri yönetimde yetkilendirerek Farslara yapılan eşitsizliği gidermeye çalışmıştır. Kısa bir süre sonra da başkentlerini Bizans kültürünün etkili olduğu Şam'dan Bağdat'a yani Fars kültürünün olduğu bölgeye taşımışlardır. Zamanla da yönetimde Farslara daha fazla söz hakkı vermiş ve Farslar vezirlik, kâtiplik gibi makamlara getirilmiştir. Abbasiler Dönemi; siyaset, bilim, tarih, sanat, medeniyet, edebiyat ve mimari alanlarında önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Fakat zamanla yönetime karşı tepkiler başlamıştır. Bu tepkilerden ilki Horasanlı Tahiriler (821-873), ikincisi Sistanlı Seferiler (861-1003) ve sonrasında da Samaniler (875-999) tarafından gelmiştir. Çıkan isyanların ardından da Abbasiler zayıflayarak yönetimi kaybetmişlerdir.²²⁰

Abbasilerin ardından İran coğrafyasında, Türk hâkimiyeti başlamıştır. 1040 yılında bölgede Gazneliler yönetimi başlamış ve ardından ise Selçuklular yönetimi devam ettirmiştir. Selçuklular ile Türk etkisi daha fazla hissedilmiş aynı zamanda siyasi ve toplumsal alanda birçok katkı sağlamıştır. Sonrasında ise Moğollar, bölgede hüküm sürmeye başlamış ve bu dönemde İran coğrafyası ciddi zarara uğramıştır. Daha sonra ise İlhanlılarla birlikte Moğolların gelenekleri devam ettirilmiştir. 1380 yılına gelindiğinde de Timur hâkimiyeti başlamıştır. Timur hâkimiyetinin ardından ise bölgeyi Karakoyunlar ve Akkoyunlar yönetmiştir.²²¹

1501 yılından sonra İran coğrafyasını Safevi Devleti yönetmeye başlamıştır. Safevi Devleti'nin kurucusu Türkmen kökenli olan Şah İsmail'dir. Şah İsmail; Turgutlu, Afşar,

²¹⁹ Ali İpek, "Yukarı Mezopotamya'da Sasani Siyaseti", *TESAM Akademi Dergisi*, 4/2 (2017), s.103.

²²⁰ Fatih Topaloğlu, İran Coğrafyasının Şiileşme Süreci –İlk Dönem, Emeviler, Abbasiler, *E-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2013), s.45-56.

²²¹ Saffet Akkaya ve Haleddin İbrahimli, "İran'ın Bölgesel Güce Yükseliş Süreci", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 28/14 (2018), s.161.

Ustacalu, Dulkadir, Şamlu ve Arapgirli gibi Türkmen oymaklarını bir araya getirerek Tebriz merkezli Safevi Devleti'ni kurmuştur. Şah İsmail, Safevi Devleti'ni kurmasının ardından Cuma hutbesinde 12 İmamın adının okunmasını isteyerek Şiiliği bir devlet inancı olarak kabul etmiştir. Bu kapsamda İran coğrafyasında yaşayan kitleleri Şiileştirmeye çalışmaya başlamıştır.²²² Nüfusun neredeyse dörtte üçünün Sünni olduğu bölgede Şah İsmail'in Şii rejim ilan etmesi üzerine halk arasında tepkiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Tepkilerin artması ile birlikte Şah İsmail, Tebriz Cuma Camii'nde silahla donatılan Kızılbaşları ahalinin arasına karıştırmıştır. Şah İsmail ise kılıcıyla 12 İmam adına hutbe okutmuştur. Ezana "Eşhedü enne Aliyye veliyullah", "Heyyi alâ hayrül-amel" ve "Muhammed ve Ali Hayrül-beşer" sözlerini ilave etmiş ve hutbenin ardından da Hz. Ebubekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Emeviler ve Abbasilere lanet okutmuştur. Daha sonra ise her yerde üç halifeye lanet okunması, okumayanların katledilmesi ve Sünni gibi namaz kılanların başlarının kesilmesi gibi kararlarını ilan etmiştir. Bu kararların üzerine, Azerbaycan'da pek çok kişi öldürülmüştür. Katliamların artması üzerine Sünnilik bütünüyle sindirilmeye başlanmıştır. İnsanlar bu dönemde Şiilik ve ölüm arasında bir tercihe zorlanmıştır.²²³ Şii inancını dini açıdan sağlam bir zemine oturtmak adına Safeviler, Irak, Bahreyn ve Lübnan bölgelerinden Şii din adamları getirtmiştir. Sünniliğin en fazla olduğu şehirlerden biri olan İsfahan'ı Şiiliğinin merkezi haline getirilmiştir. Şiilik aynı zamanda sadece bir inanış olarak kalmamış, resmi ulema sınıfı oluşturularak siyasi bir nitelik de kazandırılmıştır. Bu dönemde Şiiliğin önem kazanması ile birlikte bölgede azınlık konumunda yer alan Şiiler, aniden hükmeden konuma gelmesi ile toplumsal yapıda değişiklikler yaşanmıştır. Şia'nın siyasi anlayışına göre, Müslümanları yönetmek adil fakihlerin görevini oluşturmaktadır. Safevilerin anlayışına göre, yöneticiler halkı gözetmeli ve halk da itaat etmeliydi. Hatta Muhakkik Kereki döneminde Safevi Devleti'ne itaat farz bir hale getirilmiştir. Safevi Devleti yönetimi boyunca Sünnilere saldırgan bir tavır sergilemiş ve ciddi baskılar uygulamıştır. Safevi Devleti Afgan saldırıları sonrasında 1736 yılında yıkılmıştır.²²⁴

Safevilerin ardından 1796- 1925 yılları arasında İran coğrafyasını Kaçar Hanedanı yönetmeye başlamıştır. Bir Türkmen kabilesi olan Kaçarlar, 1780- 1790 yılları arasında ülkeyi kısım kısım ele geçirerek 1786'da da Tahran'ı başkent yapmıştır. Saltanatlarını bir yüzyıldan daha fazla sürdürecektir. Kaçarlar, 1796 yılında hanedanlıklarını tam olarak kurmuşlardır. Kaçarlar, devlet yönetiminde en önemli kişi ülkenin şahıdır. Şahın sözü

²²² Mehmet Çelenk, "Safeviler Döneminde Şii-Sünni İlişkileri Üzerindeki Etkisi", *E- Malâkât Dergisi*, 6/2 (2013), s.63-64.

²²³ Tufan Gündüz, *Son Kızılbaş Şah İsmail*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 4. Baskı, 2014, 68-71.

²²⁴ Taflıoğlu, *a.g.e.*, s.43-45.

kanun değerinde olup idare, yargı, vergileme gibi ülkenin bütün yönetim araçları şahın yönetimi altındaydı. Fakat şahın bir düzenli orduya ve devlet bürokrasisinde sahip olmaması gücünün kullanımına sınırlandırmaktaydı. Kaçarlar dini olarak da kendilerini Şiilik'in Bekçileri, Müminlerin Komutanları, İmam Ali'nin kılıcını kuşananlar ve Kur'an-ı Kerim'in Muhafızları olarak tanımlamaktalardı. Kaçarlar sadece İslami düşünceye sahip olmayıp İran'ın İslamiyet öncesi düşüncelerinden de yararlanmışlardır. Kaçarlar döneminde, ekonomik yapı ise imtiyazlara dayalı borçlanma ile sürdürülmüştür. Bu ekonomik sistem ile beraber Ruslar ve İngilizler arasında rekabet ortamı oluşarak bölgenin bağımsızlığı tehdit altına girmiştir. Zamanla ülkenin belli bölgelerini Ruslar ve İngilizler ipotek altına almış ve yabancı mallar ülke piyasasında önemli bir yere sahip olmuştur. Bütün bunlar, devletin ve ülke insanının ekonomik olarak büyük zarara uğramasına neden olmuştur.²²⁵ Özellikle Nasırüddin Şah döneminde, İngilizler ile 50 yıllığına ülke tütününün üretim, pazarlama ve satışını içeren bir sözleşme yapılarak çok geniş bir imtiyaz tanınmıştır. Bu imtiyaz sonucunda tütün üreticisi ve tüccarları büyük zarara uğramıştır. Bu nedenle tütün tüccarları ve dini liderler tarafından yönetime karşı protestolar başlatılmış, halk tarafından büyük tepkiler verilmiş ve ülke çapında bir isyan başlatılmıştır. Geniş kitlelere yayılan isyan sonucunda Şah, anlaşmayı bozarak imtiyazdan vazgeçmiştir. İsyân 19. yüzyılda İran yönetimine karşı yapılan ilk isyan olması, dini liderlerin öncülüğünde olduğu için İslamcı bir niteliğe sahip olması açısından önem arz etmektedir.²²⁶

Nasırüddin Şah'ın ardından Muzafferüddin Şah, Muhammed Ali Şah dönemlerinde de İran'ın kötü yönetimi devam ettirilerek ülke, ekonomik olarak ciddi zarara uğratılmıştır. I. Dünya Savaşı başlamadan hemen önce iktidara gelen Ahmet Mirza da savaşta tarafsızlığını ilan ederek gittikçe zayıflayan ülkeyi korumaya çalışmıştır. Fakat Rusya ve İngiltere'nin rekabetinin olduğu coğrafyada bu politika pek başarılı olamamıştır. Savaşın ardından ise salgın hastalık ve kıtlığın çıktığı İran'da Kozak Tugayı komutanı Rıza Han gazeteci Seyyid Ziyaeddin Tababai ile 1921 yılında darbe yapmıştır.²²⁷

Rıza Şah Pehlevi yönetime geldiğinde İran hükümeti, bürokrasinin yokluğundan dolayı başkent dışında pek fazla etkili olamamaktaydı. Rıza Şah, ülkeyi idari ve ekonomi başta olmak üzere her açıdan yıkık dökük bir halde devralmıştır. Öncelikle bürokrasi ve ordunun gelişimine öncelik vererek ülkeyi merkezileştirmeyi amaçlamıştır. Rıza Şah'ın

²²⁵ Ervand Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. Baskı, 2009, s.12-41.

²²⁶ Erdoğan Keskin Kılıç, "İki Türk Hanedanlığında Özelleştirmenin Serüveni: Osmanlı Devleti'nde Ve Kaçarlar'da Tütün İmtiyazı ve Tepkiler", *Turkish Studies*, 8/11 (2013), s. 186.

²²⁷ Sanyürek, a.g.e., s.64-66.

iktidarında ordu on kat, bürokrasi on yedi kat gelişim sağlamıştır. Bu gelişimi sağlamak için Maliye Bakanlığı bünyesinde vergi toplama sistemi kurulmuştur. Bu dönemde, iltizam sistemi kaldırılmış, afyon satışları denetim altına alınmış, yeni bir hazine kurulmuş ve vergi oranları güncellenerek ekonomide önemli adımlar atılmıştır. Aynı zamanda ilk defa kapsamlı bir yıllık bütçe hazırlanmıştır. Askeri kuvvetlerin de gelişimine büyük önem veren Rıza Şah, darbenin hemen ardından orduda birçok yenilik yapmaya başlamıştır. Öncelikle dağınık halde bulunan birlikleri toparlayarak 20.000 kişilik ulusal bir ordu kurmuştur. Aynı zamanda 1925'te askerlik hizmetini mecburi kılarak bu sayıyı daha da arttırmıştır. Zorunlu askerliğin gelmesi ile ayrıca ilk kez nüfus cüzdanı verilmeye başlanmış, bu nedenle de ilk defa soyadı alınması zorunlu hale getirilmiştir. Bürokraside ise 9. yüzyılda kurulan içişleri, dışişleri, maliye ve adalet başkanlıklarına ek olarak altı bakanlık daha eklenmiştir. Bunlar ise bayındırlık ve ticaret, eğitim ve vakıflar, posta ve telgraf, yol, sanayi ve tarım bakanlıklarıdır. Yine bürokrasi alanında yapılan diğer bir faaliyet ise yeni vilayetler eklenmesidir. Önceden sekiz tane olan bu vilayetler, yenileri ile birlikte on beşe çıkarılmıştır. Rıza Şah, bunların yanında ağırlık ve ölçü birimlerinde ülke genelinde tek birimli sistem oluşturmuştur. Bütün ülkede vurgulanan standart saat dilimi belirlenmiştir. Ayrıca Müslümanların kullandığı Ay takvimi yerine Güneş takvimi getirilmiştir. Kıyafet alanında da yeniliğe giden Şah, kıyafet kanunu çıkararak geleneksel kıyafetler, fes, aşiret kıyafetleri gibi kıyafetleri yasaklamıştır. Ülkenin eğitim düzeyine de önem veren Şah, tek eğitim sistemi anlayışı doğrultusunda dinsel azınlık ve misyoner okulu gibi okulları devletleştirerek eğitim sistemini tek çatı altında toplamıştır.²²⁸

Rıza Şah'ın ardından yönetimi 1941 yılında oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi devralmıştır. Muhammed Rıza Şah, yönetimi 22 yaşında devralması, yetiştirilme tarzı ve aynı zamanda ülkede yaşanan ekonomik kriz ve kıtlık nedeniyle ülkede otoritesini kuramamıştır. Bu yüzden ülke yönetiminde bu dönemde meclis ön plana çıkmıştır. Dönemin Başbakanı Muhammed Musaddık milliyetçi bir tutum takınarak İran için önemli adımlar atmıştır. Musaddık, farklı siyasi çevreleri bir araya getirerek "Ulusal Cephe" kurmuştur. Ulusal Cephe ve Musaddık bu dönemde petrol üzerinde İngiliz şirketinin ayrıcalıklı olmasına karşı çıkmış ve petrolün hem çıkarılması hem de satışının millileştirilmesini sağlamıştır. Muhammed Rıza Şah da bu dönemde gücünü artırabilmek için otoriter politikalar izlemiştir. Aynı zamanda Muhammed Rıza Şah, önceki dönemde başlatılan modernleşme hareketlerini tamamlamak için Beyaz Devrim'i başlatmıştır. Bu

²²⁸ Abrahamian, *a.g.e.*, s.86- 126.

devrim içerisinde; sanayileşme, toprak reformu, kamu kurumlarına getirilen kıyafet düzenlemesi, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, kadın erkek eşitsizliğinin giderilmesi gibi sosyal ve kültürel alanda birçok düzenleme yer almıştır. Pehleviler Dönemi genel olarak geleneksel sosyal kültürel ve siyasal yapıyı değiştirerek toplumun her açıdan modernleşmesine katkı sağlamıştır.²²⁹

İran tarihinde 1970'li yıllara gelindiğinde ise İran için en önemli olay İslam devrimidir. Ervand Abrahamian'a göre devrimin tek bir nedeni bulunmamaktadır. Devrim, aslında İran'da uzun yıllar boyunca yapılan toplum üzerindeki aşırı baskıların sonucunda ortaya çıkmıştır. Sürgünde olmasına rağmen Şah'a karşı fetva, röportaj ve siyasi açıklamalarda bulunan Humeyni, zamanla ülke içindeki muhalefeti arttırmıştır. Ülke içinde oluşan muhalefet, 11 Aralık 1978 Muharrem ayının Aşure gününde sokaklarda Şah'a karşı yürüyüşler yapmaya başlamıştır. Yapılan mitinglerde halk; İslam Cumhuriyeti kurmayı, Humeyni'nin ülkeye geri getirilmesini, sosyal adalet sağlanması ve emperyalist güçlerin ülkeden tamamen çıkarılmasını istemekteydi. Artan gösteriler ile birlikte 1 Şubat'ta Humeyni sürgünden dönmüş, Şah ise Humeyni'nin gelmesinin ardından ülkeyi terk etmiştir. 1 Şubat 1979 yılında Tahran Radyosu'nda yapılan anonslarla İslam Devrimi ilan edilmiştir. Yapılan sokak gösterilerinde; yüzlerce insan hayatını kaybetmiş, 2.500 yıllık monarşi son bulmuş ve 53 yıllık Pehlevi hanedanlığı yıkılmıştır.²³⁰

Devrimin ardından Humeyni, velayet-i fakih anlayışı doğrultusunda bir anayasa hazırlayarak referanduma sunmuştur. Referandumdan %99,5 oranında evet oyu kullanılarak ülkede yeni bir döneme girilmiştir. Humeyni, hazırlanan anayasanın temelini Kur'an ve sünnetin oluşturduğunu ifade ederek yeni yönetim şeklini belirlemiştir. Siyasi olarak meşruiyetini ilahi bir niteliğe dayandıran İran İslam Cumhuriyeti, devrimin ardından kurumlarını da bu anlayış doğrultusunda şekillendirmiştir. Örneğin yasama, yürütme ve yargı birbirinden bağımsız olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu anlayış, velayet-i fakihin denetimi altında olan sadece kendi aralarındaki bağımsızlığı ifade etmektedir.²³¹ İran İslam Cumhuriyeti'nin ilk velayet-i fakih olan Humeyni, kendisini Ayetullah (Allah'ın sesi) olarak tanımlayarak geniş yetkilere sahip olmuştur. Velayet-i fakih; İslam'ın çıkarlarını belirleme, İslam Cumhuriyeti'nin genel ilkelerini belirleme, cumhurbaşkanının göreve getirme ve görevden alma, af ilan etme, savaş ve barışa karar verme, seferberlik ilan etme, rütbeli memurları göreve getirme ve alma gibi ülke içinde

²²⁹ Sanyürek, *a.g.e.*, s.74-77.

²³⁰ Abrahamian, *a.g.e.*, s.204-212.

²³¹ Taflıoğlu, *a.g.e.*, s.106-107.

en geniş yetkilerle donatılmıştır. Humeyni'nin ölmesinin ardından ikinci Ruhani Lider Ali Hamaney olmuştur.²³²

Hamaney, Humeyni kadar etkili bir ruhani lider olamamıştır. Bu dönemde, anayasa değişikliği ile velayet-i fakihin yetkileri azaltılmış ve cumhurbaşkanının yetkileri artırılmıştır. Bu yüzden öne çıkan lider Rafsancani olmuştur. Rafsancani, devrim sonrası politikalarda değişikliğe giderek uluslararası sisteme uyum sağlamaya çalışmıştır. Bu doğrultuda Avrupa, Japonya ve ABD rekabetinden faydalanmaya çalışmış, yabancı sermayeyi ülkeye çekmenin yollarını aramış ve bölgesel örgütlere katılmaya çalışmıştır. Rafsancani'nin ardından Cumhurbaşkanı seçilen Hatemi ise İran'da demokrasiyi güçlendirmek adına reformlar yapmaya çalışmıştır. Hatemi'nin amaçlarından ilki; ülke içindeki meselelerle dış politika arasında bağlantı kurmaya çalışmak, diğeri ise karşılıklı saygı ve yumuşama çerçevesinde dünya ile ilişkileri geliştirmek olmuştur. Hatemi'nin ardından Cumhurbaşkanı seçilen Ahmedinejad döneminde Batı, İran'a karşı yaptırımlar başlatmış, yönetim sübvansiyonlarını kaldırmış ve ambargoları arttırmıştır. Bunlardan dolayı Ahmedinejad'ın verdiği ekonomik vaatler gerçekleştirilememiş ve halkın güveninde azalma olmuştur. İran iç siyasetinin temel anlayışı da bölgesel ve toplumsal eşitsizliğin giderilmesi yönünde olmuştur. Ahmedinejad'tan sonra Cumhurbaşkanı seçilen kişi ise Hasan Ruhanidir. Ruhani, seçim kampanyası olarak İran'ı dünya ile bütünleştirme, dış politikada Batı diyalogun geliştirilmesi ile nükleer program krizinin çözümü, ekonominin geliştirilmesi, bölgesel istikrarsızlığın azalması gibi vaatlerde bulunmuştur. Ruhani dış politikasında, diyaloga dayalı ve çok boyutlu bir anlayışı benimsemiştir.²³³ 18.06.2021 Tarihinde yapılan seçimlerde ise İbrahim Reisi birinci çıkarak yönetimi devralmıştır.²³⁴

4.2. Yumuşak Güç Kavramı Bağlamında Türkiye'nin İran Üzerinde Olası Etkileri

4.2.1. Kültür

Karmaşık gruplar halinde bulunan insanlar, kendi içlerinde bir takım anlaşma şekilleri, yaşanan ortak sorunlara karşı çözüm geliştirme ve buldukları çevreye uyum sağlama gibi durumlarda zamanla bir takım araçlar geliştirmektedirler. Her grubun kendi

²³² Abrahamian, *a.g.e.*, s.214-218.

²³³ Hatice Hande Orhon Özdağ, "Neo-Gramşci Uluslararası İlişkiler Kuramı Çerçevesinde İran-Türkiye İlişkileri", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2018, s.74-98.

²³⁴ "İran'da Resmi Sonuçlara Göre İbrahim Reisi Ülkenin 8. Cumhurbaşkanı Seçildi", haber tarihi 19 Haziran 2021, erişim 15 Ağustos, 2021, <https://www.bloomberght.com/iran-da-resmi-sonuclara-gore-ibrahim-reisi-ulkenin-8-cumhurbaskani-secildi-2282678>.

içinde bulunduğu şarta göre değişiklik gösteren bu araçların bütününe kültür adı verilmektedir. Bir toplumun kültürel özellikleri ise o topluma ait; eğitimin, bilimin, üretimin, güzel sanatlarının hakkında genel olarak bilgi vermektedir. Kültür, doğuştan edinilmeyen, biyolojik olarak nesilden nesile aktarılmayan, sonradan edinilen davranışlardan oluşmaktadır.²³⁵ Nye da bir ülkenin yumuşak güç oluşturmasında kültüre büyük önem vermekte ve bir ülkenin kültürünü diğer ülkelere çekici geliyorsa eğer o ülkenin peşinden daha istekli gideceğini vurgulamaktadır.²³⁶

Tarihsel olarak Türk kavimleri, Orta Asya'dan Anadolu'ya, Güney Asya, Avrupa, Kuzey Avrupa ve Ortadoğu bölgeleri olmak üzere çok geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Zamanla bu kavimlerin yaşamları, kültürleri ve hayatları yaşadıkları bölgelere göre farklılık göstermeye başlamıştır. Kavimler hem eski kültürel özelliklerinden bazılarını devam ettirmiş hem de buldukları kültürlerden etkilenerek yeni kültürel özellikler edinmişlerdir. Bu doğrultuda Ziya Gökalp bugünkü Türk milletini etkileyen toplulukları,1) Oğuz Türkleri (Türkiye, Azerbaycan, İran), 2) Harzem ülkeleri (Tekeler, Sarılar, Karakalpaklılar), 3) Yakut, Kırgız, Özbek, Kıpçak, Tatarlar olmak üzere 3 gruba ayırmıştır. Gökalp'e göre Türk kültürü, hem bu toplulukların kültürlerinden etkilenmiş hem de kendi kültürü ile bu toplulukları etkilemiştir.²³⁷

Türklerin İran kültürünü etkilemesi ve kendisinin etkilenmesi 8. yüzyılda başlamış ve 11. yüzyılın başlarında da Selçukluların bölgeyi Türk yurdu haline getirmesi ile doruk noktasına ulaşmıştır. Türkler tarih boyunca yerleştikleri bölgelerde, halkın kültürüne saygı göstermiş ve halkın kültürlerini devam ettirmeleri için de özen göstermişlerdir. Türklerin bu özelliği İran coğrafyasında da devam ettirilmiş, bölgede bin yıldan fazla yaşamalarına rağmen İran halkı inanç ve gelenekleri devam ettirebilmişlerdir. Bu süreçte de kültürel alışveriş, dil, din, edebiyat, gelenek ve görenekler açısından devam ederek iki kültür arasında günümüzde önemli benzerlikler ortaya çıkarmıştır.²³⁸

Türkiye ve İran kültürlerinin etkileşimleri edebi eserler açısından incelendiğinde ortaya çıkan eserlerde birbirlerine yer verdikleri göze çarpmaktadır. İslamiyet'in kabulünün ardından 9. ve 10. yüzyıllarda Yeni Fars Edebiyatı'nın ilk eserleri Horasan ve Maverâünnehir gibi Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu bölgede kaleme alınmıştır. Bu bölgelerde neredeyse iki asır Arapça şiir söylenmesinin ardından Farsça ve Türkçe şiirler

²³⁵ Erol Duran, Turizm, Kültür ve Kimlik İlişkisi; Turizmde Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/19 (2011), s.291-313.

²³⁶ Nye, *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.31.

²³⁷ Osman Özkul, "Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler", *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4/8 (2015), s.169-171.

²³⁸ Mousa Rahimi, "İran Türklüğünde Geleneksel Türk İnançlarının Etki Ve İzleri", *Milli Folklor Dergisi*, 124/31 (2019), s.148.

söylenmeye başlanmıştır. Yazılan şiirlere de bölgede birlikte yaşayan bu kültürlerin ortak özellikleri yansıtılmıştır. Fars edebiyatının ilk dönemlerinde eserler veren Rudeki, Kisai, Unsuri, Minuçihri ve Ferruri gibi şairlerin şiirlerine bakıldığında, şiirlerinde Türklere atıf yaptıkları görülmektedir. Türk hanları, soyları ve şehirlerinden bahsedilen şiirlerde Türklerin daha çok kahramanlık ve güzellik özelliklerine yer verilmiştir. Örneğin yine ilk dönem Farsça şairlerinden olan Feralavi'nin bir şiirinde “Bulut, ok atan Türk gibi; sanki şimşek onun oku, gökkuşağı ise yayı” şeklinde bir dizeye yer verilmiştir.²³⁹

Türk İran edebiyatı etkileşimi sadece ilk dönemlerde kalmamış, sonraki dönemde de devam etmiştir. İran coğrafyasında Selçukluların hâkimiyeti üzerine ve Selçuklu hükümdarlarının da bilim ve sanata önem vermelerinden dolayı Fars dilinde önemli eserler verilmiştir. Bu önem, Osmanlı döneminde de devam ettirilmiş hatta Sultan Selim ve Sultan Süleyman gibi Osmanlı hükümdarları Farsça şiirler yazmışlardır. Fars Şairlerinden Sudi-i Bosnevi'den Gülistan ve Bostan, Hafız Divanı Şehri, İsmail Ankarevi'den Mesnevi Şerhi gibi eserler Osmanlı döneminde yazılmıştır. Bu dönemde Osmanlıda görülen Tanzimat ve Meşrutiyet Edebiyatları da önemli ölçüde Farsça'nın etkisi altında kalmıştır. Bu dönemde Türk edebiyatı Fars edebiyatından daha fazla etkilenmiştir. Fakat İran edebiyatında Mirza Feth Ali Ahundzade, Mirza Melkum Han, Mirza Ağahan-ı Kirmani ve Talibou gibi önemli kişiler ile Namık Kemal, Ziya Paşa ve İbrahim Şinasi gibi Türk düşünürlerinin fikirleri arasında önemli benzerlikler görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe'den çıkarılması çalışmaları ile Farsça'nın etkisi azalmaya başlamıştır. Bu dönemin ardından ise Fars edebiyatı ve şiiri Türk edebiyat ve şiirinden daha fazla etkilenmeye başlamıştır. Bu etkilenme yapı, şekil ve muhteva olmak üzere iki şekilde oluşmuştur. İran'ın Meşrutiyet Dönemi'nde Ali Ekber Dehhoda'nın Seher Kuşu- Morge Sahar Şiiri İran edebiyatındaki şiirin yapı ve türündeki değişikliğin ilk örneği niteliğindedir. Bu şiirin; vezin, üslup ve kafiyesi nitelik olarak Rezaizade Mahmut Ekrem'in “Yad Et Beni” şiirindeki yapı ile kaleme alınmıştır.²⁴⁰

Edebiyat alanındaki etkileşimin yanı sıra Türkiye ve İran müzik alanında da birbirinden etkilenmişlerdir. İran müziği, kullanılan müzik aletleri ve tekniklerle Doğu Avrupa'dan Merkez Asya'ya, Arap ve Türk dünyasını kapsamaktadır. Karşılıklı etkileşimin olduğu müzik alanında 16. yüzyılda Osmanlı döneminde İranlı müzisyenler, sarayda önemli bir konuma sahip olmuşlardır. İran müziğinde kullanılan destgah

²³⁹ Adnan Karaismailoğlu, “Osmanlı Dönemi Türk Şiirinin İran Edebiyatı İle Münasebeti Üzerine Düşünceler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17(2001), s.81-83.

²⁴⁰ Bağır Sadriya, “Yeni Türk Edebiyatının Meşrutiyet Dönemi Fars Şiirine Etkisi”, *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), s.96-105.

(hazırlama ve düzen) makamı, geleneksel Türk-Arap makamları arasında yer almaktadır. Yine İran müziğinde kullanılan kar, peşrev, nakış gibi formlar ve hafif muhammes gibi usuller, Türk müziğinde de yer almaktadır. İki ülkenin müziğinde teknik benzerliğin yanında kullanılan müzik aletlerinin de benzerlikler bulunmaktadır. Türk müziğine ait olan davul, zurna, çingirak, tef, dümbelek, kemençe, nakkare, daire, kös, ud, çeng, arp ve kanun gibi çalgılar İran müziğinde de kullanılmaktadır.²⁴¹ Günümüze gelindiğinde ise İranlıların Türk müziğine ve sanatçılara ilgi gösterdikleri de dikkat çekmektedir. İranlı setar ve tar sanatçısı Hauman Hajebi, AA muhabiri ile yaptığı bir röportajda Türk müziğinin İran müziğine kıyasla daha geniş olduğunu vurgulamış ve Türklerin sanata değer verdiğini belirtmiştir. Ayrıca Türk müziklerinin İran'da sevildiğini vurgulamış ve ülkelerine daha fazla Türk sanatçısının ziyaret etmesini istediğini ifade etmiştir.²⁴² İran'dan Türkiye'ye düzenli turist getiren bir turist rehberi olan Meryem Amadi, İranlı gençlerin Türk pop müziği sanatçılarından olan Mustafa Sandal ve Tarkan'ı ilgiyle dinlendiğini, orta yaşlı Farsların da İbrahim Tatlıses'in şarkılarını tercih ettiğini ifade etmiştir. Bu sanatçıları ek olarak Türk sanatçılarından Sezen Aksu, Zülfü Livaneli ve Sebahat Akkiraz'ın bilindiğini ve dinlendiğini ifade etmiştir.²⁴³ Aynı zamanda İran'da yapılan İran yöresel müzik Festivali'ne katılan yerli müzik gruplarının yanında Türk ozanlarından Ozan Nihat, Ubeydullah Sekizli ve ekibinin de katılması Türk müziğine olan ilgiyi göstermektedir.²⁴⁴ Yine son dönemlerde Türkiye'de öne çıkan pop yıldızlarından birisi olan İlyas Yalçıntaş, İran'da da popüler hale gelmiştir. İran'da sokak sanatçıları şarkılarını çalmakta ve İranlı gençler tarafından giyimi taklit edilmektedir. Sanatçının Türkiye'de verdiği konserlere İranlıların özel ilgi göstermesi üzerine Yalçıntaş, İranlılara yönelik ayrı bir konser düzenlemiştir.²⁴⁵ Bunun yanında İranlı şarkıcı Yashna, Türk şarkılarını kendi hislerine daha yakın bulduğunu belirtmiş ve Türkçe şarkı yaptığını ifade etmiştir.²⁴⁶ İran'ın ünlü şarkıcılarından olan Googoosh, Türkiye'de konserler vererek kendi şarkılarının yanında Türkçe şarkılar da söylemiştir. Konserlerin

²⁴¹ Şeyma Ersoy Çak, "Geleneksel İran Müziğinde Kullanılan Formlar", *Ahenk Müzikoloji Dergisi*, 3(2018), s.50-57.

²⁴² Anadolu Ajansı, "Türkler Müziği Çok Seviyor ve Müzikle Yaşıyor", haber tarihi 12 Mart 2021, erişim 18 Ağustos, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turkler-muzigi-cok-seviyor-ve-muzikle-yasiyor/1415761>.

²⁴³ Sabah Haber, "İranlılar Türk Sanatçıları Dinliyor", haber tarihi 22 Mart 2021, erişim 18 Ağustos, 2021, https://www.sabah.com.tr/yasam/2010/03/22/iranlilar_turk_sanatcileri_dinliyor.

²⁴⁴ İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı, "12. İran Yöresel Müzik Festivali'nde Türk Müzik Grubu", haber tarihi 09 Kasım 2019, erişim 18 Ağustos, 2021, <https://tr.irna.ir/news/83547163/12-%C4%B0ran-Y%C3%B6resel-M%C3%BCzik-Festivali-nde-T%C3%BCrk-m%C3%BCzik-grubu-sahne-ald%C4%B1>.

²⁴⁵ Kanal B, "İlyas Yalçıntaş İran'ın Popstarı Oldu", haber tarihi 19 Aralık 2017, erişim 18 Ağustos, 2021, <http://www.kanalb.com.tr/haber.php?HaberNo=102389>.

²⁴⁶ Anadolu Ajansı, "Türk Şarkıları Hislerine Daha Yakın", haber tarihi 05 Temmuz 2018, erişim 18 Ağustos, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-sarkilari-hislerime-daha-yakin/1195512>.

yanında sanatçı, Türk sanatçılarından olan Ajda Pekkan ve Emel Sayın ile düet yapmıştır.²⁴⁷

Kültürel etkileşimin bir aracı olan, kültürel yayılım ve değişime önemli katkılar sağlayan diğer bir unsur ise turizmdir. Türkiye Orta Doğu ülkeleri arasında nispeten daha istikrarlı siyasi ve ekonomik yapıya sahip olması ve aynı zamanda kültürel benzerlik nedeniyle İranlı turistler açısından cazip görülen bir ülkedir. İran ile Türkiye'nin dizi, film ve kültürel etkinlikler gibi faaliyetlerle kendisini tanıttığı olması ve coğrafi olarak iki ülkenin yakın olması yumuşak gücünün artmasına katkı sağlamaktadır. Artan yumuşak güç ise İran'dan Türkiye'ye gelecek turistlerin sayısını arttırmaktadır. İki ülke arasında hava, kara ve demiryolları ile ulaşımın sağlanması ise hareketliliği arttıran başka bir faktördür. Türkiye'deki uçak firmalarından çoğunun İran'a uçuş yapması ve İran'daki uçak firmalarının da Türkiye'ye sefer düzenlemesi turistlere uçuş kolaylığı sağlamaktadır.²⁴⁸ 2019 yılında İranlıların tatil için tercih ettiği ülkeler arasında ilk sırada Türkiye yer almıştır. Bu yıl içinde yaklaşık 5 milyon İranlı turistin ziyaret ettiği Türkiye'de en çok Van, İstanbul ve Antalya illeri ilgi görmüştür.²⁴⁹ 2020 yılına gelindiğinde ortaya çıkan COVID-19 salgını nedeniyle sınırların kapatılması ile iki ülkenin arasındaki turizm faaliyetleri durdurulmuştur. Fakat bu dönemde bile İranlı turizm şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı Gönül Bilban, İranlıların Türkiye'ye gelmek için sabırsızlandığını ifade etmiştir. Bilban, Türkiye'ye gelen yabancı turistler arasında İranlıların ortalama 6 gece konakladığını ve kişi başı ise bin dolar harcadıklarını belirtmiştir.²⁵⁰ 2021 yılına gelindiğinde ise İran'ın Ankara Büyükelçisi Muhammed Ferazmend, İran ve Türkiye'nin Turizm alanında büyük fırsatlara sahip olduğunu belirtmiş ve iki ülkenin bu alanda işbirliği yapması gerektiğini ifade etmiştir.²⁵¹

Kültürel etkinliklerden bir diğeri ise spor faaliyetleridir. Spor faaliyetlerinden özellikle futbol maçları ulusal kimliklerini ön plana çıkarmak ve siyasi bilincin uyandırılması gibi imkânlar yaratması açısından önem arz etmektedir. Milliyet unsurunun öne çıkarıldığı futbol takımlarından birisi ise İran'ın Traktör Sazi takımıdır. Takım, 1970 yılında Traktör Sazi- Tebriz adıyla İran Traktör Firması bünyesi altında oluşturulan futbol

²⁴⁷ Haber Türk, “İranlı Divadan Türkçe Şarkılar”, haber tarihi 24 Mart 2011, erişim 22 Ağustos, 2021, <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/613715-iranli-divadan-turkce-sarkilar>.

²⁴⁸ Ceyhan Can Özcan, “İran ve Türkiye Turizm İlişkileri”, *İran Araştırmalar Merkezi Yayınları*, (2017), s.14-17.

²⁴⁹ Anadolu Ajansı, “2020’de 6 milyon İranlı Turist Türkiye’yi Ziyaret Edecek”, haber tarihi 30 Eylül 2019, erişim 22 Ağustos, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/2020de-6-milyon-iranli-turist-turkiyeyi-ziyaret-edecek/1597815>.

²⁵⁰ Anadolu Ajansı, “İranlı Turistler Türkiye’ye Gelmek İçin Sabırsızlanıyor”, haber tarihi 08 Ağustos 2020, erişim 22 Ağustos, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/iranli-turistler-turkiyeye-gelmek-icin-sabirsizlaniyor/1935386>.

²⁵¹ Sözcü Gazetesi, “İran’dan Türkiye’ye Turizmde İş Birliği Önerisi”, haber tarihi 14 Mart 2021, erişim 22 Ağustos, 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/irandan-turkiyeye-turizmde-is-birligi-onerisi-6313404/>.

kulübüdür. Kurulduğu ilk yıllarda yerel liglerde oynamış, 1974-1975 yılında şampiyon olarak üst lige çıkmıştır. Takım, 1989-1990 yılında İran’da ulusal düzeyde yapılan lige katılarak 4. olmuştur. 2009 yılında birinci lige yükselen Traktör Sazi, bu dönemde Asya Ligine katılarak uluslararası alanda tanınmaya başlanmıştır.²⁵² Maçlarını Tebriz’de bulunan İmam Yadigar Stadyumu’nda yaklaşık 60.000 seyirciye oynayan takım, taraftarları maç boyunca Güney Azerbaycan’ın bağımsızlık mücadelesine vurgu yaparak Azerbaycan ve Türkiye lehine sloganlar atmaktadır. Taraftarlar genel olarak; “Güney Azerbaycan İran değildir”, “Azerbaycan var olsun, istemeyen kör olsun”, “Türk dilinde medrese olmalıdır”, “Azerbaycan yurdumuz Traktör bozkurdumuz” gibi sloganlar atmaktadırlar.²⁵³ Takım taraftarları Türkiye’nin Barış Pınarı Harekâtına destek amaçlı 2019 yılında yaklaşık 80.000 kişinin bulunduğu stadyumda hep bir ağızdan Türkiye sloganları atarak Türkiye bayraklarını açmıştır.²⁵⁴ 2020 yılında ise Elazığ’da meydana gelen depremde “Türkiye başın sağ olsun” sloganlarıyla Türkiye’ye destek olmuşlardır.²⁵⁵

4.2.1.1. Ortak Geçmiş

10. yüzyıla gelindiğinde İran toprakları; Gazneliler, Selçuklular, Harzemşahlar, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular gibi Türk devletlerinin hâkimiyeti altına girmesi ile birbirlerinden etkilenme dönemi başlamıştır.²⁵⁶ Bölgede Türklerin gerçek etkisi Büyük Selçuklular ile başlamıştır. Askeri alanda yeteneğe sahip olan Türkler, zamanla askeri sınıfta sayısını ve etkinliğini arttırmışlardır. Bunun üzerine İran’ın milli hanedanı ve uzun süre varlığını korumayı başaran Samanoğulları’nda Türk askerlerinin sayısı zamanla artmaktaydı. 962 yılında da Samanoğulları’nın hizmetinde yer alan bir Türk köle tarafından Gazneliler kurulmuştur.²⁵⁷ Gazneli Mahmut ve oğlu Mesut önemli komutanlar olarak tarihe geçmişlerdir. Gazneliler, İran’ın Türkler ile yapılandırılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Fakat Gazne topraklarının bir bölümü İran’da olmasına rağmen yüzlerini daha çok Hindistan tarafına dönmüşlerdir.²⁵⁸ Gazneliler döneminde

²⁵² Nazrin Alizada, “İran’ın Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Kimlik Politikası: Güney Azerbaycan Uygulamalı Örneği”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 202, s. 228.

²⁵³ Sinan Demirtürk, “İran Türklerinin Örgütlü Mücadele Girişimleri ve Buna Yönelik Kurduğu Teşkilat”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8/25 (2020), s. 350.

²⁵⁴ Haberler.com, “İran’da 80 Bin Kişi Hep Bir Ağızdan Türkiye Diye Haykırdı”, haber tarihi 02 Kasım 2019, erişim 25 Ağustos, 2021, <https://www.haberler.com/iran-da-80-bin-kisi-hep-bir-agizdan-turkiye-12574618-haberi/>.

²⁵⁵ SPUTNIK, “İran’da Tractor Sazi Taraftarlarından Elazığ Depremi için Başsağlığı Sloganı: Türkiye Başın Sağ Olsun”, haber tarihi 27 Ocak 2020, erişim 25 Ağustos, 2021, <https://tr.sputniknews.com/20200127/-iranda-tractor-sazi-taraftarlarindan-elazig-depremi-icin-bassagligi-slogani-turkiye-basin-sag-1041256892.html>.

²⁵⁶ Ali Bademci, *İran’da Türklerin Bin Yılı Siyasi ve Sosyal Tarih*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1. Baskı, 2018, s.16-20.

²⁵⁷ Bernard Lewis, *Ortadoğu*, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 14. Baskı, 2018, s.112.

²⁵⁸ Bademci, *a.g.e.*, s.21.

bölgeye iki büyük Türk göçü gerçekleşmiştir. Birbirini tetikleyen göçlerden kaynaklı Oğuzlar, kendi yurtlarının dışına atılarak İslam topraklarına göç etmişlerdir. Göç dalgalarının arasında en önemlisi olan Selçuklular, 10. yüzyılın sonlarında Buhara'ya yerleştikten sonra İslamiyet'i de kabul etmişlerdir. Zamanla kendi ordularını kuran Selçuklular, Müslüman hanedanlara hizmet vermeye başlamışlardır. Daha sonra da Tuğrul Bey ve Çağrı Bey komutanlarının önderliğinde Horasan'da Gaznelileri yenerek bölgede hâkimiyet kurmuşlardır. Bölgenin tarihine bakıldığında Türklerin etkisi aslında Büyük Selçuklular ile başlamıştır. Selçuklular yönetimde çoğunluğu İranlılardan görevlendirmiş ve İran'ın kendi uyguladığı bürokrasi sistemini uygulamıştır. Yine daha önce var olan iltizam usulünü geliştirmiş ve daha sistemli hale getirmiştir. Bu yöntemle birlikte subaylara tımar olarak toprak verilmesi sistemi devam ettirilmiştir. Bununla birlikte tımarlar belirli sayılarda silahlı asker yetiştirmiş ve vergi üzerinden komisyon alma hakkına da sahip olarak hak sahibi konumuna gelmişlerdir. Uygulamalar sonucunda ülkede Türk askeri yönetici sınıfı ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında ise İran'ın soylu sınıfı fakirleşerek toplumsal bir sarsıntı yaşanmıştır. Selçuklular döneminde dini kurumlar da değişmeye başlamıştır. Çok eski çağlardan beri devam ettirilen kalemiye sınıfı, medreselerde eğitim gören Sünni bürokrasi ile yer değiştirmiştir. Din adamları siyasi ve toplumsal sistem içerisinde ilk defa ana unsur haline getirilmiştir. Geniş topraklara yayılan ve Türk etkisini en çok hissettiren Selçuklular, 1243 yılında Moğollarla girdiği mücadelede yenilgiye uğramışlardır.²⁵⁹

10. ve 12. yüzyıllar arasında hüküm süren Moğollar, Doğu Moğolistan da ortaya çıkmıştır. Moğollar, ilk olarak silah ve değerli madenlere sahip olmak için ticaret ve yağma gibi yollarla Çinlilerle bağlantı kurmuşlardır. Zamanla Moğollar, dağınık halde bozkırlarda yaşayan aileleri bir araya getirip, güçlü bir ordu oluşturmuştur. Moğolların en önemli lideri olan Cengiz Han, 1206 yılında bir konfederasyon oluşturarak onluk sisteme dayanan ve 800.000 kişiden oluşan ordu kurmuştur. Bürokraside Cengiz Han, Kitanları, Uygurları ve İranlıları kullanmış, yeni fethedilen yerlerde ise var olan idari sistemleri devam ettirmiştir. Cengiz Han yaşadığı dönemde İran'a kadar ulaşamamış fakat vefatının ardından torunu Hülagü Han, İlhanlı Devleti'ni kurarak İran'da hâkimiyet tesis etmiştir.²⁶⁰

İran, Moğol saldırılarında en fazla zarar gören bölgelerden biri olmasına rağmen ülkenin tamamı etkilenmemiştir. Yağmaya maruz kalmayan bölgeler gelişimlerini devam ettirmiştir. Hatta bu dönemde Şair Hafız, gökbilimci Kudbeddin, Kavmel-din ve Sadi gibi önemli kişiler yetişmiştir. Moğol hanları, fethin ilk zamanlarından sonra siyasi olarak bir

²⁵⁹ Lewis, *a.g.e.*, s.114-124.

²⁶⁰ Sanyürek, *a.g.e.*,s.77.

düzen sağlanmasına izin vermişlerdir. Yağmalanan bölgeler ise kısa sürede yenilenmiş, ticaret ve sanayinin de tekrardan kurulması için teşvikte bulunmuşlardır.²⁶¹

İlhanlıların ardından 1380 yılında Timur, İran coğrafyasını fethetmiş ve bölgeyi yönetmeye başlamıştır. Timur, Cengiz Han'ı örnek alarak hem disiplinli bir ordu kurmuş, hem de Moğolların yönetim geleneklerini sürdürmüştür. Timur İran'ı işgal ettiğinde, şehirleri yerle bir etmiş ve halk arasında ciddi bir kıyım yapmıştır. Timur bölgede önemli hasar yaratmasının yanında bu dönemde sanatta, mimaride, bilim ve edebiyat alanında da ilerlemeler kaydetmiştir. Bu dönemde yazılan eserler Konstantinopolis'ten Hindistan ve Uzakdoğu'ya kadar etki yaratmıştır. Timur, iki kez Altınorda Devleti'ni yenilgiye uğratmış, Hindistan'a saldırıda bulunmuş, Irak'ı ilhak etmiş, Suriye'yi ele geçirerek Memlük Sultanına egemenliğini kabul ettirmiştir. 1394-1400 yılları arasında Anadolu Timur'un istilasına uğramıştır. 1402 yılında ise Timur, Ankara Savaşı'nda Osmanlıları yenerek Osmanlı Sultanı Bayezid'i esir almıştır. 1405 yılında ise Çine saldırı için hazırlanırken ölmüştür.²⁶²

Türkmen oymağından kurulan Karakoyunlular Devleti en geniş sınırlarına Cihan Şah döneminde ulaşmıştır. 1438 yılında İran coğrafyasına hâkim olan Cihan Şah, Osmanlı hükümdarlarıyla dostane ilişkiler geliştirmiş ve Sultan, Hakan gibi unvanları kullanmıştır. Karakoyunluların devlet yönetiminde aile ve aşiret reisleri etkili olmuştur. Cihan Şah, kültür olarak bölgenin imarı için çalışmalar yapmış ve birçok yapı inşa etmiştir. Dini açıdan da var olan hurafeleri ortadan kaldırmaya çalışmış, âlimlere de hürmetkâr davranarak medrese ve camiler yaptırmıştır. Mezhep olarak ise Şii inancına sahip olmuşlardır.²⁶³ Karakoyunluların ardından bölgenin hâkimiyetini Uzun Hasan yönetimindeki Akkoyunlular devam ettirmiştir. Akkoyunlular, Doğu Anadolu'da kurulan Türkmen kökenli bir devlettir.²⁶⁴ Sünni mezhebine sahip olan Akkoyunlular, topraklarında yaşayan halkın sosyal ve ticari faaliyetlerinde denetim sağlayarak geleneksel bir İran-İslami tarım imparatorluğu yaratmaya çalışmışlardır.²⁶⁵ Genel olarak Akkoyunlu Devleti'nin hayatı, iç ve dış muharebelerle geçmiştir. Bu yüzden kültür ve

²⁶¹ Lewis, *a.g.e.*, s.124-126.

²⁶² Axworthy, *a.g.e.*, s.152-154.

²⁶³ İslam Tarihi Ansiklopedisi, erişim 29 Ağustos, 2021, <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/KARA-KOYUNLULAR/445>.

²⁶⁴ İslam Tarihi Ansiklopedisi, erişim 29 Ağustos, 2021, <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/AKKOYUNLULAR/59>.

²⁶⁵ John E. Woods, *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular*, (Çev. Sibel Özbudun), İstanbul: Milliyet Yayınları, 1. Baskı, 1993, s. 18.

medeniyet bakımından pek ilerleme görülmemiştir.²⁶⁶ 1473 yılında da Otlukbeli Savaşı'nda Osmanlılara yenilerek egemenliklerini kaybetmişlerdir.²⁶⁷

Akkoyunlular'ın Tebriz'i kaybetmesi ile 1501 yılından itibaren İran coğrafyasını bir Türk hanedanı olan Safeviler yönetmeye başlamıştır. Safevi Devleti'nin kurucusu olan Şah İsmail, önceden Sünni olarak bilinen sonrasında ise 12 İmam Şiiliğini benimseyen ve şeyh olarak bilinen bir Türk ailesindedir. Şah İsmail, bölgeyi yönetmeye başlamasının ardından Anadolu'daki Sünni inancı tam olarak benimsememiş, Osmanlı Devleti'nin sıkı sosyal ve iktisadi baskısı altındaki konargöçer grupları hedef almıştır. Şah İsmail, zamanla bu gruplar üzerinde etkisini arttırarak Şii propagandası yapmaya başlamıştır. Halife olarak adlandırılan propagandacılar, Türkmenlerin yaşadıkları bölgelere çeşitli hediyelerle giderek rahat ve serbest bir hayat vadetmişlerdir. Zamanla Şii motiflerinden olan Hz. Ali, 12 İmam kültleri ve Kerbela Matemi gibi motifler Türkmen kabilelerinin inanışları içerisine girmiştir. Daha sonra ise Kızılbaşlık ve Alevilik olarak nitelendirilen bir şekle bürünmüştür.²⁶⁸

Şah İsmail'in Şii inancı çerçevesinde İran ve Azerbaycan merkezli bir devlet kurması ve bölgede yer alan Sünnileri, Şiiliğe zorlaması Sünni çoğunluğa sahip olan komşusu Osmanlı Devleti'ni tedirgin etmeye başlamıştır. İki ülke mezhep çatışmalarının yanında bir de ekonomik rekabet içerisine girmişlerdir. Osmanlı ve Safevi Devletleri, doğudan batıya doğru uzanan uluslararası ticaret yolları üzerine kurulmuşlardır. İki ülke de ilişkilerinin başlangıcından itibaren birbirlerinin ticari faaliyetlerini engellemeye çalışarak askeri politikalarını da buna göre şekillendirmişlerdir.²⁶⁹ 1501-1510 yılları arasında I. Selim, Safevileri dini, siyasi ve ekonomik bir tehdit olarak algılamış ve bir set çekilmesi gerektiğini düşünmüştür. Aradaki çekişmelerin üzerine iki devlet, 23 Ağustos 1514 yılında Çaldıran Savaşı ile karşı karşıya gelmiştir. Yapılan savaşın sonucunda I. Selim önemli bir başarı elde etmiştir. Savaş askeri başarının yanında siyasi, dini ve psikolojik olarak da taraflar arasında uzun sürecek bir kazanç olarak değerlendirilmiştir. Bu savaş ile Osmanlı Devleti, İslam devletleri arasında ideolojik olarak üstünlük kazanmıştır.²⁷⁰ Bu savaştan sonra Sultan Selim, Safevi Devleti'ni tamamen yok etmemiştir. Bölgede hala bir Şii Devleti'nin var olması ise ileride daha uzun ve zorlu bir mücadele olmasına neden olmuştur. Süren mücadelelerin ardından Osmanlı yine Safeviler'i tamamen yok etmese de kontrol altında tutmayı başarmıştır. 19. yüzyıla gelene

²⁶⁶İslam Tarihi Ansiklopedisi, erişim 29 Ağustos, 2021, <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/AKKOYUNLULAR/59>.

²⁶⁷ Sanyürek, *a.g.e.*, s.39-40.

²⁶⁸ Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Kapı Yayınları, 3. Baskı, 2018, s. 93-95.

²⁶⁹ Özer Küpeli, *Osmanlı- Safevi Münasebetleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1. Baskı, 2014, s. 56-69.

²⁷⁰ Yılmaz Öztuna, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 6. Basım, 2017, s.59-63.

kadar Osmanlılar ve İranlılar çatışmayı sürdürmüş fakat ikisi de güçlerini kaybederek Batı için bir tehdit unsuru olmaktan çıkmıştır.²⁷¹

4.2.1.2. Dil

Dil, insana sosyal gelişimini ifade etme imkânı sağlayan, bir toplumun kültürünün oluşmasında kaynaklık eden ve toplumun kültür ve medeniyetinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan çok önemli bir araçtır. Yazılı ve sözlü olma özelliğine sahip olan dil, kültürel birikim açısından daha fazla imkân yaratmaktadır. Bu iki özelliği ile geçmiş ve günümüz arasında bir sentez yapmamıza yarayan dil, başka kültürleri etkileme ve onlardan etkilenme gibi sonuçları da yaratmaktadır. İran'ın dili olan Farsça ve Türkiye'nin kullandığı Türkçe dilleri de geçmişten günümüze birbirlerine etkileyen iki dil olması hasebiyle güzel bir örnek teşkil etmektedirler.²⁷²

Aynı coğrafya üzerinde çok eski tarihlerden beri var olan Türkiye ve İran, kültürel benzerlikleri ile birlikte dil alanında da etkileşim halinde olmuşlardır. Tarihsel olarak bakıldığında İran coğrafyasını da içine alan ilk Türk devleti olan Gazneliler, resmi dil olarak Farsçayı kullanmışlardır. Daha sonra gelen devletler de bunu devam ettirmiş ve bu durum Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarına kadar sürmüştür. Türk tarihinde Farsça; yönetim dili, saray dili ve edebiyat dili gibi birçok alanda kullanılarak Türk kültüründe önemli bir yere sahip olmuştur.²⁷³ Bu etkilenme tek taraflı olmayıp Farsça'da da Türkçe'nin etkileri çok eskilere dayanmaktadır. Örneğin, Divanı Lügatit Türk'te yer alan atasözlerinin bir kısmı modern Farsça'da yer almaktadır. Yine atasözlerinin yanında günlük dilde kullanılan ve Doerfer'in yaptığı tespite göre, Farsça'da yer alan 1727 kelime Türkçe'dir. Örneğin ağaç, ayran, altın, ana, çöl, elçi, bilgi, yiğit, yurt gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır.²⁷⁴

Yapısal olarak da iki dil bazı benzerlikler ve farklılıklara sahiptir. Farsça, Hint-Avrupa dil ailesine ait olup Hint-İrani kolunda yer almakta ve tipolojik olarak da çekimli diller kategorisindedir. Türkçe, Altay dil ailesinde bulunmakta ve tipolojik olarak da eklemeli diller arasındadır. Farsça aynı zamanda kısmi eklemeli diller arasında yer aldığından Türkçeye yaklaşmaktadır. Sondan eklemeli olan Türkçeye karşı Farsçada son, orta ve ön ekler bulunmaktadır. Her iki dilde de kelimelerin cinsiyeti bulunmamaktadır.

²⁷¹ Lewis, *a.g.e.*, s.145-154.

²⁷² Elnaz Maleki, "Türk Kültür ve Dilinin Fars Kültür ve Dili ile Etkileşimi", *TSA Dergisi*, 3/17 (2013), s.131-133.

²⁷³ Adnan Karaimaismailoğlu, "Tarih Boyunca Türkler Ve Farsça: Modern Yaklaşımlara Bir Eleştiri", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/1 (2013), s.13-14.

²⁷⁴ Nuri Yuşa, "Türkçenin Başka Dillerle Münasebetleri", s.642, erişim 01 Eylül, 2021, <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/190871/makaleler/28/1/arastirmax-turkcenin-baska-dillerle-munasebetleri>.

Genel olarak iki dil incelendiğinde Farsçanın günümüze geldikçe Türkçe'nin tipolojisine benzediği görülmektedir. Türkçe'nin de söz dizimi; biçim, sözcük ve anlam bakımından Farsça'nın etkisi altında kaldığı gözlemlenmektedir. Bu iki dil arasında benzerliğin olmasının bir nedeni de İslamiyet sonrası iki dilin Arapça'nın etkisi altında kalmış olmasıdır. İki ülkenin aynı coğrafyada yaşamış olması, ortak kültürel, ticari, siyasi ilişkilerin var olması Türklerin, uzun süren bölgedeki egemenlikleri gibi faktörler iki dilin etkileşim halinde olmasına olanak sağlamıştır.²⁷⁵

4.2.1.3. Din

İran tarihinin ilk döneminde öne çıkan ve İran düşünce yapısının oluşmasında önemli bir yere sahip olan inanış, Zerdüştlük inanışıdır. Zerdüş; ne zaman yaşadığı tam olarak bilinmeyen ve dünya tarihinde diğer peygamberler gibi kutsal bir nitelik atfedilen ve hakkında çok az bilgiye sahip olunan gerçek bir kişiliktir. Zerdüş dininin temelini, ışığın ve gerçeğin yaratıcısı olarak kabul edilen Tanrı Ahura Mazda ile şeytan olarak nitelendirilen karanlığın temsilcisi olarak görülen Ehriman'ın arasındaki çatışma oluşturmaktadır. İran'ın yüzyıllarca düşünce yapısında etkili olan bu inanışı, zamanla da değişiklik göstererek modern bir şekle bürünmüştür. Modern Zerdüştlük anlayışında monoteizm çok daha güçlüdür. Bu farklılığa dikkat çekmek için uzmanların çoğu zerdüştlüğün ilk zamanlarını Mazdacılık olarak tanımlamaktadır.²⁷⁶ Zerdüştlük anlayışı, temelde takipçilerinden Ahuramazda'yı takip ederek, yalandan uzak durmalarını ve bütün zararlı varlıkları yok etmelerini istemektedir. Bu inanış içerisinde yer alan bazı simgeler günümüz İran takviminde de hala yer almaktadır.²⁷⁷

İslamiyet'i kabul eden Arapların bölgede hâkimiyet kurması üzerine İran bölgesi, yavaş yavaş İslam'ı kabul etmeye başlamıştır. Bölge insanının İslam ile tanışması, Hz. Muhammed dönemine kadar gitse de Hz. Ömer döneminde bölgenin fethedilmesi ile daha hızlı yayılmaya başlamıştır. İslam'ın kabul edilmesinin nedenleri arasında bazı görüşler yer almaktadır. İslam'ın hoşgörü ve eşitlik anlayışının insanlara daha fazla özgürlük kazandırması, Arapların bölgeye yayılmasının ardından Farsların ikinci sınıf statüsüne düşmeleri bu durumdan kurtulmak için de Müslüman olmaları ve Farslar üzerinden milli ve siyasi bir şuur yaratılmasının istenmesi gibi görüşler yer almaktadır. İran'da Şiiiliğin yayılması ise daha çok siyasi nedenlere dayandırılmaktadır. Emevilerin hâkimiyeti altında olan bu dönemde Şii nüfus çok fazla zulme uğramıştır. Bu zulme tepki olarak

²⁷⁵ Umur Başar, "İran'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019, s.108-110.

²⁷⁶ Axworthy, *a.g.e.*, s.19-22.

²⁷⁷ Nimet Yıldırım, "Zerdüş ve Öğretisi", *Doğu Araştırmaları Dergisi*, 1(2009), s.17-21.

Farslılar Şii Müslümanların yanında yer almışlardır. Aynı zamanda Arap kültürüne karşı kendi kültürlerini korumak adına büyük mücadele vermişlerdir. Farslar, Arapların uyguladığı ikinci sınıf muameleden bir kaçış olarak Şii düşüncesinin etkisine girmeye başlamışlardır.²⁷⁸

Şia kelimesi; bir kimsenin taraftarı olmak, peşinden gitmek, ayrılmak gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de ise Şia; taraftar, fıkra ve bölük gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Genel olarak ise Şia; Hz. Muhammed'den sonra Hz. Ali'nin tayinle halife olduğuna inanan, imametini Hz. Ali'nin soyundan devam edeceğini iddia eden ve bu imamların masum olduklarını varsayan toplulukların müşterek adıdır.²⁷⁹

Dünyadaki Müslümanların yaklaşık %10'unu oluşturan Şiilik, zamanla da kendi içinde İsmailiye, İmamiye ve Zeydiyye, Dürzilik, Bahailik, ve Nusayrilik olmak üzere bölünmeler yaşanmıştır. İran'ın ve günümüzdeki Şiiilerin de büyük bölümü İmamiye Mezhebine bağlıdır. İmamiye mezhebi, masum olarak kabul ettikleri on iki imama inanmayı imanın şartlarından birisi olarak görmektedir. Bu gruba mensup insanlar, Kütüb-i Sitte'yi kabul etmemekte ve bir hadisin kabul edilmesi için İmamiye'den kişilerin Hz. Muhammed'ten rivayet etmesi gerektiğini belirtmektedir. Mezhep imamlarının peygamberler gibi Allah tarafından seçildiğine inanmaktadırlar.²⁸⁰

Türkiye'deki Müslümanların çoğunluğunun sahip olduğu Sünni mezhebi ile İran'daki Müslümanların mensubu olduğu Şii mezhebi arasındaki ayrım, 632 yılında Hz. Muhammed'in ölümüne kadar dayanmaktadır. Hz. Muhammed'in vefatının ardından kimin halife olacağına dair tartışma Müslümanlar arasında ayrılmaya neden olmuş ve 10 Ekim 680 tarihinde de "Kerbela Olayı" ile daha da derinleşmiştir. 16. yüzyıla gelindiğinde iste İran'da siyasi nedenlerle katliamlar yapılarak Şiileştirme gerçekleştirilmiş ve Safeviler bu dönemde Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde olan Şii ve Alevileri etkilemeye çalışmıştır. 1512 yılında Yavuz Sultan Selim döneminde Sünnilik mezhebi ön plana çıkarılarak devletin doğusunda yer alan Safevi Devleti bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. 1514 yılında Safevi Devleti'nin Osmanlı'nın üstünlüğünü kabul etmesi ile Osmanlı Devleti içerisindeki Şii ve Aleviler üzerindeki etkisi azalmıştır. 1517 yılında da Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı ele geçirmesi ile halifelik Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. 17. yüzyılın sonuna gelindiğinde de Kasr-ı Şirin Antlaşması ile Osmanlı Devleti ve İran arasında bugün de büyük ölçüde geçerli olan sınırlar belirlenmiş ve iki ülke arasındaki güç dengesi korunmaya çalışılmıştır. Osmanlı

²⁷⁸ Fatih Topaloğlu, *a.g.e.*, s.45-56.

²⁷⁹ Hasan Onat, "Şiiliğin Doğuşu Meselesi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 36/01(1997), s.79.

²⁸⁰ Onur Okyar, "İran ve Demokrasi", Doktora Tezi, Polis Akademisi, 2013, s.80-81.

devletinin yıkılmasının ardından da 1923 yılında laik ve demokratik temeller üzerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve halifelik kurumuna son verilmiştir. Ülkede yaşanan bu gelişmelerle Türkiye, İslam dünyası üzerindeki etkisini kaybetmiştir.²⁸¹

İran'da da 1979 yılında İslam Devriminin ardından İslam Cumhuriyeti kurulmuş ve yeni dönemde İran'ın dış politikasında İslam kimliği belirleyici olmuştur. İslam kimliği ise Şii İslam düşüncesi üzerine temellendirilmiş ve idealist bir yaklaşımla oluşturulmuştur. Şiilik anlayışı çerçevesinde dini bir devlet kimliğine bürünen İran, diğer Müslüman ülkelere İslam devrimini ihraç etmeye çalışmıştır. Bu ideoloji kapsamında İran; Irak ve Lübnan gibi Şiiilerin yaşadıkları bölgelerde bir Şii jeopolitiği oluşturmaya çalışmıştır.²⁸² Şii Hilali olarak adlandırılan bölgede İran'ın nüfuzunu arttırması Türkiye'nin hem zengin enerji kaynaklarına sahip olan hem de Sünni çoğunluğun bulunduğu bölgede etkinliğinin yok olması anlamına gelecektir. Bu açıdan Türkiye, İran'ın bu anlayışını kendisine tehdit olarak görmüştür. Bunun yanında Türkiye, İran'ın kendi içindeki köktendinci örgütleri desteklediğini ve kendi rejimini ülkeye ihraç ettiğini iddia etmiştir.²⁸³

İki ülkenin aynı dine inanması fakat farklı mezhepsel anlayışa sahip olması aynı dinin farklı uygulanmasına neden olmuştur. Tarihsel olarak bakıldığında bu iki inanış aynı coğrafyada yaşayan tarihsel bir geçmişe sahip olan ve kültürel benzerliği bulunan iki ülkenin birbirlerine tehdit olarak algılamasına neden olmuştur. Türkiye'nin İran'daki yumuşak gücü açısından değerlendirildiğinde ise Şii inanışının İran'da radikal bir şekilde uygulanması, Türkiye'nin İran üzerindeki dini açıdan etkisini oldukça azaltmaktadır. Sünnilerin çoğunlukta ve Şiiilerin azınlıkta olduğu ülkeler arasında Şiiilerin kendilerini dışlanmış hissettiği durumlarda İran'ın destek vermesi, İran'a büyük avantajlar sağlayabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin bu ülkelerde çoğunlukta bulunan Sünni grup üzerinde böyle bir araçsallaştırma yaratamaması devletlerin de iç işlerine karışmasını engellemektedir. Bu nedenle İran'ın, dış politikasında kimlik olarak tanımladığı Şii inanışı onu hem bölgesel çapta Türkiye'den daha güçlü konuma getirmekte hem de Sünni çoğunluğa sahip olan Türkiye'nin ülkede dini açıdan oluşturacağı yumuşak gücünü engellemektedir.²⁸⁴

²⁸¹ Ergin Güneş, "Şii Jeopolitiğinde Türkiye ile İran'ın Güç Mücadelesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74/1(2019), s.61-62.

²⁸² Mohammad Rigiderakhshan, "İran'ın Dış Politika Kimliğini Oluşturan Faktörler", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/1(2020), s.392-400.

²⁸³ Güneş, *a.g.e.*, s.62-63.

²⁸⁴ Güneş, *a.g.e.*, s.81.

4.2.1.4. Diğer Unsurlar

Türklerin Ön ve Orta Asya'da yaşayanlarının, 11. yüzyılın sonlarına doğru İran coğrafyasında egemen olması ile iki ülke arasında kültürel alışveriş başlamıştır. Zamanla kültürel etkileşim hızlanmış ve Türki-Farisi İran Kültürü tanımlaması ortaya çıkmıştır. Günümüzde diğer alanlara kıyasla İranlılar ile Türkler arasındaki en güçlü ilişki kültürel alanda kendisini göstermektedir. Örneğin Türk edebiyatının temel eserlerinde İran ve İranlılık kavramlarının yer alması iki ülke arasındaki kültürel bağı kanıtlamaktadır. Bu durum sadece Türk edebiyatında bulunmamakta Fars kültürünün asıl kaynaklarından biri sayılan Şehname'de Türk imgesinin bulunması, karşılıklı kültürel bir etkileşimin olduğunu kanıtlamaktadır. Uzun yıllar iç içe yaşayan iki ülke sadece edebiyat alanında değil aynı zamanda askeri, idari ve sosyal hayatta da birbirlerini etkilemişlerdir. Kültürel değerlerin yansıdığı önemli merasimlerden olan düğünlerde yapılan ritüellerde birçok benzerlik görülmektedir. Düğünlerde fakirlerin giydirilip yemek yedirilmesi, düğünden önce kına gecesi yapılması, gelin hamamına gidilmesi, düğünlerde testi kırılması, düğün esnasında kurbanların kesilmesi, gelinin çeyizlerinin bir alay halinde gelinin oturacağı eve götürülmesi gibi adetler iki ülkenin de geçmişten günümüze sürdürülen adetlerinden bazılarıdır.²⁸⁵ Ölen bir insanın arkasından yapılan ritüellerde de iki ülke arasında benzerlikler görülmektedir. Örneğin eski çağlarda Türk adetlerinde görülen kurgan ve balballar İran'da da uygulanmıştır. Bunun yanında ölen kişinin çenesinin bağlanması, kibleye doğru yatırılması, gözlerinin kapatılması, cenaze namazının ardından topluca mezarlığa kadar yürünmesi yine iki ülkede de görülen adetlerdendir. Ayrıca ölen kişinin, öldüğü tarihten itibaren üçü, yedisi, kırkı, yılı gibi anma törenleri yine iki ülkede ölen kişinin arkasından yapılan merasimlerdir. Benzerlik gösteren merasimlerinin yanında yer, su, ağaç, dağ, taş gibi unsurlar üzerinden geliştirilen bazı inanışlar da benzerlik göstermektedir. Örneğin iki ülkede de dağlar, Tanrı'ya yakın bir mekân olarak görülmüştür ve eski zamanlarda kurban kesmek için genellikle dağlar tercih edilmiştir. Yine bazı su kaynaklarının kutsal sayılması ve bu bölgelerde kurban kesilmesi, yağmur duasına çıkılması, su içene dokunulmaması, yolculuğa çıkanların arkasından su dökülmesi bunların yanında ağaca bez bağlama, çınar ağacının kutsal sayılması diğer benzerlik gösteren inanış şekilleridir. Ayrıca eski Türk imparatorluklarında ortaya çıkan ve günümüzde de hala devam ettirilen yeni yılın gelişi ve bahar bayramı olarak kutlanan Nevruz İran'da da geçmişten günümüze yaşatılan bir gelenek olarak devam ettirilmektedir. Yeni bir hayatın başlangıcı olarak görülen Nevruz'da; evler

²⁸⁵ Nermin Erdentuğ, "Türkiye, Pakistan ve İran Köy-Kır Toplumlarının Karşılaştırmalı Etnolojik İncelenmesi", *Antropoloji Dergisi*, 3(1965), s. 548-550.

temizlenmekte ve yeni kıyafetler alınarak bir bayram havasında kutlamalar yapılmaktadır.²⁸⁶ Bunlara ek olarak İran müzelerinde Türkçe halk divan ve minyatürlerine rastlanmakta ayrıca Hemedan şehrinde yer alan İbni Sina Tıp Müzesi'nde bulunan minyatürlerin de neredeyse tamamının Türkçe olması etkileşimin bir başka örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ülke arasındaki benzerlik hayatın birçok alanında tahmin edilemeyecek kadar fazladır. Bu yüzden İranlılar kendilerine çok fazla benzeyen Türk kültürüne sempati duymaktadırlar. Türk sinemasına, edebiyatına, televizyonuna, müziğine ve tarihine ilgi duymalarına neden olmaktadır. Ülkede diğer etnik gruplara oranla en çok ilgi duyulan grup Türkler olmaktadır. Bütün bu yakınlık Türkiye'nin kamu diplomasisi yürütmesi açısından önemli avantajlar sağlamaktadır.²⁸⁷

4.2.2. Siyasi Değerler

Türkiye'nin İran üzerinde kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkinliğini artırabilecek olan diğer bir unsur ise siyasi değerlerdir. Nye'in öne sürdüğü yumuşak güç yaklaşımına göre, bir ülke demokratik olarak ne kadar gelişmişse diğerlerine cazip gelme imkânı o kadar artmaktadır. Dünya çapında demokrasi denince akla gelen tek bir tanım bulunmamaktadır. Fakat Batı toplumlarında ortaya çıkan ve gelişen modern demokrasi "liberal demokrasi" olarak adlandırılmıştır. Liberal demokrasi temel olarak; anayasa ile sınırlanmış hükümet, eşit oy hakkı, bağımsız yargı, seçim sistemi, bireysel hak ve özgürlükler sağlıklı işleyen bir sivil toplum ve kapitalist ekonomik düzenin varlığı anlamına gelmektedir.²⁸⁸

İran İslam Cumhuriyeti, 1979 İslam Devrimi'nin ardından şahın liderliği altındaki monarşik yönetime son vererek yeni bir anayasa ile yeni yönetim anlayışı benimsemiştir. Bu anayasada devrimin lideri Humeyni velayeti fakih anlayışı ile İslam dininin Şii mezhebinin Caferi inanışına göre dünyada kendine özgü bir anayasa inşa etmiştir. İran Anayasası genel olarak toplumun kültürel, siyasi, ekonomik ilişkilerini devletin organlarının birbirleri ile ilişkilerini düzenlenmektedir. Anayasa, İslamcılık ve Cumhuriyetçilik üzerinden kazuistik bir mantık ile oluşturulmuştur. Genel olarak İslamcılık üzerine kurulan anayasada ikincil olarak Cumhuriyetçilik ön plana çıkmış, demokrasi kelimesine ise hiç yer verilmemiştir. İkili sistem üzerine kurulan İran İslam Cumhuriyeti'nde yürütme, rehber ve cumhurbaşkanı arasında paylaştırılmıştır. Rehber, yargıyı doğrudan etkileme gücü bulunmakta ve bütün kamu kurumlarına temsilci tayin

²⁸⁶ Mousa Rahimi, *a.g.e.*, s.150-157.

²⁸⁷ Umut Başar, *İran'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*, s.45-48.

²⁸⁸ Fulya Şen ve Tülay Cengiz, "Türkiye'de Siyasi Faaliyetlerin ve Liderlerin Demokrasi Söylemleri", *Intermedia International e-Journal*, 5/8(2018), s.130.

etme hakkına sahiptir. Kuvvetler arasındaki ilişkiyi yürüten kişi velayeti fakihdir. Bu iki başlı yönetim sisteminde paralel bir yapı oluşturmakta ve sıklıkla da sorunlara neden olmaktadır. Çıkan sorunlar da velayet-i fakihin istekleri doğrultusunda çözümlenmektedir. Yönetimdeki yetkilerin genel olarak tek bir kişiye bağlı olması demokrasinin ülkede etkin olarak kullanılmadığı anlamına gelmektedir.²⁸⁹

İran Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklere gelince ise yaşama hakkı, özel hayatın gizliliği, yakalama ve tutuklamaya ilişkin hüküm, iletişim özgürlüğü, hak arama özgürlüğü, sürgün yasağı, suçta ve cezada kanunilik, masumiyet karinesi gibi kişisel haklar ve bunun yanında katılım hakları tanımlanmıştır. Fakat bazı haklar da İslam'ın temel prensipleri öne sürülerek kısıtlanmıştır. Örneğin basın özgürlüğü, anayasaya göre yayın ve basın ifade özgürlüğüne sahiptir. Ama bu özgürlük, İslam'ın prensiplerine aykırı olmamak ve halkın haklarına karşı olmamak şeklindeki ifade ile sınırlandırılmıştır. Buna ek olarak kadın haklarında da aynı gerekçelerle sınırlandırma yoluna gidilmiştir. Anayasanın 3,10, 20, 21 maddelerinde tanımlanan kadın haklarına ek olarak bir de giriş bölümünde kadınların ailenin temel taşı ve erkeğin yardımcısı olduğu şeklinde tanımlama yapılmıştır. Genel olarak anayasa hükümlerine göre cumhurbaşkanlığı, yargıçlık ve askerlik kurumlarının dışında kadınlara herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Fakat İslam Devriminin ardından İran kadınları üzerinde ideal Müslüman kadın imajı oluşturulmaya çalışılmıştır. Buna göre, kadınların başörtü takması, dize kadar çizme giymemeli ve kısa ve açık renk pardösü giyilmemelidirler. İş hayatında ise kadınlar, erkekler ile aynı işi yapmasına rağmen onlardan daha düşük ücret almaktadırlar. İran'da kadınlar; kılık kıyafet, eğitim-öğretim ve iş hayatındaki kısıtlamalar nedeniyle ülkede ikinci sınıf vatandaş muamelesine tabi tutulması açısından hakları önemli ölçüde sınırlandırılmaktadır.²⁹⁰

4.2.3. Dış Politika

Nye, yumuşak gücü arttırmanın yollarından biri olarak dış politika yaklaşımını öne sürmüştür. Nye, bir dış politikanın yumuşak güç yaratabilmesini; bir ülkenin uluslararası kuruluşlar aracılığıyla diğer ülkelerle birlikte hareket etmesine ve uluslararası alanda barış ve insan haklarını desteklemesine bağlamıştır.²⁹¹

İran İslam Cumhuriyeti, devrimden sonra kendisini tarihsel deneyimler (İrancılık), İslam-i fıkıh çerçevesi (İslamcılık) ve çağdaş deneyimler (devrimcilik) şeklinde

²⁸⁹ Okyar, *a.g.e.*, s.78-130.

²⁹⁰ Okyar, *a.g.e.*, s.123-126.

²⁹¹ Nye, *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, s.36.

tanımlayarak dış politikasını da bu düşünceler çerçevesinde oluşturmuştur.²⁹² İran, devrimin ardından kendisine tanımladığı bu kimlikle dış politikasını yeniden oluşturmaya başlamıştır. Bu doğrultuda sömürgeci olarak nitelendirdiği uluslararası örgütlere tepki koymuş ve 1979 yılında Bağdat Paktı olarak bilinen CENTO'dan ayrılmıştır. Buna ek olarak Şah döneminde yapılan petrol anlaşmalarında haklarını koruma düşüncesi ile 1973 yılında yapılan Uluslararası Petrol Konsorsiyumu anlaşmalarını iptal etmişlerdir. Yine sömürgeci güçlere tepki olarak İran, İsrail ve Güney Afrika ile işbirliğini kesmiştir. Aynı zamanda ezilen halkların savunmasını kendisine görev olarak tanımlayarak, Filistin Kurtuluş Örgütü'nü 1989 yılında resmen tanıdığını ilan etmiş ve Tahran'da temsilcilik açmalarına izin vermiştir. Filistin'in yanında yer alan İran, ayrıca Şah döneminde uzak durulan Küba, Angola ve Nikaragua gibi sosyalist ülkeler ile ilişkilerini geliştirmiştir. Sömürgeci olarak nitelendirilen Batı ülkeleri ile ilişkilere karşı çıkmıştır. Başta ABD olmak üzere cephe alınan batılı ülkeleri ve Sovyetler Birliğini; komünist, kapitalist ve Siyonist olarak değerlendirerek bunların yok edilmesi için savaşılacağı vurgusu yapılmıştır. Devrimin ardından İran, etnik olarak Farsi olmaları ve dini inanış olarak Şiiliği tercih etmeleri nedeniyle bölgesel olarak bir yalnızlaşma yaşamıştır. Bunun yanında İslami devrim yapılması, uluslararası arenadan çekilmesine ve tamamen soyutlanmasına neden olmuştur.²⁹³

4.3. Türkiye'nin İran'daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

4.3.1. Eğitim Faaliyetleri

Türkiye İran'da kendi dilini öğretme çalışmalarına resmi olarak ilk defa 1993 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği Türkçe Öğretim Merkezi'nde başlamıştır. İki derslik olarak başlayan Merkez'de 2006-2007 yılına gelindiğinde Türkçe öğretmenlerinin sayısı artırılarak daha fazla kursiyere Türk dili eğitimi verilmiştir. 2002 yılında da Ankara Üniversitesi ile Tahran Allame-i Tabatabai Üniversitesi Akademik İşbirliği Protokolü çerçevesinde Fars Edebiyatı ve Yabancı Diller Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrenci kabul etmeye başlamıştır.²⁹⁴ İlerleyen zamanlarda da Yunus Emre Enstitüsü, Tahran Şubesinde Türk dili eğitimine başlanmıştır. Genel Türkçe

²⁹²Zhaleh Abdifrouzsalari, "Sosyal Konstrüktivist Teori Çerçevesinde Türkiye - İran Dış Politika Söylemleri Ve İlişkileri (2001-2016)", Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2017, s.37.

²⁹³ Dilek, *a.g.e.*, s.33-34.

²⁹⁴ Ali Temizel, "İran'da Türkçe Öğretimi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2007), s.548-550.

öğretimine ek olarak Kurum'da, iş Türkçesi, turizm Türkçesi, basın ve medya Türkçesi, çocuklar için Türkçe ve çeviri atölyeleri gibi eğitimler verilmektedir.²⁹⁵

İran ve Türkiye arasında yapılan eğitim faaliyetlerinden bir diğeri ise Mevlana Değişim Programıdır. Bu program ile iki ülkedeki yükseköğretim programları arasında öğrenci ve öğretim elemanları arasında belli bir süre kapsamında değişim yapılmaktadır. 23 Ağustos 2011 tarihinde imzalanan bu anlaşmaya devlet ve vakıf üniversiteleri arasından birçok üniversite katılım sağlamıştır. Türkiye'den Ankara üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi İran'dan Guilan Üniversitesi, Mazandaran Üniversitesi, Tebriz Üniversitesi, Tahran Üniversitesi bunlardan bazılarıdır.²⁹⁶

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), İran ile ikili anlaşmalar imzalayarak ülkedeki muadil kurumları ve üniversiteler ile ortak çalışmalar yürütmektedir. İkili ilişkiler kapsamında 16 Nisan 2016 tarihinde TÜBİTAK Ulusal Metroloji Enstitüsü ile İran Metroloji Merkezi –İran Standartlar ve Sanayi Araştırma Enstitüsü (NMCI- ISIRI) arasında İkili İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. 19 Ekim 2017 tarihinde İran Cumhurbaşkanı Yardımcısı İshak Cihangiri'nin TÜBİTAK Başkanlığına yaptığı ziyaretle, TÜBİTAK ile İran arasında Bilim, Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı Uluslararası Bilimsel İşbirliği Merkezi ile ikili işbirliği gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalara ek olarak 2019 yılında TÜBİTAK ile İran Bilim Teknoloji ve Yenilik Bakanlığı (MSRT) arasında ortak araştırma projelerinin desteklenmesi üzerine bir işbirliği protokolü imzalamıştır. Bunlara ek olarak 29.07.2018 tarihinde İran'da yapılan 29. Uluslararası Biyoloji Olimpiyatında TÜBİTAK bünyesinde çalışmalar yapan lise öğrencilerinden katılım sağlanmış ve altın, gümüş ve bronz madalyalar ile Türkiye İran'da başarıyla temsil edilmiştir.²⁹⁷ Bu çalışmalar dışında İran vatandaşları Türkiye'deki yükseköğretim kurumları istenilen kriterleri sağlamak koşulu ile eğitim alma hakkına sahiptirler. Üniversitelerde eğitim alan öğrencilere de burs başta olmak üzere birçok imkân sağlanmaktadır. Aynı zamanda her iki ülkede de alınan diplomalar yapılan denklik uygulamaları sonucunda geçerli olabilmektedir.²⁹⁸

²⁹⁵Tahran Yunus Emre Enstitüsü, “Türkçeyi Yunus Emre Enstitüsünde Öğren”, erişim 04 Eylül, 2021, <https://tahran.yee.org.tr/faaliyet/turkceyi-yunus-emre-enstitusunde-ogren>.

²⁹⁶Mevlana Değişim Programı, “Mevlana Değişim Programı Nedir?”, erişim 05 Eylül, 2021, <https://mevlana.yok.gov.tr/temel-bilgiler>.

²⁹⁷TÜBİTAK, erişim 05 Eylül, 2021, <https://www.tubitak.gov.tr/tr/search/site/iran?page=1>.

²⁹⁸ELT Yurtdışı Eğitim, “YÖK Denkliği ve Üniversitelerin Tanınması”, erişim 05 Eylül, 2021, <https://www.elt.com.tr/universite/yok-denkligi-ve-universitelerin-taninmasi.asp>.

4.3.1. 1. Tahran Yunus Emre Enstitüsü

Tahran Yunus Emre Enstitüsü, 28 Mart 2012 tarihinde Kuzey Tahran bölgesinde, Afrika Bulvarı Şeyh Saidi Sokağı No:14 adresinde resmi olarak açılışını yapmıştır. Açılışa dönemin Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Kamu Diplomasisi Koordinatörü İbrahim Kalın ve her iki ülkeden diplomatlar, hükümet görevlileri, sanatçılar ve çok sayıda tanınmış kişiler katılmıştır. Açılış konuşmasında Davutoğlu, Türkiye-İran ilişkilerinde iki kültürün birbirlerini etkileyerek ortak bir geçmişe sahip olduğunu vurgulamış ve iki ülkenin sıradan komşuluk ilişkisine sahip olmadığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda Davutoğlu, Enstitü'nün görevinin sadece Türkçe öğretmek olmadığını aynı zamanda iki büyük medeniyetin buluşturulduğunu belirterek kurumun öneminden bahsetmiştir.²⁹⁹

Tahran Yunus Emre Enstitüsü'nde farklı grup ve seviyelerdeki taleplere göre Türkçe dil kursları düzenlenmektedir. Bunun yanında kültür-sanat faaliyetleriyle Türkiye-İran arasındaki ortak kültür değerlerini gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda müzik, tiyatro, resim ve karikatür gibi birçok sanat dalında İran'daki resmi makam ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisine girerek etkinlikler yürütmektedir.³⁰⁰

İran'da konuşulan yabancı dillerden birisi olan Türkiye Türkçesi, hem Türk kökenliler hem de Farslılar arasında oldukça popülerdir. Bu nedenle dil öğretimine önem veren Enstitü, zamanla Türkçe'nin öğretimi konusunda güçlü bir merkez haline gelmiştir. Kurslar, azami 16 kişilik sınıflarda haftanın iki günü üçer saat olarak verilmektedir. Okutmanlar, Türkiye ve İran uyruklu üniversitelerin Türkoloji bölümlerinden mezun olan kişilerdir.³⁰¹ Kurslar, farklı seviyelerde ve genel Türkçe, iş Türkçesi, çocuklar için Türkçe, basın ve medya için Türkçe gibi farklı alanlarda oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak Enstitü, Türkçe Yaz Okulu programı düzenlemektedir. Programa göre Türkçe öğrenen kursiyerlere Türkiye'yi ziyaret etme imkânı sunarak Türkçelerini geliştirme imkânı sağlamaktadır. Dil öğrenimini geliştirmenin yanı sıra kursiyerler yaz okulunda arkeoloji, edebiyat, bilim, sinema gibi farklı seçeneklerden ilgi alanlarına göre seçim yapabilmektedir.³⁰² Türkiye Türkçe dil kursunda; 2018 yılında 708, 2019 yılında 657, 2020 yılında 747, 2021 yılında ise 588 kişi eğitim almıştır. 2012 yılında açılan Tahran

²⁹⁹ Yunus Emre Bülteni, *Yunus Emre Enstitüsü*, 12 (2012), s.14.

³⁰⁰ Umut Başar, "İran Türkleri ve İran'da Türkçe Üzerine Güncel Bir Değerlendirme", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/18 (2016), s.150.

³⁰¹ Hüseyin Bakır, "Kültürel Diplomasi Bağlamında Türkiye-İran İlişkileri: Tahran Yunus Emre Enstitüsü Örneği (2012-2018)", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019, s.31.

³⁰² Tahran Yunus Emre Enstitüsü, "Türkçe Öğrenin", erişim 3 Eylül, 2021, <https://tahran.yee.org.tr/fa/content/zbn-trkhy-r-fr-bgryd-zbn-trkhy-r-fr-bgryd>.

Yunus Emre Enstitüsü'nde günümüze kadar toplamda 10.448 kişi Türkçe eğitimi almıştır. Sertifika programı kapsamında eğitim alan kişilere yapılan Türkçe yeterlilik sınavında ise başarı oranı %85'tir. Yıllık olarak eğitim alan kişi sayıları ve başarı oranları göz önüne alındığında İranlıların Türkçeye önem verdiği görülmektedir.³⁰³

Tahran Yunus Emre Enstitüsü, dil öğretiminin yanında birçok kültürel faaliyet de yürütmektedir. Enstitü, İran'da Türk kültürünün Türkiye'nin kendisi tarafından en doğru şekilde temsil edilmesini sağlayan tek kurum olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu faaliyetler kapsamında Türk geleneğine ait okçuluk, hat ve tezhip kursları, ebru ve seramik atölyeleri bulunmaktadır. Bunlara ek olarak sanatsal faaliyetler kapsamında film gösterileri, resim sergileri ve tarihi konferanslar gibi etkinlikler düzenlenmektedir.³⁰⁴ İran'da izlenen Türk dizi ve filmleri de enstitüye olan ilgiyi arttırmaktadır. Örneğin Türk tarihi dizilerinin etkisi ile birçok kişi geleneksel Türk okçuluğu kursuna kayıt yaptırmıştır. Yetkililer, 2018 yılında açılması ilan edilen kursa, kurs henüz açılmadan birçok kişinin kayıt yaptırdığını belirtmiştir.³⁰⁵ Aynı zamanda faaliyet gösteren kurslara alanında yetkin kişiler ile kursiyerler buluşturularak kurslardan alınan verim arttırılmaktadır. Bu kapsamda Türk hat sanatı üzerine araştırmalarıyla bilinen Prof. Dr. Uğur Derman ve Türk tezhip araştırmacısı olan Prof. Dr. Fatma Çiçek Derman konferanslar vermiştir.³⁰⁶ Bunun yanında ebru sanatçısı Fatih Yeşil, Tahran Yunus Emre Enstitüsü'nün davetlisi olarak İran'da atölye çalışmaları yürütmüştür.³⁰⁷ Yapılan kültürel etkinlikler arasında anma programları da yer almaktadır. Bu programlar ile Türkiye'de önemli bir yere sahip olan kişiler tanıtılmakta aynı zamanda Türk tarihinde yer edinmiş önemli olaylar anlatılmaktadır.³⁰⁸ Kültürel faaliyetler kapsamında 2018 yılında 36 etkinliğe 1260 kişi, 2019 yılında 14 etkinliğe 490 kişi, 2020 yılında 12 etkinliğe 420 kişi, 2021 yılında 3

³⁰³ Belirtilen Sayısal Veriler Tahran Yunus Emre Enstitü ile İletişime Geçilmesi Sonucunda Kurumda Yetkili Kişilerin Gönderdiği Mail ile Elde Edilmiştir.

³⁰⁴ Tahran Yunus Emre Enstitüsü, "Türk Kültürü ile Tanışın", erişim 03 Eylül, 2021, <https://tahran.yee.org.tr/fa/content/b-frhng-trkhy-ashn-bshwyd>.

³⁰⁵ Anadolu Ajansı, "Türk Dizileri İran'da Geleneksel Türk Okçuluğuna İlgiyi Artırdı", haber tarihi 15 Ocak 2019, erişim 04 Eylül, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-dizileri-iranda-geleneksel-turk-okculuguna-ilgiyi-artirdi-/1364904>.

³⁰⁶ Anadolu Ajansı, "İran'da Türk Hat ve Tezhip Sanatları Anlatılacak", haber tarihi 25 Şubat 2018, erişim 04 Eylül, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/iranda-turk-hat-ve-tezhip-sanatlari-anlatilacak/1073203>.

³⁰⁷ Anadolu Ajansı, "Ebru Sanatçısı Yeşil, İran'da Atölye Çalışması Düzenledi", haber tarihi 09 Ekim 2017, erişim 4 Eylül, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ebru-sanatcisi-yesil-iranda-atolye-calismasi-duzenledi/931123>.

³⁰⁸ Anadolu Ajansı, "Büyük Önder Atatürk Dünyada Törenle Anıldı", haber tarihi 10 Kasım 2019, erişim 4 Eylül, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/buyuk-onder-ataturk-dunyada-torenlerle-anildi/1640546>

"15 Temmuz Sonrası Türkiye", haber tarihi 23 Şubat 2017, erişim 4 Eylül, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iram-baskani-uyusal-turkiye-halki-demokrasiye-ne-kadar-duskun-oldugunu-ortaya-koydu/758061>

"İran'da Sezai Karakoç Programı Düzenlendi", haber tarihi 22 Eylül 2016, erişim 04 Eylül, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/iranda-sezai-karakoc-programi-duzenlendi/650942>.

etkinliğe 105 kişi katılmıştır. Elde edilen verilere göre yapılan etkinliklere bölge halkı tarafından ilgi gösterildiği sonucu çıkarılabilmektedir.³⁰⁹

Tahran Yunus Emre Enstitüsü, 2019 yılı içerisinde sırasıyla; Kütüphane Sohbetleri, Piyano Kursu, Tahran YEE 2019 Kemankeş Projesi, Çocuk Korosu, Her Daim Sanat: Sergiler Serisi, Çanakkale Zaferi Yıldönümünde Film Gösterimi ve Sergi, 15 Temmuz Anma Etkinliği, İbrahim Müteferrika Paneli, Kirman Geleneksel Halk Müziği Festivali'ne Katılım, Mevlid-i Nebi Etkinliği, Şeb-i Arus Dolayısıyla Müzik Dinletisi, Mehmet Akif Ersoy'u Anma Programı faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.³¹⁰ 2020 yılının başlarında ortaya çıkan COVID-19 salgını nedeniyle ise ülke yetkilileri tarafından alınan önlemler kapsamında aktif olarak faaliyetlerini sürdürememiştir. Bu dönemde kurum, faaliyetlerini çevrimiçi devam ettirmiştir.³¹¹

4.3.2. Dizi Yayınları

Türk televizyonculuğun temelleri 1960'lı yıllarda atılmaya başlamış ve sonrasında özel televizyonculuğun gelişmesiyle ithal programlar artış görülmüştür. Zamanla da yerli yapım dizi ve programlar gelişim göstermiştir. Günümüzde ise çeşitlilik ve kalitesinde de artış olarak hem Türkiye'de hem de yurtdışında ilgi görmeye başlamıştır.³¹² Dünyanın birçok yerinde ilgi ile takip edilen Türk dizilerine İran'dan da yoğun talep görülmektedir. İran'da uydu kanalları üzerinden izlenen diziler ülkede uydu kullanımının yasaklanmasına rağmen birçok evde gizli olarak kurulmakta ve izlenmektedir. İranlıların Türk dizilerini izlemesi, 1990'lı yıllarda başlamış ve Türk dizileri neredeyse yetişen bir nesli etkilemiştir. Türk dizileri, İran'daki etnik grupların çoğu tarafından seyirci bulmakta fakat çoğunluk olarak İran Türkleri tarafından takip edilmektedir. Türkiye Türkçesine de hâkim olan bu grup, genel olarak altyazı ve dublaja gerek duymadan dizileri anlayabilmektedir. Türk dizilerinin İran'da tercih edilmesi, iki toplum arasında kültürel yakınlığın olması, işlenen konuların İran halkına cazip gelmesi, Türk dizilerinin gelişen teknoloji ile kaliteli çekimler yapması ve İran televizyonlarının devlet tekelinde olması nedeni ile yapılan programların sıkıcı ve tekdüze olması bu yüzden de Türk dizilerinin alternatif sunması gibi nedenlere dayanmaktadır.³¹³

³⁰⁹ Belirtilen Sayısal Veriler Tahran Yunus Emre Enstitü İle İletişime Geçilmesi Sonucunda Kurumda Yetkili Kişilerin Gönderdiği Mail İle Elde Edilmiştir.

³¹⁰ Yunus Emre enstitüsü 2019 Faaliyet Raporu, s.95, erişim 4 Eylül, 2021, https://tahran.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/ye_2019_v2_31122020.pdf.

³¹¹ Tahran Yunus Emre Enstitüsü, "Haberler", erişim 04 Eylül, 2021, <https://tahran.yee.org.tr/>.

³¹² Pınar Özgökbil Bilis, Ali Emre Bilis, Meerim Sydgalieva, "Türkiye- Türk Cumhuriyetleri Kültürel İlişkilerinde Televizyon Dizileri Faktörü: Kırgızistan Örneği", *Manas Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 7/1(2018), s.411.

³¹³ Umut Başar, "İran Toplumunu ve Türk Televizyon Dizileri", *İran Araştırmalar Merkezi Yayınları*, 2020, s.4-6.

İran'da yayın yapan Cem TV gibi kanallarda Türk dizileri gösterilmekte fakat sansür uygulamaları ve bazı sahnelerin çıkarılması nedeniyle İran halkı çoğunlukla uydu anteni ile Türk kanallarını doğrudan takip etmektedir.³¹⁴ Türk dizilerini dünyaya pazarlayan Global Agency'nin CEO'su İzzet Pinto, Türk dizilerinin genel olarak Ortadoğu coğrafyasında ilgi görmesinin nedenini ilk olarak kültürel yakınlığa bağlamakta, sonra ise kaliteli yapılmasına ve çeşitliliğe sahip olmasına bağlamaktadır.³¹⁵ İran'da da aynı sebeplerle halkın çoğunluğu tarafından izlenen Türk dizilerinden en çok Aşk-ı Memnu, Diriliş Ertuğrul, Yaprak Dökümü, Erkenci Kuş, Kiralık Aşk, Eşkiya Dünya'ya Hükümdar Olmaz, Payitah: Abdulhamid izlenmektedir. Bu dizilerde oynayan Beren Saat, Kıvanç Tatlıtuğ, Burak Özçivit, Engin Altan Düzyatan, Elçin Sangu gibi oyuncular ise bölgede sevilen sanatçılardır. Hatta İranlı gençler arasında bu oyuncuların kılık kıyafet ve saç şekillerini taklit edenler bulunmaktadır.³¹⁶

Türk dizilerinin izlenmesinin bir diğer sebebi ise Türkiye Türkçesinin öğrenilmek istenmesidir.³¹⁷ Türkiye Türkçesi, İran'da uydu televizyon yayınlarının izlenmeye başlanmasından kısa bir süre sonra daha fazla yayılmıştır. Hiç Türkçe bilmeyen Fars kesimde ve Türkçeyi az anlayarak geliştirmek isteyen kesimde, Türk dizilerine karşı ilgi olduğu görülmektedir.³¹⁸ Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler, Türkçe dizi, film ve programları izleyerek; öğrendiklerini pekiştirmek, dinleme ve konuşma becerilerinin gelişmesine katkı sağlamak, eğlenceli zaman geçirerek motivasyonunu arttırmak, günlük dilde kullanılan dil kalıplarını, deyim ve atasözlerini öğrenmek gibi katkılar sağlamaktadır.³¹⁹ Türk dizilerinin İran'da izleniyor olmasının başka bir katkısı ise turizm faaliyetlerini arttırmasıdır. İzleyenler, dizilerin çekildiği yerleri merak ederek turistik geziler düzenleyebilmektedir.³²⁰

Yapılan araştırmalara göre dizilerinin çoğunluğunun gençlerin ve kadınlar tarafından izlediği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre İran'daki siyasal ve kültürel elitler bu dizilerin halkın çoğunluğunu oluşturan bu kesimin Batı tipi bir yaşam tarzına özendirildiği ve kültürel emperyalizm yoluyla İran'ın var olan kültürel yapısını bozduğu

³¹⁴ Emrah Boylu ve Umut Başar, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine İlişkin*, s.412.

³¹⁵ Haber Türk, "İzzet Pinto: Amaç Türk Dizilerini Ticari Olarak Çok Daha Değerli Hale Getirmek", erişim 07 Ağustos, 2021, <https://www.haberturk.com/izzet-pinto-amac-turk-dizilerini-ticari-olarak-cok-daha-degerli-hale-getirmek-2649304>.

³¹⁶ Anadolu Ajansı, "İranlı Gençler Arasında Yükselen Trend: Türk Dizileri ve Oyuncuları", haber tarihi 15 Kasım 2019, erişim 07 Ağustos, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/iranli-gencler-arasinda-yukselen-trend-turk-dizileri-ve-oyunculari-/1646489>.

³¹⁷ Anadolu Ajansı, "İranlı Gençler Arasında Yükselen Trend: Türk Dizileri ve Oyuncuları", haber tarihi 15 Kasım 2019, erişim 07 Ağustos, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/iranli-gencler-arasinda-yukselen-trend-turk-dizileri-ve-oyunculari-/1646489>.

³¹⁸ Yavuz Akpınar, "Son Dönem İran Türkçesi'nde Türkiye Türkçesi'nin Etkileri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17/8(2010).

³¹⁹ Boylu ve Başar, *a.g.e.*, s. 402.

³²⁰ Umut Başar, *İran Toplumunu ve Türk Televizyon Dizileri*, s.10-11.

iddiası ortaya atılmıştır. Bu kapsamda İran’da İhsani Mukadem, Ebedi ve Vedadi gibi araştırmacıların yaptığı saha çalışmalarıyla bu düşünce pekiştirilmiştir. Araştırmalar sonucunda gençler arasında Batı kültürüne eğilimde artış olduğu gözlenmiş ve toplumsal normlara aykırı davranışların görülmesi, izlenen dizilerle ilişkilendirilmiştir. Bu durum İranlı yetkilileri, İran İslam Cumhuriyeti’nin idealize ettiği devrimci vatandaş tipinin dışına çıktığı düşüncesi ile rahatsız etmeye başlamıştır. Bu düşünceye sahip araştırmacılar arasında yer alan Vedadi, Türk dizilerinden Aşk-ı Memnu’yu inceleyerek; evli kadınların ihanetinin yaygınlaştırılmaya çalışılması, şehvetin ve dünyevi zevklerin empoze edildiği, dans, şarap içmek, modayı takip etmek gibi uygun görülmeyen davranışların özendirildiği ve sorunların çözümünde intiharın bir yol olarak gösterildiği gibi birçok olumsuz sonuçlara ulaşmıştır. Bütün bunları göz önünde bulunduran İran yetkilileri, uydu yayınlarını yasaklamakta, evlerin çatılarındaki çanak antenleri toplamakta ya da yayınlara parazit atan cihazlar yerleştirmektedir.³²¹

4.3.3. Turizm Faaliyetleri

Türkiye, coğrafi olarak birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması, kendine özgü gelenek, görenek ve adetlere sahip olması ve Akdeniz, Ege, Marmara gibi yaz turizmine elverişli kıyılara sahip olması gibi faktörlerle turizm potansiyeli açısından avantaj sağlamaktadır. Ülkede 2000’li yıllara kadar geri planda kalan turizm sektörüne, sonrasında bu anlayışın değişmesiyle Türkiye’nin cari açığının finansmanının sağlanması, geri kalmış bölgelerin canlandırılması, bölge halkına istihdam sağlanması gibi katkılarından dolayı önem verilmeye başlamıştır.³²²

Yurt dışından gelen turistler arasında son kırk yıla bakıldığında İran en fazla turist gönderen ülkeler arasında yer almaktadır. Bazı dönemlerde politik nedenlerden dolayı düşüşler yaşansa da 2015 yılında 1.700.385, 2016 yılında 1.665.160, 2017 yılında 2.501.948, 2018 yılında 2.001.744, 2019 yılında 2.102.890, 2020 yılında da COVID-19 salgını dolayısıyla ülke sınırları kapatılmış ve bu dönemde sadece 385.765 turist ülkeye gelebilmiştir.³²³ COVID-19 salgınının etkisinin azalmasının ardından turizm hareketliliğinin yavaş yavaş arttığı 2021 yılının ilk dört aylık döneminde İran Türkiye’yi en çok ziyaret eden ülkeler arasında ikinci sırada yer almıştır.³²⁴

³²¹ Başar, *İran Toplumunu ve Türk Televizyon Dizileri*, s.6-10.

³²² Zafer Yıldız, “Türkiye Turizmi İçin Fırsat Pazarı İran”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18/31(2016), s.64.

³²³ Türkiye İstatistik Kurumu, erişim 07 Temmuz, 2021, <https://www.tuik.gov.tr/>.

³²⁴ TÜRSAB, “Son Verilerle Türkiye Turizm İstatistikleri Raporu” Nisan 2021, 08 Ağustos, 2021, <https://tursab.org.tr/apps/Files/Content/7db2e0c3-0bdf-4790-8b3f-296edcb946fb.pdf>.

İranlı turistler birçok faktörden dolayı Türkiye’yi tercih etmektedir. Bunlar arasında kültür ve dini inanç benzerliğinin, yeme- içme alışkanlıklarının yakınlığı, ulaşımın kolay olması gibi sebepler en başta yer almaktadır. Bunlara ek olarak deniz turizmine önem vermeleri, Türkiye’nin alışveriş imkânlarına sahip olması, gece hayatının canlı olması Türkiye’yi turizm açısından cazip hale getiren faktörlerdir. Türkiye’nin yumuşak gücünün arttırılmasına yönelik yapılan dizi yayınları, Yunus Emre Enstitüsü’nün yaptığı kültürel faaliyetler İranlılar üzerinde merak uyandırmaktadır.³²⁵ Türkiye ayrıca helal turizm anlayışı ile inşa ettiği otelleri ile İran’dan gelen muhafazakâr kesime de hitap etmektedir. Helal turizm ile İslam kuralları çerçevesinde dini hassasiyeti yüksek insanların beklentilerini karşılaması, tatillerde Türkiye’nin tercih edilmesine katkı sağlamaktadır.³²⁶

Ulaşım olarak hava, kara ve demir yolu ulaşımı iki ülkenin hareketliliğini arttırmaktadır. Turistler tarafından en çok tercih edilen hava yolu taşımacılığında THY, İran’ın 5 şehrine haftalık toplamda 48 uçuş gerçekleştirilmektedir³²⁷. THY’ye ek olarak Pagasus, Onur Air, Atlas Jet, Sun Express ve Sky Airline firmalarında özellikle yaz aylarında uçuşlar yapmaktadır. Hava yolu taşımacılığında Türk firmalarının yanında İran’ın; İran Air, Kish Air, Caspion Air ve Mahan Air uçak firmalarının da Türkiye’ye uçuşları bulunmaktadır.³²⁸ Karayolu ulaşımında ise hem özel araç hem de ticari şirketlerinin yapmış olduğu gezi turları ile ulaşım imkânı sağlamaktadır. 2015 yılında yapılan anlaşma ile Türkiye- İran arasında demiryolu yapımı başlatılarak taşımacılığın geliştirilmesi sağlanmıştır.³²⁹

İki ülke arasında turizm ilişkilerinin geliştirilmesi adına ise ikili anlaşmalar ve yapılan fuarlara katılımlar gerçekleştirilmektedir. Türkiye Otelcilik Birliği (TÜROB) 2017 yılında Tahran’da düzenlenen Workshop’a ve TİTE Uluslararası Turizm Fuarına Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Türkiye standı açarak katılım sağlamıştır.³³⁰ 2016 yılında Denizışıği Otelcilik yönetimi olarak Tahran’da TİTE adıyla gerçekleştirilen fuara katılarak Türkiye’yi temsil etmiştir.³³¹ 2016 yılında yapılan diğer bir turizm anlaşması ise 4. Turizm İşbirliği Teknik Komitesi Toplantısı Protokolüdür. Protokole göre Türk

³²⁵ Yıldız, *a.g.e.*, s. 65-66.

³²⁶ Hüseyin Pamukçu ve Mehmet Sarıışık, “Helal Turizm Pazarında Türkiye”, *Kültür ve Turizm Bakanlığı 3. Turizm Şurası 1-3 Kasım 2017 Tebliğler Kitabı*, 1(2017), s. 360.

³²⁷ THY, erişim 08 Ağustos, 2021, <https://www.turkishairlines.com/tr-tr/duyurular/coronavirus-salginini/guncel-ucus-plani/>.

³²⁸ Özcan, *a.g.e.*, s.18.

³²⁹ Yeni Şafak, “Türkiye-İran Arası Demiryolu Hattı”, haber tarihi 14 Ocak 2015, erişim 08 Ağustos, 2021, <https://www.yenisafak.com/ekonomi/turkiye-iran-arasi-demiryolu-hatti-2063979>.

³³⁰ Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği, “Turizme İran Morali”, haber tarihi 07 Şubat 2017, erişim 25 Ağustos, 2021, <http://www.tuyed.org.tr/turizme-iran-morali/>.

³³¹ Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği, “Sealight Otelleri Yönetimi Kuşadası’nı İran’da Tanıracak”, erişim 25 Ağustos, 2021, <http://www.tuyed.org.tr/sealight-otelleri-yonetimi-kusadasini-iranda-tanitacak/>.

yatırımcılar İran'ın İsfahan, Tebriz, Şiraz, Tahran ve Meşhad bölgelerinde otel inşa edecektir.³³² Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) Heyeti Tahran'daki 12. Uluslararası Tahran Turizm Fuarına 15 Şubat 2019 tarihinde gitmiş ve İran Havayolu Ulaşımı ve TÜRSAB ile iyi niyet anlaşması imzalayarak iki ülke arasındaki turizm ilişkileri geliştirme ve potansiyel işbirliği alanlarını tespit etmeye yönelik adımlar atmıştır.³³³

İran'da turizm faaliyetleri doğrudan bakanlık bünyesinde değil Kültür ve İslami İrşad Bakanlığı'na bağlı İran Turizm ve Turing Teşkilatı (ITTO) ve İran Kültürel Miras Teşkilatı bünyesinde yürütülmektedir. İran genelinde seyahat acentelerini İran Seyahat Acentaları Birliği (İSAB) bünyesinde bir araya getirmiş tek meslek örgütüdür. İran'ın turizm faaliyetlerini yürütme şekline bakıldığında turizme önem verildiği ve sistemli olarak yürütüldüğü söylenmemektedir. Türkiye'nin komşu ülkesinde böyle bir pazarın eksikliği kendisine önemli fırsatlar yaratmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin turizm sektöründe alt ve üst yapının geliştirilmesinde, genel olarak pazarı planlamada avantajlar yaratmaktadır. Fakat Türkiye'de de turizm pazarının yeni gelişmeye başlaması, uluslararası çapta tur şirketlerini yaratamaması gibi nedenlerden dolayı bölgedeki etkinliğini sınırlandırmaktadır. Bunun yanında siyasi olarak yaşanan krizlerden en çok etkilenen sektörlerden birisinin de turizm olması ilişkileri sınırlandıran başka bir faktördür. Tarihsel olarak bakıldığında Türkiye ve İran'da yaşanan darbe süreçleri, İran'a getirilen ambargolar zaman zaman turistik faaliyetleri durma noktasına getirmiştir. Ayrıca İran'ın iç siyasi yapısında bulunan dini lideri, Devrim Muhafızları, Nizami Ordu, İç İşleri Bakanlığı ve İstihbarat kuruluşları genel olarak İslam Devrimi anlayışını korumaya yönelik anlayışı İran'da turizm adına atılacak adımları sınırlandıran faktörlerdir.³³⁴

4.3.4. Ekonomik Faaliyetler

Ekonomik faaliyetler, daha ziyade sert güç unsuru olarak değerlendirilse de bir ülkeye ait olan malın başka ülkelerde kullanılması veya o ülkeye ait ticari faaliyet yürütülmesi o bölgede yaşayan halk için belli bir imaj yaratabilmektedir. Mallar ve yapılan yapılar üzerinden oluşturulan imaj ise bir ülkenin yumuşak güç oluşturmaya katkı sağlayabilmektedir. Bu nedenle İran ile girilen bütün bu ekonomik ilişkiler hem

³³² Emlak Kulisi, "Türk Yatırımcılar İran'da En Az 10 Otel İnşa Edecek", haber tarihi 13 Mayıs 2016, erişim 25 Ağustos, 2021, <https://emlakkulisi.com/turk-yatirimcilar-iranda-en-az-10-otel-insa-edecek/467924>.

³³³ NTV, "Türkiye İle İran Arasında Turizmde İş Birliği", haber tarihi 13 Şubat 2019, erişim 25 Ağustos, 2021, <https://www.ntv.com.tr/seyahat/turkiye-ile-iran-arasinda-turizmde-is-birligi,3yLT725gQkCMKfunP-8kyg>.

³³⁴ Özcan, *a.g.e.*, s. 18-20.

Türkiye'nin ekonomisine katkı sağlamakta hem de Türkiye'nin ülkedeki tanınırlığını arttırmaktadır. İran'da kurulan Türk şirketleri bölgede sadece halkın istihdamını sağlamamakta aynı zamanda Türkiye'ye olan sempatiyi arttırabilmektedir. Ayrıca Türkiye'yi temsil eden bir markanın İran'da popüler olması durumunda devlet eli ile yapılamayacak önemli bir yumuşak güç oluşturulabilmektedir.

İran'da 1979'da kurulan İslam Cumhuriyeti'nin ardından devletin ekonomi alanında rolünün artması ile ülkede bulunan yabancı sermayenin büyük bir bölümü ülkeden ayrılmıştır. Bu dönemin ardından İran'da uzun süren siyasi istikrarsızlık ve ABD'nin uyguladığı ambargoları nedeniyle ülkeye yabancı sermaye girişi görülmemiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise Hatemi, iktidara gelmiş ve yabancı sermayenin ülkeye girişini sağlamak için adımlar atmıştır. Yapılan bu adımlarla İran, Türkiye ve diğer ülkelerdeki yatırımcılar için yeni bir pazar olmuştur.³³⁵

Devrimin ardından Türkiye'nin geniş çaplı ilk yatırım girişimi 2003 yılında olmuştur. İran'da 1960 yılında planlanan havaalanı projesi ülkedeki siyasi sorunlardan dolayı gerçekleştirilememesi üzerine 2003 yılında bu proje, Türk şirketleri olan Tepe ve Akfen ile Avustralya'nın şirketi Vie ile birlikte kurulan Tepe-Akfen-Vie TAV şirketine devredilmiştir. TAV'ın ardından İran'a büyük ölçekte girişimde bulunan Türk şirketi Turkcell olmuştur. 2004 yılında İran'da yapılan ihaleyi kazanan Turkcell'in yapacağı yatırım İran tarihinde doğrudan sermaye yatırımları arasında en büyüklerinden biri olacak nitelikteydi. Fakat ülkede çıkan siyasi krizler nedeniyle Turkcell lisansını alamadığı için projesini uygulamaya geçirememiştir.³³⁶ Turkcell ve TAV'ın ardından İran'da 150'nin üzerinde Türk yatırımı yapılmıştır. Yatırımların arasında GÜBRETAS, Hayat Kimya, Taç, Borusan gibi markalar öne çıkmaktadır.³³⁷

İran'da yatırım yapan firmalar arasında öne çıkan bir grup da Kuzu Grup'tur. 1943 yılında kurulan Kuzu Grup, Türkiye'de inşaat sektöründe öne çıkmış ve sınırlarını ülke dışına çıkararak dünyanın birçok yerinde faaliyette bulunmuştur. 2010 yılına geldiğinde ise İran'da İran Mesken Meher Projesi olan Poran'ın ihalesini almış ve 20.000 konut projesine başlamıştır. Dünyanın tek bir anlaşma ile yapılan en büyük sosyal konutu olması ile dikkat çeken proje, Spradan ve Divan Residence projeleriyle de konut teslimlerinin yapmıştır. 2013 yılına geldiğinde de Kuzu Grup, İran Mesken Meher ve Pardis Projesi için 37.000 konutluk bir ihale daha alarak yapımına başlamıştır. 2016

³³⁵Atay Akdevelioğlu, "Türk Şirketlerinin İran'da Yatırım Girişimleri, Tav ve Turkcell Örnekleri", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/3(2015), s.143-144.

³³⁶ Akdevelioğlu, *a.g.e.*, s.145-147.

³³⁷ Emlak Kulisi, "Türk İnşaat Şirketlerinin İran'da Yarım Kalan 7 Milyar Dolarlık İşi Var!", haber tarihi 29 Kasım 2013, erişim 18 Ağustos, 2021, <https://emlakkulisi.com/turk-insaat-sirketlerinin-iranda-yarim-kalan-7-milyar-dolarlik-isi-var/210761>.

yılında ise 125 milyon Euro bedelindeki İran'ın en büyük atık su arıtma tesisi ihalesini kazanmıştır.³³⁸

Türk şirketlerinin İran'a yatırımları sadece bu örneklerle sınırlı olmamaktadır. Enerji, inşaat, beyaz eşya, seramik, madencilik, makine, konfeksiyon, medikal gibi birçok alanda ekonomik ilişkiler yürütülmektedir. Yukarıda bahsedilen şirketlerin dışında Kaya Grup, Tebriz'de 220 odalı “Kaya Laleh Park” otelini, 126 mağazalı “Laleh Park AVM”yi ülkenin hizmetine sunmuştur. Yine Sıla Grup, Tahran ve Kerman'da iki tane hastanenin ihalesini almıştır.³³⁹

4.3.5. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları, uluslararası alanda uluslararası ve uluslar üstü kurumlarla ilişkilerin gelişmesine, ülkenin tanıtımının yapılmasına yardımcı olarak diğer ülkeler üzerinde olumlu ve olumsuz imaj yaratılmasına katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları hükümetlerin kamu diplomasisi çalışmalarında en önemli yardımcılarından biri olmaktadır.³⁴⁰

Müstakil sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), 9 Mayıs 1990 yılında iş insanlarının bir araya gelerek İstanbul'da kurdukları bir sivil toplum örgütüdür. MÜSİAD, iş dünyası ve toplumun diğer kesimleri için danışmanlık, rehberlik ve eğitim imkânı sunan profesyonel olarak çalışma ve uygulamalarını yürüten anayasal olarak “kamu yararına dernek” statüsüne sahip olan bir kurumdur. MÜSİAD, yurtiçinde 89 irtibat noktası ve yurtdışında 95 ülkede hizmet veren ve yaklaşık 60.000 işletmeyi temsil etmektedir. Yurtdışı faaliyetlerinden birisini de İran'da yürütülen MÜSİAD, iki ülke arasında fuar faaliyetleri, ikili işbirlikleri, ortak yatırım alanlarının tespiti için raporlama faaliyetleri ve ticaretin geliştirilmesi için sektör raporları gibi faaliyetler yürütmektedir. MÜSİAD, bünyesinde yer alan 300 tane iş insanının yatırımlarının bulunduğu bölgede yatırımcılar daha çok ülkenin Batı bölgesinde faaliyette bulunmaktadır.³⁴¹

2003 yılında Tahran'da yapılan 17. Uluslararası İş Forumu (IBF)'na, iş gezisi düzenlemiştir. Bu geziye Türkiye'den siyasi sanayici ve önemli iş insanlarının katılması ile hem iki ülke arasında ekonomik ilişkileri geliştirmeye yönelik anlaşmaları imzalanmış hem de ülkenin tanıtımına katkı sağlamıştır. Zamanla da İranlı iş insanlarının Rusya'da yaptığı ziyaretlerle ilişkiler daha da ilerletilerek var olan Türkiye-İran ticaret hacminin

³³⁸ Kuzu Grup, “Hakkında”, erişim 18 Ağustos, 2021, <https://www.kuzugrup.com/kuzu-grup-hakkinda/>.

³³⁹ Ekonomist, “Türk Şirketleri İran'ı Yakın Markaja Aldı”, haber tarihi 27 Eylül 2016, erişim 25 Ağustos, 2021, <http://www.ekonomist.com.tr/haberler/turk-sirketleri-irani-yakin-markaja-aldi.html>.

³⁴⁰ Emine Akçadağ, “Avrupa Birliği Sürecinde Kamu diplomasisi Faaliyetlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”, *Politika Dergisi*, 24(2011), s. 12-13

³⁴¹ MÜSİAD, “MÜSİADla Tanışın”, erişim 25 Ağustos, 2021, <https://www.musiad.org.tr/icerik/musiadla-tanisin-2>.

artırılmasına yönelik yeni hedefler belirlenmiştir. 2009 yılına gelindiğinde ise MÜSİAD, İran'da 11 milletvekili, 50 bürokrat ve 100 iş insanının yer aldığı bir heyeti bünyesinde ağırlamıştır. Yine Tahran'da yürütülen 17. uluslararası yapı fuarına 20 kişilik bir MÜSİAD heyeti ile katılan MÜSİAD, yönetim kurulu üyesi uluslararası ticaret ve işbirliği Komisyon Başkanı Mehmet Zeki güvercin, İran'da çok ciddi bir ekonomik potansiyelin olduğunu ve iş insanları için iyi bir pazara sahip olduğunu açıklamıştır.³⁴²

Türkiye'nin İran'ın ekonomik bir pazar olarak görmesinin yanında İranlı iş insanları da aynı düşünce ile Türkiye'yi bir pazar olarak görmektedir. MÜSİAD'ın Tahran Temsilcisi Fatih Çayabatmaz, İranlıların Türkiye'den konut almada Irak'tan sonra ikinci sırada yer aldığını ve 2019 yılının ilk yarısında da Türkiye'de 513 şirket açarak doğrudan sermaye yatırımı yapan ülkeler arasında birinci sırada yer aldığını vurgulamıştır. Bunun yanında Çayabatmaz, her yıl üç milyon İranlı turist Türkiye'ye geldiğini vurgulamakta aynı zamanda Türk vatandaşı olmak için başvuran ülkeler arasında ilk sırada İran'ın yer aldığını ifade etmektedir.³⁴³

Ekonomik alanda İran ile ilişkiler yürüten başka bir sivil toplum kuruluşu da Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜMSİAD)'tır. 2005 yılında kurulan TÜMSİAD, KOBİ'lerin oluşturduğu iş insanları derneğidir. Yurt içi ve yurt dışında temsilciliklere sahip olan kurum, ülkenin ticari gelişimine katkı sağlamaktadır. TÜMSİAD, 2016 yılında "İran İhracat Zirvesi ve Fuarı" kapsamında Türk ve İranlı iş insanlarının buluşmasını sağlayarak Van'ın İran'a yakın olması nedeniyle bölgedeki ticaretin merkezi olması için görüşmeler yapmıştır.³⁴⁴

4.4. Türkiye-İran Arasındaki Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Sınırlılıkları

Türkiye ve İran, jeopolitik konumları, köklü tarihsel geçmişe sahip olmaları ve kültürel kimlikleri açısından bölgenin en önemli ülkeleridir. Stratejik olarak Türkiye için İran karayolu ile orta Asya'ya ulaşım imkânı sunmakta İran için de Türkiye Avrupa'ya açılan bir kapı konumundadır. Aynı zamanda komşu ülke olmaları nedeniyle iki ülkenin de güvenlik ve ekonomik istikrar açısından birbirine ihtiyaçları vardır. Fakat her iki ülke de bölgede ve uluslararası arenada güçlerini arttırmak istemektedirler. Bu nedenle de bölgede ortak hareket etmek yerine daha çok kendi ulusal politikalarını

³⁴² Anadolu Ajansı, "MÜSİAD Heyeti İran'da İş Adamlarıyla İkili Görüşmeler Yapacak", haber tarihi 13 Ağustos 2017, erişim 28 Ağustos, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/-musiad-heyeti-iranda-is-adamlariyla-ikili-gorusmeler-yapacak/883520>.

³⁴³ CNN TÜRK, "Türkiye'ye En Fazla Doğrudan Sermaye Yatırımını İran Yapıyor", haber tarihi 27 Temmuz 2019, erişim 28 Ağustos, 2021, <https://www.cnntrk.com/ekonomi/turkiyeye-en-fazla-dogrudan-sermaye-yatirimini-iran-yapiyor>.

³⁴⁴ TÜMSİAD, "Hakkımızda", erişim 28 Ağustos, 2021, <https://tumsiad.org.tr/tr/hakkimizda/>.

uygulamaktadırlar. Kendi bölgesel gücünü arttırabilmek adına Türkiye, ABD ve Batı eksenli politikalar uygulamaktadır. İran ise Rusya, Çin ve Latin Amerika ülkelerinden yardım almıştır. Bunlara ek olarak da İran, bölgede Şii kimliğini kullanarak etki alanını genişletmeyi istemektedir. Tarihsel olarak bakıldığında iki ülke işbirliği içerisinde olsa da genel olarak birbirlerini rakip olarak görmüş ve rekabet içerisinde olmuşlardır.³⁴⁵

Türkiye ve İran'ın devlet anlayışı olarak öne çıkardıkları unsurlardan en önemlisi kimlik anlayışlarıdır. Türkiye kendisini, Türk milliyetçisi üzerine konumlandırırken, İran da kimliğini Şii inancı üzerine temellendirmiştir. 16. Yüzyılın başında Safevi Devleti'nin, İran coğrafyasında hüküm sürmeye başlamasından itibaren bölgede dini, kültürel ve siyasi yapı değişiklik göstermiştir. Bu dönemde bölgede var olan Sünni inancın yanında güçlü bir Şii inancı ortaya çıkarak her alanda varlığını güçlü bir şekilde hissettirmeye başlamıştır. Safevi Devleti'nin resmi inancı olarak kabul ettiği Şii inancı İran'ın siyasi yapısında önemli ölçüde etki yaratmış ve günümüze kadar devam etmiştir. Safevi Devleti aynı zamanda Şii inancını yayma çabası içerisinde girmiştir. Bu çabası ise çoğunlukla Sünnilerden oluşan Osmanlı Devleti ile çatışmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti de bu dönemde Şii propagandasına karşı savunmacı bir tavır sergileyerek kendi devlet yapısını koruma çabası içerisinde girmiştir.³⁴⁶

Şii inancı, 1979 yılında İran'da yapılan İslam Devrimi ile yeni kurulan devletin temellerini oluşturmuştur. Bu dönemden sonra Şiilik ülkede siyasallaştırılarak İran'ın iç ve dış politikasında belirleyici olmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise Batı modernliğini benimseyerek İran'da yapılan devrime kadar iyi ilişkiler yürütmüştür. Devrimin ardında Türkiye, Şii inancı çerçevesinde dini bir devlet kimliğine bürünen İran'ı kökten dinci örgütleri destekleyen ve rejimini ihraç etmeye çalışan bir ülke olarak suçlamıştır. Buna karşılık İran ise Türkiye'nin kendi liberal sistemini ABD ve İsrail'in desteği ile kendi ülkesine ihraç ettiğini iddia etmiştir. İki ülke arasında ortaya çıkan rekabet daha çok ideolojik boyutta kendisini göstermeye başlamıştır.³⁴⁷ İran ile Türkiye arasındaki mezhepsel farklılık geçmişten günümüze iki ülke arasında bir sorun olarak süregelmiştir. İran, devrim ile beraber Şii inancını hem siyasallaştırmış hem de Şii nüfusuna sahip olan ülkeler üzerinde Şii kartını kullanarak yumuşak gücünü arttırmaya çalışmıştır. Şii inancı ile İran, bölgesel düzeyde yumuşak gücü artırma kapasitesi olarak Türkiye'den daha güçlü bir konuma sahiptir.

³⁴⁵ Murat Mercan, "Bölgesel Politikalar Çerçevesinde Türkiye- İran İlişkileri, s.428-430, erişim 08 Ağustos, 2021, <https://ulk.ist/media/kitap/I-UKODTLK/bolgesel-politikalar-cercevesinde-turkiye-iran-iliskileri.pdf>.

³⁴⁶ Mehmet Çelenk, "Safevilerin Din Politikası ve İran'ın Şiileştirme Seyri", *Çanakkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2014), s. 8-9.

³⁴⁷ Ergin Güneş, "Şii Jeopolitğinde Türkiye ile İran'ın Güç mücadelesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74/1 (2019), s. 62-63.

İran'ın mezhep faktörünü aktif olarak kullanması ve bu özelliği ile başka ülkeler üzerinde etki yaratması Türkiye'nin Sünni inanış çerçevesinde İran'da yumuşak güç yaratmasını önemli ölçüde sınırlandırmaktadır.

Tarihsel olarak Türkiye ve İran ilişkilerine bakıldığında sınır güvenliği sorunu, İran'ın PKK gibi terör örgütlerine destek vermesi, iki ülkenin yönetim şekillerindeki farklılıklar, Türkiye'nin ABD ve Batı ile olan yakın ilişkisi ve İran'ın geliştirdiği nükleer program gibi bazı sorunlar görülmektedir. Sınır komşusu olmaları nedeniyle Türkiye ve İran, ülkelerinin güvenliğini sağlamak adına birbirlerine ihtiyaç duyan iki ülkedir. Fakat güvenlik sorunu ülkedeki siyasal rejimlerden etkilenmiş, anlaşmalar yapılarak iyi ilişkiler yürütmesine bazen de birbirlerini bölücü terör örgütü diye itham etmelerine neden olmuştur. Örneğin Adnan Menderes döneminde Bağdat Paktı, CENTO gibi anlaşmalar imzalanmıştır. Daha sonra Turgut Özal döneminde, siyasi ve ekonomik ilişkiler devam ettirilmiştir. Fakat Bülent Ecevit döneminde İran bölücü terör örgütlerinin kaynağı olarak görülmüştür.³⁴⁸ Türkiye'de olan rejim değişikliklerine ise İran 1979 Devrimine kadar genelde olumlu bir tavır izlemiş fakat devrimden sonra Türkiye'yi düşman kategorisinde görmeye başlamıştır. Bu dönemde İran, Müslüman ülkelerin kendi yanında yer almasını isteyerek Türkiye'nin laik yapısını eleştirmiş ve İslam düşmanı olarak nitelendirmiştir. Ayrıca İran, İsrail'in bölgedeki varlığından son derece rahatsız olmaktadır. Bu nedenle bölgede İsrail'i etkisiz hale getirebilecek politikalar uygulamaya çalışmıştır. İran, bölgede İsrail'in destekçisi konumunda yer alan ABD için de aynı rahatsızlığı duymaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin de dış politikasında ABD ve İsrail ile iyi ilişkiler yürütmesi, İran'ın Türkiye'yi tehdit olarak algılamasına neden olmuştur.³⁴⁹ Bunlara ek olarak Türkiye de İran'ın gerçekleştirmiş olduğu nükleer programa karşı çıkmaktadır. Türkiye, Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılması gerektiğini savunmuştur. Fakat İran'ın barışçıl amaçlarla nükleer silahlara sahip olmasına karşı çıkmamaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin NATO üyelerinden olması, genel olarak bölgede barışçıl politikalar üretmesine neden olmaktadır. Bu yüzden İran'ın nükleer faaliyetlerinden ortaya çıkacak herhangi bir sonuç Türkiye'nin çıkarlarına aykırı olacaktır.³⁵⁰

Türkiye ve İran aynı coğrafyada yaşamaları, tarihsel bir geçmişe sahip olmaları ve kültürel olarak yakın olmalarına rağmen ilişkileri birçok sorunu da içerisinde barındırmaktadır. İki ülke, aynı bölgede hem farklı devlet yapısına hem de çıkarlara

³⁴⁸ Yalçın Sarıkaya, "Geçmişten Günümüze İran: Tarih, Siyaset, Toplum ve Kültür", *Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı*, Rapor no:2(2012), s.34.

³⁴⁹ Mercan, a.g.e., s. 431.

³⁵⁰ Zafer Akbaş ve Adem Baş, "İran'ın Nükleer Enerji Politikası ve Yansımaları", *History Studies Dergisi*, 5/2(2013), s.38.

sahiptir. Genel olarak kendi ulusal politikalarını, işbirliği yerine tek taraflı uygulamaktadırlar. Bu uygulama şekilleri de iki ülke arasında güvensizliğe neden olmaktadır. Ülkelerin tam olarak birbirlerine güvenmemesi ise Türkiye'nin İran'daki kamu diplomasisi faaliyetlerini kısıtlamakta ve yumuşak gücünü de olumsuz etkilemektedir.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yer alan ve devletlerarası ilişkilerin temel açıklayıcısı niteliğinde olan güç kavramı, tarihsel gelişmelerden etkilenerek dönemin şartlarına göre parametrelerinde değişiklik göstermektedir. Yüzyıllar boyunca askeri ve ekonomik kapasite açısından değerlendirilen güç kavramı, günümüzün değişen şartlarına uyum sağlayarak yeni unsurlar ile değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu unsurlar ise somut verilerle birlikte soyut niteliğe sahip değerlerden oluşmaktadır. 1990 yılında Joseph S.Nye tarafından kavramsallaştırılan yumuşak güç kavramı, diğerlerinin tercihlerini cezbedicilik ile değiştirebilme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Nye, yumuşak güç kavramını ABD merkezli bir yaklaşımla ele alarak kavramsallaştırırsa da günümüzde bölgesel ve küresel çapta politika üreten birçok ülke tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Yumuşak güç kaynaklarını devletler, kamu diplomasisi faaliyetleri ile kullanmaktadır. Kamu diplomasisi kavramının kullanımı daha eskilere dayansa da Nye tarafından yumuşak güç teorisinin tamamlayıcı nitelikte yeniden yorumlanmıştır. Bu nedenle yumuşak güç ile aynı amaca hizmet eden kamu diplomasisi, uygulayan hükümetlere diğerlerine doğrudan mesaj verme imkânı sağlamaktadır. Günümüz dünyasında küreselleşmenin artması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlar, diğer ülkelerde olup bitenden daha fazla haberdar olmaya başlamıştır. Bu sayede devletler, karar ve hareketlerinde kamuoyu oluşturarak kararlarını daha meşru bir zemine oturtma imkânı kazanmıştır. Tarihsel olarak da kamu diplomasisi, 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen terör saldırısından sonra önem kazanmıştır. Bu tarihten sonra birçok ülke tarafından sistemli olarak yürütülmeye başlanan kamu diplomasisi faaliyetleri, 2002 yılında Türkiye'de de AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle bir program dâhilinde hükümet politikası olarak uygulanmaya başlamıştır.

Türk kamu diplomasisine fayda sağlayan en önemli unsur, Türkiye'nin köklü bir tarihe sahip olmasıdır. Osmanlı sultanları, uzun yıllar boyunca birçok ülkeye maddi, askeri ve gıda gibi yardımlar göndererek bugünkü adıyla kamu diplomasisi faaliyetlerini uygulamışlardır. Bunun yanında kendi hâkimiyeti altındaki toplumlara da adaletli, saygılı ve hoşgörülü davranarak kendi kültürlerini devam ettirme imkânı tanımıştır. Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar süren hükümdarlığı günümüzde bağımsızlığına kavuşmuş birçok ülkenin Türkiye'ye olan bakış açısında etkili olabilmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin bulunduğu coğrafya, Osmanlı Devleti öncesinde de birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu açıdan Türkiye'nin coğrafi konumu birçok ülke ile dil, din ve mimari

alanında benzerliğe sahip olmasına katkı sağlamaktadır. Kamu diplomasisi açısından bakıldığında da Türkiye'nin birçok ülke ile tarihi geçmişe ve kültürel benzerliğe sahip olması önemli avantajlar sağlamaktadır.

Yüzyıllar boyunca aynı coğrafya üzerinde yer alan Türkiye ve İran devletleri köklü bir ortak geçmişe sahiptirler. Bu ortak geçmiş, iki ülke arasında önemli bir kültürel etkileşime sebep olmuş din, dil, edebiyat, askeri, idare ve sosyal hayatta birçok benzerlik oluşmasına katkı sağlamıştır. Nye'in yumuşak güç oluşturmada en önemli kaynaklarından biri olduğunu savunduğu kültür ögesi, Türkiye ve İran arasında da diğer kaynaklara göre daha etkili konumdadır.

Yumuşak güç kaynaklarının bir diğerini oluşturan siyasi değerlere göre ülkenin yumuşak güç yaratabilmesi o ülkenin demokratik gelişimine bağlıdır. İran'ın siyasi olarak 1979 yılında yapılan devrim ile İslam dininin Şii mezhebinin Caferi inancı doğrultusunda bir anayasa belirleyerek uyguladığı görülmektedir. Bu anayasa, ilk olarak İslamcılık ikincil olarak da Cumhuriyetçilik üzerine temellendirilmiştir. Türkiye ise demokratik ve laik bir anlayışta oluşturulan anayasa ile yönetilmektedir. Bu nedenle Türkiye siyasi değerler açısından İran üzerinde Nye'in ortaya koyduğu anlayış çerçevesinde yumuşak güç yaratması sınırlı olmaktadır.

Türkiye ve İran'ın dış politikaları değerlendirildiğinde ise iki ülkenin birbirinden farklı anlayışlara sahip olduğu görülmektedir. II. Dünya Savaşı'nın ardından dünyada görülen iki kutuplu sistemde Türkiye ve İran, ABD tarafında yer alarak birlikte anlaşmalara katılmıştır. Fakat İran'da devrimin ardından ülkede yapısal değişikliğe gidilerek yapılan anlaşmalardan çıkılması üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler zarar görmüştür. Fakat Türkiye, komşu ülke olması hasebiyle İran İslam Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülkelerden birisi olmuştur. Hatta dönemin başbakanı Bülent Ecevit, 13 Şubat 1979 yılında ülkede kurulan yeni yapının kardeş halk için hayırlı olmasını dileyen bir konuşma yapmıştır. Ayrıca Ankara'nın Tahran Büyükelçisi Humeyni'yi ziyaret etmiş herhangi bir ihtiyaçları konusunda Türkiye'nin yanında olduğu mesajını vermişlerdir. Türkiye dış politikasında daha barışçıl ve işbirliğine yönelik tutum sergilemesi açısından Nye'in yumuşak güç oluşturmadaki görüşlerini karşılamaktadır. Devlet olarak Türkiye, zaman zaman uyuşmazlıklar yaşasa da komşu ülkesinin yanında yer alabilmiştir. Aynı zamanda yumuşak güç halkın ikna edilmesi olarak yorumlanan bir kavram olması nedeniyle Türkiye'nin dış politikasının İran halkına çekici gelmesi olasılığını arttıran bir faktör olarak yorumlanabilmektedir.

Türkiye'nin resmi kurumlar aracılığıyla yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında İran'da faaliyet gösteren tek kurum Yunus Emre Enstitüsü'dür. Tahran'da

şubesi bulunan Enstitü, Türkçe dil eğitimi ve kültürel faaliyetler kapsamında aktif olarak çalışan bir kurumdur. Enstitü, İran'da Türkiye'nin tanıtımını yaparak Türkiye'nin yumuşak gücünün arttırılmasına katkı sağlamaktadır. Yapılan araştırmalara göre Türk kamu diplomasisi uygulayan kurumların İran'ı ihmal ettiği gözlenmiştir. Diğer kurumların da bölgede çalışmalar yürütmesi ülkede var olan yumuşak gücün daha fazla değerlendirilerek Türkiye'ye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İki ülke arasında eğitim alanında üniversiteler aracılığıyla iş birlikleri gerçekleştirilmektedir. Bu iş birlikleri kapsamında İran'da Türkoloji bölümü açılarak dil eğitimi verilmeye başlamıştır. Bunun yanında öğrenci ve akademisyen değişimleri ve TUBİTAK'ın yaptığı anlaşmalarla ilişkiler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Fakat bu anlaşmalar yıllar önce yapılmış ve günümüze kadar sürdürülmüştür. Bu kapsamda güncel olarak yeni iş birliklerinin geliştirilmesi ve çalışmaların çeşitlenmesi Türkiye-İran ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin yumuşak gücünü arttıran en önemli öğelerden birisi ise Türk dizileridir. Türk dizileri, İran'da İran Türkleri ve diğer çoğu etnik grup tarafından oldukça fazla seyirci bulmaktadır. İran'da kendi kanalları üzerinden yayınlanan Türk dizilerine sansür uygulamaları nedeniyle İran halkı çoğunlukla uydu anteni ile Türkiye'yi doğrudan takip etmektedir. Ülkede uydu anteni kullanımının yasaklanması üzerine halkın yasal olmayan yollardan izlemeye devam etmesi var olan ilgiyi göstermektedir. Türk dizilerine olan ilgi, Türkiye Türkçesinin öğrenilmesine katkı sağlayarak kültür yayılımının en önemli ögesi olan dil öğrenimine önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca Türk dizilerinin İran'da izleniyor olması Türkiye'nin yumuşak gücünü devletin herhangi bir faaliyeti olmaksızın arttırmaktadır. Diziler sayesinde Türkiye'nin refah seviyesi İran'a tanıtılabilmekte, bu da İranlıların çalışmak, yaşamak ve okumak için ülkeye gelmelerine katkı sağlamaktadır. Dizilerin çekildiği yerlere izleyenler arasında hayranlık uyandırabilmekte ve böylece Türkiye'nin turizmine katkı sağlayabilmektedir. Aynı zamanda kültürel ve tarih içerikli filmler Türk kültürünün tanıtılmasında etkili olmaktadır. Bunun yanında dizilerde tanıtılan kıyafet, mobilya, aksesuar gibi Türk markalarının tanıtımı yapılarak ülkeyi gelir sağlanması açısından etkili olabilmektedir.

Türkiye ve İran arasındaki etkileşimi arttıran diğer bir önemli unsur ise Türkiye'nin turizm potansiyeline sahip olmasıdır. Türkiye, kültür ve inanç benzerliği, ulaşımın kolaylığı, deniz turizmi ve tatil yörelerinin gece hayatına sahip olması nedeniyle İranlı turistler tarafından tercih edilmektedir. Buna ek olarak ülkede yapılan dizi yayınları ve Yunus Emre Enstitüsü'nün kültürel faaliyetleri, İranlıların Türkiye'yi görme merakı uyandırmaktadır. Ülkede var olan potansiyelin iki ülke arasında yapılacak anlaşmalar,

uçak seferlerinin arttırılması, uçuşların İnan'dan direkt olarak tatil yelerine yapılması ve bölgeye gezi turlarının arttırılması ile ülkeye gelen İnanlı turistlerin sayısını arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- Abdifrouzsaları, Z. (2017). *Sosyal konstrüktivist teori çerçevesinde Türkiye İran dış politika söylemleri ve ilişkileri (2001-2016)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Abrahamian, E. (2009). *Modern İran tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Akbaş, Z. ve Baş, A. (2013). İran'ın nükleer enerji politikası ve yansımaları. *History Studies Dergisi*, 5(2), 21- 44.
- Akbaşı, Z. ve Tuna, H. (2016). Yumuşak güç olgusu ve turizm ilişkisi: medikal turizm kapsamında Ortadoğu'dan gelen turistler üzerine bir değerlendirme. *Birey ve Toplum Dergisi*, 6 (12), 73-106.
- Akçadağ, E. (2011). Avrupa birliği sürecinde kamu diplomasisi faaliyetlerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Politika Dergisi*, 24, 1-15.
- Akçadağ, E. (2011). Dünya'da ve Türkiye'de kamu diplomasisi. TASAM Yayınları. 04 Haziran 2021 tarihinde <https://web.archive.org/web/20131102070317/http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf> adresinden erişildi.
- Akdevelioğlu, A. (2015). Türk şirketlerinin İran'da yatırım girişimleri, Tav ve Türkcell örnekleri. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 142-159.
- Akın, F. (2009). *Türkiye'de çok partili hayata geçiş*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Akkaya, S. ve İbrahimli, H. (2018). İran'ın bölgesel güce yükseliş süreci. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 28, 157-186.
- Akoğlu, H.E. ve Mutlu, T. O. (2018). Sporun kamu diplomasisi açısından Türkiye'nin imajına etkisi. *CBU Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(2), 277-295.
- Aksoy, İ. (2015). Türkiye'de sanayileşme ve temel göstergeler açısından sanayinin gelişimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 45-68.
- Aktaş, M. (2009). Türkiye İslam Konferansı Örgütüne üye midir?. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-87.
- Akyol Akın, M. (2018). *Kamu diplomasisi aracı olarak ulus markalama: Turquality örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Alizada, N. (2021). *İran'ın ulus-devlet inşa sürecinde kimlik politikası: Güney Azerbaycan uygulamalı örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Altuncuoğlu, N. (2012). Kültürün tarih ile ilişkisine dair. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 985-996.
- Altungk, A. (2020). Ssniler Dönemi İnan tarihi kaynakları üzerine bir değerlendirme. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(68), 89-121.
- Anadolu Ajansı, İnanlı turistler Türkiye'ye gelmek için sabırsızlanıyor. 22 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/iranli-turistler-turkiyeye-gelmek-icin-sabirsizlaniyor/1935386> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. 15 Temmuz sonrası Türkiye. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iram-baskani-uysal-turkiye-halki-demokrasiye-ne-kadar-duskun-oldugunu-ortaya-koydu/758061> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. 2020'de 6 milyon İnanlı turist Türkiye'yi ziyaret edecek. 22 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/2020de-6-milyon-iranli-turist-turkiyeyi-ziyaret-edecek/1597815> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. AA'nın dil ve haber ağı güçleniyor. 18 Haziran 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/aanin-dil-ve-haber-agi-gucleniyor/949074> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. Büyük nder Atatürk dünyada törenle anıldı. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/buyuk-onder-ataturk-dunyada-torenlerle-anildi/1640546> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. Ebru sanatçısı Yeşil, İnan'da atölye çalışması düzenledi. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ebru-sanatcisi-yesil-iranda-atolye-calismasi-duzenledi/931123> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. İnan'da Sezai Karakoç programı düzenlendi. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/iranda-sezai-karakoc-programi-duzenlendi/650942> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. İnan'da Türk hat ve tezhip sanatları anlatılacak. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/iranda-turk-hat-ve-tezhip-sanatlari-anlatilacak/1073203> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. İnanlı gençer arasında yükselen trend: Türk dizileri ve oyuncularını. 07 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/iranli-gencler-arasinda-yukselen-trend-turk-dizileri-ve-oyunculari-/1646489> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. MÜSİAD heyeti İnan'da iş adamlarıyla ikili görüşmeler yapacak. 28 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/-musiad-heyeti-iranda-is-adamlariyla-ikili-gorusmeler-yapacak/883520> adresinden erişildi.

- Anadolu Ajansı. Tarihçe. 08 Haziran 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/p/tarihce> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. Türk dizileri İran’da geleneksel Türk okçuluğuna ilgiyi artırdı. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-dizileri-iranda-geleneksel-turk-okculuguna-ilgiyi-artirdi-/1364904> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. Türk şarkıları hislerine daha yakın. 18 Ağustos 2021 tarihinde
- Anadolu Ajansı. Türkler müziği çok seviyor ve müzikle yaşıyor. 18 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turkler-muzigi-cok-seviyor-ve-muzikle-yasiyor/1415761> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı. Yunus Emre Enstitüsü 60 bin kişiye çevrim içi derslerle Türkçe öğretiyor. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yunus-emre-enstitusu-60-bin-kisiye-cevrim-ici-derslerle-turkce-ogretiyor/2192432> adresinden erişildi.
- Ankara Farsça Öğretim Merkezi, Hakkımızda. 05 Nisan 2021 tarihinde <https://www.fomer.ir/hakkimizda/> adresinden erişildi.
- Arı, T. (1999). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T. (2013). *Uluslararası ilişkiler teorileri*. Bursa: MKM Yayınları.
- Artun, E. (2019). *Popüler Türk kültürünün dünya kültürlerine etkisi ve katkısı*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmalar Merkezi, 05 Nisan 2021 tarihinde <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/50.php> adresinden erişildi.
- Aslan, S. (2009). Siyasal iktidarı etkileme yöntemlerinden biri olarak lobcilik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 113-121.
- Ateş, E. (2021). Türkiye’nin İnsansız Hava Aracı (İHA) ihracat rekabet gücünün analizi. *Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi*, 3(1), 7-16.
- Axworthy, M. (2016). *İran: aklın imparatorluğu*. İstanbul: Say Yayınları.
- Aydemir, E. (2015). *Dış politikada stratejik bir değer olarak yumuşak güç unsurunun medyada kullanımı: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’nin kamu diplomasisinde medyanın kullanımının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, H. (2019). *11 Eylül sonrası Türk Dış politikasında kamu diplomasisi uygulamaları: Sahraaltı Afrika Bölgesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Aydoğmuşoğlu, C. (2011). Şah Abbas (1587-1629) devrinde İran’da sosyal ve kültürel hayat. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 11(82), 261-276.

- Bakır, H. (2019). *Kültürel diplomasi bağlamında Türkiye-İran ilişkileri: Tahran Yunus Emre Enstitüsü örneği (2012-2018)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bal, İ. (2004). *21. Yüzyılda Türk dış politikası*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Balcı, A. ve Kardeş T. (2014). *Uluslararası ilişkilere giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Başar, U. (2016). İran Türkleri ve İran'da Türkçe üzerine güncel bir değerlendirme. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(18), 135-148.
- Başar, U. (2019). *İran'da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Başar, U. (2020). İran toplumu ve Türk televizyon dizileri. *İran Araştırmalar Merkezi Yayınları*, Nisan 2020.
- Bekiroğlu, O. (2019). Propaganda, kamu diplomasisi ve nesnellik sarkacında uluslararası yayıncılık: geçişkenlik ekseninde bir işlevler dizisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 641-662.
- Berber, S. (2012). İran'ın ekonomi politikası, yaptırımların etkisi ve ikilemleri. *Bilge Stratejisi Dergisi*, 4(48), 61-84.
- Berber, S. (2013). İran'ın ekonomi politikası, yaptırımların etkisi ve ikilemleri. *Bilge Strateji: Jeopolitik, Ekonomi- Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 61-84.
- Birdişli, F. ve Gören, M. (2018). Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi bağlamında Türkiye-İran arasında göç ve sınır güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 11-38.
- Boomberg. İran'da resmi sonuçlara göre İbrahim Reisi ülkenin 8. cumhurbaşkanı seçildi. 15 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.bloomberght.com/iran-da-resmi-sonuclara-gore-ibrahim-reisi-ulkenin-8-cumhurbaskani-secildi-2282678> adresinden erişildi.
- Bostan, H. (2016). Antropoloji, kültür ve güvenlik. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2). 1-31.
- Boztepe, V. (2016). Bir yumuşak güç kaynağı olarak Türkiye'deki Çin medyası. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (4), 93-110.
- Budak, M. (2019). Türkiye'nin Ortadoğu'da kamu diplomasisi tecrübesi. *Ortadoğu Etütleri*, 11(1), 142-169.
- Ceyhan, A. İ. (2016). *Siyasal iletişimde kamu diplomasisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ceyhan, A. İ. (2020). Dijitalleşen kamu diplomasisi üzerine kısa bir analiz. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 3(2), 85-100.

- Cicioğlu, F. ve Bayraktar, A. B. (2017). Türkiye'nin İran politikasında sivil toplum kuruluşları: 1990'lara ve 2000'lere Dair Bir Değerlendirme, *Bilgi Dergisi*, 34, 51-69.
- CNN TÜRK. Türkiye'ye en fazla doğrudan sermaye yatırımını İran yapıyor. 28 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.cnnturk.com/ekonomi/turkiyeye-en-fazla-dogrudan-sermaye-yatirimini-iran-yapiyor> adresinden erişildi.
- Çak, Ş.E. (2018). Geleneksel İran müziğinde kullanılan formlar. *Ahenk Müzikoloji Dergisi*, 3, 44-65.
- Çapraz, K. (2019). *The 4th intraders international conference on international trade conference proceeding book*. Sakarya.
- Çavuş, T. (2012). Dış politikada yumuşak güç kavramı ve Türkiye'nin yumuşak güç kullanımı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 23-37.
- Çaycı, S. (2016). Türkiye'nin milli güvenliği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 3327- 3344.
- Çelenk, M. (2013). Safeviler Döneminde Şii-Sünni ilişkileri üzerindeki etkisi. *E- Malâkât Dergisi*, 6(2), 63-85.
- Çelenk, M. (2014). Safevilerin din politikası ve İran'ın Şiileştirme seyri. *Çanakkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, 7-35.
- Çetindağ Y. (2009). Edebiyatımızın kaynaklarından: doğu medeniyeti ve metinleri. *Journal of Turkish Studies*, 4(1-2), 2044-2088.
- Çiftçi, H. (2004). Türkiye'nin bilim ve teknoloji strateji. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 57-73.
- Çiftçi, H. (2004). Türkiye'nin bilim ve teknoloji strateji. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 57-73.
- Çiğdem, A. (2014). *Geleceği eskitmek AKP ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Daftary, F. (2006). Emeviler döneminde ve Abbasilerin ilk dönemlerinde İran, Horasan ve Mâverâünnehir'deki mezhebi ve milliyetçi hareketler. (Atalan, M. Çev.). *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 139-158.
- Davutoğlu, A. (2009). *Stratejik derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Demir, T. (2010). *Son kızılbaş Şah İsmail üzerine*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Demirtürk, S. (2020). İran Türkleri'nin örgütlü mücadele girişimleri ve buna yönelik kurduğu teşkilat. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(25), 343 – 357.
- Devran, Y. (2013). Türk Tarihi perspektifinden kamu diplomasisi olgusu. *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*. 10 Şubat 2021 tarihinde

- <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/haberler/135-tuerk-tarihi-perspektifinden-kamu-diplomasisi-olgusu> adresinden erişildi.
- Dilek, K. (2011). İran'ın Orta Asya politikaları. *Ahmet Yesevi Üniversitesi SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayınları*, 7, 1-80.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Kurumsal tarihçe. 22 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/3> adresinden erişildi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. 2020 yılı faaliyet raporu. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2020%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf> adresinden erişildi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. Din hizmetleri müşavirliği. 22 Temmuz 2021 tarihinde <https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Detay/224/din-hizmetlerim%C3%BC%C5%9Favirli%C4%9Fi> adresinden erişildi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. Kurumsal tarihçe. 22 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/1> adresinden erişildi.
- Doğan, E. (2015). Rusya Federasyonu'nda kamu diplomasisi: evrim ve kurumlar. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 3(2), 179-194.
- Doğan, E. (er.10.07.2021) Kamu diplomasisi ve Türkiye. 10 Temmuz 2021 tarihinde <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/kamudiplomasisiveturkiye.pdf> adresinden erişildi.
- Doğan, H. (2014). Türk silahlı kuvvetlerinin kamu diplomasisi faaliyetleri. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3(2), 67-90.
- Doğan, M. (2013). Türkiye sanayileşme sürecine genel bir bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 211-231.
- Doster, B. (2013). İran'ın devlet kapasitesi ve dış politikası. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 5(54), 54-61.
- Duman, Z. ve Yetkin, S. (2010). Türkiye'de laiklik sorununun siyasal temelleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 284-303.
- Duran, E. (2011). Turizm, kültür ve kimlik ilişkisi; turizmde toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 291-313.
- Efegil, E. (2012). İran'ın dış politika yapım sürecini etkileyen unsurlar. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(48), 53-68.
- Ekonomist. Türk şirketleri İran'ı yakın markaja aldı. 25 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.ekonomist.com.tr/haberler/turk-sirketleri-irani-yakin-markaja-aldi.html> adresinden erişildi.

- Ekşi, M. (2014). *Kamu diplomasisi ve Ak Parti dönemi Türk dış politikası*. Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınları.
- Ekşi, M. (2017). Türkiye'nin Türk dünyasına yönelik kamu diplomasisi: yeni araç ve mekanizmalar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17(1), 9-19.
- ELT Yurtdışı Eğitim. YÖK denkliği ve üniversitelerin tanınması. 05 Eylül 2021 tarihinde <https://www.elt.com.tr/universite/yok-denkligi-ve-universitelerin-taninmasi.asp> adresinden erişildi.
- Emecen, F. M. (2018). *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Emlak Kulisi. Türk inşaat şirketlerinin İran'da yarım kalan 7 milyar dolarlık işi var!. 18 Ağustos 2021 tarihinde <https://emlakkulisi.com/turk-insaat-sirketlerinin-iranda-yarim-kalan-7-milyar-dolarlik-isi-var/210761> adresinden erişildi.
- Emlak Kulisi. Türk yatırımcılar İran'da en az 10 otel inşa edecek. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://emlakkulisi.com/turk-yatirimcilar-iranda-en-az-10-otel-insa-edecek/467924> adresinden erişildi.
- Erdem, İ. (2005). Otlukbeli sonrası Ak-Koyunlular (1473-1478). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 17(17), 1-9.
- Erdentuğ, N. (1965). Türkiye, Pakistan ve İran köy-kır toplumlarının karşılaştırmalı etnolojik incelenmesi. *Antropoloji Dergisi*, 3,1-4.
- Eren, E. (2017). Sivil toplumun dış politika inşasındaki rolü: Türk kamu diplomasisi örneği. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 36-49.
- Eren, S. (2020). *Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri: Afrika örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Erkenekli, M. (2013). Toplumsal kültür araştırmaları için değer merkezli bütünlük bir kültür model önerisi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 12(1), 147-172.
- Fanıd, N. A. (2020). İran'ın idari teşkilat sistemi. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 134-157.
- Gök, Y. (2016). Türkiye'nin gençlik ve spor alanındaki kamu diplomasisi etkinliği. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güler, S. (2010). Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 24-30.
- Gündoğdu, S. (2019). *Ak Parti dönemi kamu diplomasisi uygulamaları (2002-2013)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Gündüz, T. (2014). *Son kızılbaş Şah İsmail*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Güneş, E. (2019). Şii jeopolitiğinde Türkiye ile İran'ın güç mücadelesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), 57-88.

- Güray, Cenk. Biz kimiz? Kimliğimiz üzerine düşünceler. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/G%c3%9cRAY-Cenk-B%c4%b0Z-K%c4%b0M%c4%b0Z-%e2%80%9cK%c4%b0ML%c4%b0%c4%9e%c4%b0M%c4%b0Z-%c3%9cZER%c4%b0NE-D%c3%9c%c5%9e%c3%9cNCELER.%e2%80%9d.pdf> adresinden erişildi.
- Gürkaş, B. (2011). Türkiye İnan ilişkileri. *TASAM Stratejik Öngörü Dergisi*, 104-12, 25 Ağustos 2021 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3121/turkiye-iran_iliskileri adresinden erişildi.
- Güven, M. (2012). Kültürün bir unsuru olarak din. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 933-948.
- Haber Türk. İnanlı divadan Türkçe şarkılar. 22 Ağustos 2021 tarihinde , <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/613715-iranli-divadan-turkce-sarkilar> adresinden erişildi.
- Haber Türk. İzzet Pinto: Amaç Türk dizilerini ticari olarak çok daha değerli hale getirmek. 07 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.haberturk.com/izzet-pinto-amac-turk-dizilerini-ticari-olarak-cok-daha-degerli-hale-getirmek-2649304> adresinden erişildi.
- Haberler.com. İnan'da 80 bin kişi hep bir ağızdan Türkiye diye haykırdı. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.haberler.com/iran-da-80-bin-kisi-hep-bir-agizdan-turkiye-12574618-haberi/> adresinden erişildi.
- Haldun, İ. (1982). *Mukaddime*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Hayat Holding. Kurumsal. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.hayat.com/tr-tr/kurumsal/hayat-holding/> adresinden erişildi.
- <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-sarkilari-hislerime-daha-yakin/1195512> adresinden erişildi.
- İHH. Hakkımızda. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.ihh.org.tr/hakkimizda> adresinden erişildi.
- İpek, A. (2017). Yukarı Mezopotamya'da Sâsânî siyaseti. *TESAM Akademi Dergisi*, 4 (2), 85-109.
- İnan Cumhurbaşkanının Görevleri. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/91308> adresinden erişildi.
- İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı. 12. İnan Yöresel Müzik Festivali'nde Türk Müzik Grubu. 18 Ağustos 2021 tarihinde <https://tr.irna.ir/news/83547163/12->

%C4%B0ran-Y%C3%B6resel-M%C3%BCzik-Festivali-nde-T%C3%BCrk-m%C3%BCzik-grubu-sahne-ald%C4%B1 adresinden erişildi.

İslam Tarihi Ansiklopedisi. 29 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/AKKOYUNLULAR/59> adresinden erişildi.

İslam Tarihi Ansiklopedisi. 29 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/KARAKOYUNLULAR/445> adresinden erişildi.

İslam Tarihi Ansiklopedisi. 29 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/AKKOYUNLULAR/59> adresinden erişildi.

Kafesoğlu, İ. (1953). *Sultan Melikşah devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kalın, İ. (2006). Türkiye'nin ince gücü. *SETA*. 29 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.setav.org/turkiyenin-ince-gucu/> adresinden erişildi.

Kalın, İ. (2011). Soft power and public diplomacy in Turkey. *PERCEPTIONS*, 16(3), 5-23.

Kalın, İ. (2021), Türk dış politikası ve kamu diplomasisi. *TASAM*, 15 Ağustos 2021 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/66920/turk_dis_politikasi_ve_kamu_diplomasisi adresinden erişildi.

Kalkınma İnisyatifleri Örgütü. 2017 Küresel İnsani Yardım Raporu. 18 Haziran 2021 tarihinde <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/2017-kuresel-insani-yardim-raporu> adresinden erişildi.

Kalkınma İnisyatifleri Örgütü. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/2017-kuresel-insani-yardim-raporu> adresinden erişildi.

Kanal B. İlyas Yalçıntaş İran'ın popstarı oldu. 18 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.kanalb.com.tr/haber.php?HaberNo=102389> adresinden erişildi.

Karadeniz, Y. (2015). Safevi Devleti'nin kuruluşu meselesi: kızılbaşların ortaya çıkışı. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 3, 53-66.

Karaismailoğlu, A. (2001). Osmanlı Dönemi Türk şiirinin İran edebiyatı ile münasebeti üzerine düşünceler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17, 81-93.

Karaismailoğlu, A. (2013). Tarih boyunca Türkler ve Farsça: modern yaklaşımlara bir eleştiri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 6-15.

- Karakuzu, T. (2020). Türkiye - Kırgızistan ilişkilerinde yumuşak güç: Türk dili. *Elektronik Siyaset Bilimi Dergisi*, 11(1), 74-89.
- Keskinkılıç, E. (2013). İki Türk hanedanlığında özelleştirmenin serüveni: Osmanlı Devleti'nde ve Kaçarlar'da tütün imtiyazı ve tepkiler. *Turkish Studies*, 8(11), 175-192.
- Keven, A. (2015). Şah İsmail'in mezhebi eğilimlerinin Anadolu ve İran coğrafyasına etkileri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 9-29.
- Kılıç, R. (2003). Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 95-118.
- Kılıçaslan, E. (2020). Marka inşası bağlamında Türk kamu diplomasisi: başbakanlık kamu diplomasisi koordinatörlüğü ve cumhurbaşkanlığı iletişim başkanlığı örnekleri. *Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3, 64-83.
- Kızılay. Kurumsal. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz> adresinden erişildi.
- Kocabıyık, H. (2019). Değişen Diplomasi anlayışı, kamu diplomasisi ve Türkiye. *Avrasya Etütleri*, 25 (55), 163-196
- Koçer, G. (2006). Türk dış politikasında din unsuru. *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 1(1), 131-157.
- Kodaman, T. ve Akçay, E.Y. (2010). Kuruluştan yıkılışa kadar Osmanlı diplomasi tarihi ve Türkiye'ye bıraktığı miras. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 75-92.
- Koray, M. ve Çelik, A. (2017). *Himmet, fitrat, piyasa AKP Döneminde sosyal politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köksoy, E. (2013). *Halkla ilişkiler bağlamında kamu diplomasisi yönetimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Köymen, M. A. (1993). Süleyman Şah ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu. *Bellekten Dergisi*, 27 (218), 71-80.
- Kuşat, A. (2003). Fatih Sultan Mehmet'in kişiliği ve fetihteki rolü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 131-148.
- Kuzu Grup. Hakkında, 18 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.kuzugrup.com/kuzu-grup-hakkında/> adresinden erişildi.
- Küpeli, Ö. (2014). *Osmanlı- Safevi münasebetleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Machiavelli, N. (208). *Prens*. İstanbul: Can Yayınları.
- Maleki, E. (2013). Türk kültür ve dilinin Fars kültür ve dili ile etkileşimi. *TSA Dergisi*, 3(17), 129-149.

- Mercan, M. Bölgesel politikalar çerçevesinde Türkiye- İran ilişkileri. 08 Ağustos 2021 tarihinde <https://ulk.ist/media/kitap/I-UKODTLK/bolgesel-politikalar-cercevesinde-turkiye-iran-iliskileri.pdf> adresinden erişildi.
- Merçil, E. (2011). Sipehsâlâr: II. Gazneliler. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 26(2), 459-473.
- Mevlana Değişim Programı. Mevlana Değişim Programı Nedir?. 05 Eylül 2021 tarihinde <https://mevlana.yok.gov.tr/temel-bilgiler> adresinden erişildi.
- MÜSİAD. Kurumsal. 07 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.musiad.org.tr/icerik/musiadla-tanisin-2> adresinden erişildi.
- MÜSİAD. MÜSİAD'la Tanışın. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.musiad.org.tr/icerik/musiadla-tanisin-2> adresinden erişildi.
- NBA. 15 Ocak 2021 tarihinde <https://www.nba.com/news/season-restart-international-players-official-release> adresinden erişildi.
- Niray, N. ve Deniz, D. (2010). İran İslam Cumhuriyeti: tarihi, siyaseti ve demokrasisi. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-32.
- NTV. Türkiye ile İran arasında turizmde iş birliği. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/seyahat/turkiye-ile-iran-arasinda-turizmde-is-birligi,3yLT725gQkCMKfunP-8kyg> adresinden erişildi.
- Nye, J. S. (2004). *Power in the global information age: from realism to globalization*. New York: Taylor & Francis Group Yayınları.
- Nye, J. S. (2003). *Amerikan gücünün paradoksu*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Nye, J. S. (2008). *The powers to lead*. oxford university press USA – OSO Yayınları.
- Nye, J. S. (2017). *Yumuşak güç dünya siyasetinde başarının araçları*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Nye, J. S. ve Welch, D. A. (2018). *Küresel çatışma ve işbirliğini anlamak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okyar, O. (2013). İran ve demokrasi. Yayımlanmamış doktora tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- Onat, H.(1997). Şiiliğin doğuşu meselesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36(01), 79-117.
- Oran, B. (2017). *Türk dış politikası Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, olaylar, belgeler, yorumlar (Cilt.1-3)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Orhon Özdağ, H. H. (2018). *Neo-Gramşici uluslararası ilişkiler kuramı çerçevesinde İran-Türkiye ilişkileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- ORSAM. 01 Eylül 2021 tarihinde
https://www.orsam.org.tr/tr/arama/?hucre_1=iran&hucre_2=iran adresinden erişildi.
- Özcan, A. (2011). Uzun Hasan kanunları ve Osmanlı Dönemine yansımaları. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 29, 173-192.
- Özcan, C. C. (2017). İran ve Türkiye turizm ilişkileri. *İran Araştırmalar Merkezi Yayınları*, Eylül 2017.
- Özdemir, B. P. ve Ymanoğlu, M. A. (2010). Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları web sitelerinin diyalojik iletişim kapasiteleri üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 3-36.
- Özdemir, H. (2019). Uluslararası ilişkilerde güç: çok boyutlu bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 135-136.
- Özel, C. (2018). Yumuşak güce bütünsel bakış. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-27.
- Özel, M. (2021). Kamu diplomasisi türü olarak eğitim diplomasisi bağlamında erasmus+ değişim programı. Yayımlanmamış doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Özgökbel Bilis, P., Bilis, A. E. ve Sydgalieva, M. (2018). Türkiye- Türk Cumhuriyetleri kültürel ilişkilerinde televizyon dizileri faktörü: Kırgızistan örneği. *Manas Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 403-425.
- Özkan, A. (2014). Ülke markası inşasında kamu diplomasisinin stratejik rolü. TASAM. 20 Ocak 2021 tarihinde
<https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/138-uelke-markas-nasnda-kamu-diplomasisinin-stratejik-rolue> adresinden erişildi.
- Özkan, A.(er.20.03.2021). 21. Yüzyılın stratejik vizyonu kamu diplomasisi ve Türkiye'nin kamu diplomasisi imkânları. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 20 Mart 2021 tarihinde
https://tasam.org/Files/PDF/Raporlar/STR70_21._Yuzyilin_Stratejik_Vizyonu.pdf_f_66fb77c9-cd79-481e-a185-9a9c26ffe7b7.pdf adresinden erişildi.
- Özkul, O. (2015). Türk kimliğini oluşturan ortak kültürel değerler. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 167-185.
- Özlu, Ö. (2019). *Kamu diplomasisi oluşturulmasında dijital diplomasinin etkisi: Türkiye'de bulunan büyükelçiliklerin twitter kullanımı*. Yayımlanmamış doktora tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Öztuna, Y. (2017). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Pamukçu, H. ve Sarıışık, M. (2017). Helal turizm pazarında Türkiye. *Kültür ve Turizm Bakanlığı 3. Turizm Şurası 1-3 Kasım 2017 Tebliğler Kitabı*, 1, 356-366.

- Pınar, L. (2017). Amerika Birleşik Devletleri'nin yumuşak gücü ve Hollywood. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 253-274.
- Purtaş, F. (2013). Türk Dış politikasının yükselen değeri: kültürel diplomasi. *Akademik Bakış Dergisi*, 7(13), 1-14.
- Rahimi, M. (2019). İran Türklüğünde geleneksel Türk inançlarının etki ve izleri. *Milli Folklor Dergisi*, 124(31), 147-159.
- Rigiderakhshan, M. (2020). İran'ın dış politika kimliğini oluşturan faktörler. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 390-410.
- Sabah Haber. İranlılar Türk sanatçıları dinliyor. 18 Ağustos 2021 tarihinde https://www.sabah.com.tr/yasam/2010/03/22/iranlilar_turk_sanatcilari_dinliyor adresinden erişildi.
- Sadrniya, B. (2018). Yeni Türk edebiyatının meşrutiyet dönemi Fars şiirine etkisi. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 95-105.
- Sancak, İ. (2019). *II. Abdülhamid Dönemi kamu diplomasisi uygulamaları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Sancak, K. (2016). *Dış politikada bir etki aracı olarak yumuşak güç: Türkiye'nin yumuşak gücünün analizi ve Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç kapasitesinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Sancak, K. (2016). *Uluslararası ilişkilerde güç kavramı ve yumuşak güç*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Sancak, K. (2016). Yumuşak güç kaynağı olarak kültür ve Türkiye'nin yumuşak gücünde kültür faktörü. *Balkan ve Yakındoğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 16-24.
- Sancar, A. G. (2012). *Kamu diplomasisi ve uluslararası halkla ilişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Sander, O. (2006). *Türkiye'nin dış politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Sanyürek, M. B. (2018). *Şii jeopolitiği ve İran dış politikası*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sarıkaya, Y. (2012). Geçmişten günümüze İran: tarih, siyaset, toplum ve kültür. *Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı*, Rapor no:2.
- Selçuk, E. (2015). Pehleviler Dönemi Türk İran ilişkileri. *SBARD Dergisi*, 25, 129-140.
- SETA. Etkinlikler. 29 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.setav.org/etkinlikler/> adresinden erişildi.
- SETA. Hakkımızda. 07 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.setav.org/hakkimizda/> adresinden erişildi.

- Sönmezoğlu, F. (2014). Uluslararası politika ve dış politika analizi. İstanbul: Der Yayınları.
- Söylemez, F. (2004). Anadolu'da sahte Şah İsmail isyanı. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 71-90.
- Sözcü Gazetesi. İran'dan Türkiye'ye turizmde iş birliği önerisi. 22 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/irandan-turkiyeye-turizmde-is-birligi-onerisi-6313404/> adresinden erişildi.
- SPUTNIK. İran'da Tractor Sazi taraftarlarından Elazığ depremi için başsağlığı sloganı: Türkiye Başın Sağ Olsun. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/20200127/-iranda-tractor-sazi-taraftarlarindan-elazig-depremi-icin-bassagligi-slogani-turkiye-basin-sag-1041256892.html> adresinden erişildi.
- Sunar, B. (2013). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politika söyleminde temalar: Türkiye bülteni üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 431-454.
- Sünbül, T. (1991). Osmanlı Devleti'nin kuruluş sorunu. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 329-339.
- Şahin, L. ve Öztürk, M. Küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşları ve Türkiye'deki durumu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 3-29.
- Şahin, M. (2006). Şii Jeopolitiği: İran için fırsatlar ve engeller. *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 1(1), 39-55.
- Şehitoğlu, (2021). Kamu Diplomasisinde düşünce kuruluşlarının rolü: SETA, GMF ve SWP Örnekleri. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Şen, F. ve Cengiz, T. (2018). Türkiye'de siyasi faaliyetlerin ve liderlerin demokrasi söylemleri. *Intermedia International e-Journal*, 5(8), 128-144.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Din hizmetleri ataşeliği. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Detay/223/din-hizmetleri-ata%C5%9Feli%C4%9Fi> adresinden erişildi.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı. Din hizmetleri koordinatörlüğü. 22 Temmuz 2021 tarihinde <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Detay/222/din-hizmetleri-koordinat%C3%B6rl%C3%BC%C4%9F%C3%BC> adresinden erişildi.
- Taflioğlu, M. S. (2009). İran İslam İhtilalinde Ayetullah Humeyni ve Velayet-i Fakih meselesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Tahran Yunus Emre Enstitüsü. Haberler. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://tahran.yee.org.tr/> adresinden erişildi.
- Tahran Yunus Emre Enstitüsü. Türk Kültürü ile tanışın. 03 Eylül 2021 tarihinde <https://tahran.yee.org.tr/fa/content/b-frhng-trkhy-ashn-bshwyd> adresinden erişildi.
- Tahran Yunus Emre Enstitüsü. Türkçe Öğrenin. 03 Eylül 2021 tarihinde <https://tahran.yee.org.tr/fa/content/zbn-trkhy-r-fr-bgryd-zbn-trkhy-r-fr-bgyryd> adresinden erişildi.
- Tahran Yunus Emre Enstitüsü. Türkçeyi Yunus Emre Enstitüsünde öğren. 04 Eylül 2021 tarihinde <https://tahran.yee.org.tr/faaliyet/turkceyi-yunus-emre-enstitusunde-ogren> adresinden erişildi.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *TÜBAR*, 29, 387-401.
- Tanyıldızı, N.İ. (2011). Türk kültürünün gençlere tanıtımında medyanın rolü: Hacı Bektaş Velî, Mevlana ve Yunus Emre üzerine bir araştırma. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 59, 101-118.
- TASAM. 29 Ağustos 2021 tarihinde <https://tasam.org/tr-TR/Search?q=iran> adresinden erişildi.
- Temizel, A. (2007). İran'da Türkçe öğretimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 548-560.
- TEPAV. Hakkımızda. 01 Eylül 2021 tarihinde <https://www.tepav.org.tr/tr/html/250/Hakkimizda/> adresinden erişildi.
- TESEV. Hakkımızda. 10 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.tesev.org.tr/tr/turkiye-ekonomik-ve-sosyal-etudler-vakfi/> adresinden erişildi.
- The World Factbook. 10 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iran> adresinden erişildi.
- THY, 08 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.turkishairlines.com/tr-tr/duyurular/coronavirus-salgini/guncel-ucus-plani/> adresinden erişildi.
- THY, 2019 Türk Hava Yolları Faaliyet Raporu. 16 Temmuz 2021 tarihinde https://investor.turkishairlines.com/documents/2019-yili-yk-faaliyet-raporu-tr_v2.pdf adresinden erişildi.
- THY, Hakkımızda. 18 Haziran 2021 tarihinde <https://www.turkishairlines.com/tr-int/basin-odasi/hakkimizda/hikayemiz/> adresinden erişildi.
- THY. 2020 Türk Hava Yolları Faaliyet Raporu. 16 Temmuz 2021 tarihinde <https://investor.turkishairlines.com/documents/boards-activity-report/yk-faaliyet-raporu-14042021.pdf> adresinden erişildi.

- THY. 2021 Türk Hava Yolları Faaliyet Raporu. 16 Temmuz 2021 tarihinde <https://investor.turkishairlines.com/documents/faaliyet-raporlari/yk-faaliyet-raporu-2q2021-tr2.pdf> adresinden erişildi.
- TİKA, 12 Mart 2021 tarihinde <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> adresinden erişildi.
- TİKA. 2020 Faaliyet Raporu. 22 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%202020/TIKAFaaliyet2020Web.pdf> adresinden erişildi.
- Topaloğlu, F. (2013). İran coğrafyasının Şiileşme süreci –ilk dönem, Emeviler, Abbasiler. *E-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 43-62.
- TRT, Tarihçe. 18 Haziran 2021 tarihinde <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> adresinden erişildi.
- Tuch, H. N. (er.11.09.2021). *Communicating with the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*. 11 Eylül 2021 tarihinde https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-60512-5_1 adresinden erişildi.
- Tufan Emni, F. (2013). Sivil toplum kuruluşlarının politika belirleme sürecindeki rolü: TÜSİAD Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 43-56.
- Tuğtan, M. A. (2016). Kültürel değişkenlerin dış politikadaki yeri: İsmail Cem ve Ahmet Davutoğlu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(49), 3-24.
- Turan, Y. ve Karanfil, A. (2017). Türk dış politikasında yumuşak güç unsuru ve T.C. Başbakanlık kamu diplomasisi koordinatörlüğü örneği. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 18-32.
- Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği. Sealight otelleri yönetimi Kuşadası'nı İran'da Tanıtacak. 25 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.tuyed.org.tr/sealight-otelleri-yonetimi-kusadasini-iranda-tanitacak/> adresinden erişildi.
- Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği. Turizme İran morali. 25 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.tuyed.org.tr/turizme-iran-morali/> adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. 05 Eylül 2021 tarihinde <https://www.tubitak.gov.tr/tr/search/site/iran?page=1> adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. Hakkımızda. 16 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda/icerik-biz-kimiz> adresinden erişildi.
- TÜMSİAD. Hakkımızda. 28 Ağustos 2021 tarihinde <https://tumsiad.org.tr/tr/hakkimizda/> adresinden erişildi.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM). Kùltür ve Sanat Diplomasisi: Sektörel Diplomasi İnşası. 20 Ocak 2021 tarihinde https://tasam.org/Files/Etkinlik/File/VizyonBelgesi/SGPK_KVSD_KulturveSanatVizyon_TR_pdf_8df3e750-2b55-4dda-82e0-c185baad705d.pdf adresinden erişildi.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM); Kùltür ve sanat diplomasisi: sektörel diplomasi inşası. 20 Ocak 2021 tarihinde https://tasam.org/Files/Etkinlik/File/VizyonBelgesi/SGPK_KVSD_KulturveSanatVizyon_TR_pdf_8df3e750-2b55-4dda-82e0-c185baad705d.pdf adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 15 Ocak 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 15 Ocak 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?q=g%C3%BC%C3%A7&aranan> adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 15 Ocak 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. 08 Haziran 2021 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. 08 Haziran 2021 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. 10 Haziran 2021 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. Hakkında. 08 Haziran 2021 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. On birinci kalkınma planı (2019-2023). 2019. 20 Haziran 2021 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. On birinci kalkınma planı (2019-2023). 18 Nisan 2021 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliğı. 10 Ağustos 2021 tarihinde <http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/354524> adresinden erişildi.

- Türkiye İstatistik Kurumu. 07 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye Maarif Vakfı, Faaliyet Alanları. 08 Haziran 2021 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/53-Faaliyet-Alanlari-10> adresinden erişildi.
- Türkiye Maarif Vakfı. Dünyada Maarif Vakfı. 08 Haziran 2021 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/42-DUNYADA-MAARIF-16> adresinden erişildi.
- Türkiye Maarif Vakfı. Kuruluş Amacı. 08 Haziran 2021 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/524-Turkiye-Maarif-Vakfi-12> adresinden erişildi.
- TÜRSAB. Son verilerle Türkiye turizm istatistikleri raporu Nisan 2021. 08 Ağustos 2021 tarihinde <https://tursab.org.tr/apps/Files/Content/7db2e0c3-0bdf-4790-8b3f-296edcb946fb.pdf> adresinden erişildi.
- TÜSİAD. Hakkında. 07 Ağustos 2021 tarihinde <https://tusiad.org/tr/tusiad/hakkında> adresinden erişildi.
- Uzun, Ö.S. (2013). İran'a ekonomik yaptırımlar: kırılanlaşan nükleer program mı hükümet mi?. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 5(54), 62-70.
- Ünalımsı, A. N. (2019). Yumuşak gücün tesis edilmesinde kültürel diplomasinin önemi ve bir uygulayıcı olarak Yunus Emre Enstitüsü. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 91, 137-159.
- Ünalımsı, A. ve Başaran, N. D. (2019). İran dış politikasında yumuşak güç kullanımı ve kamu diplomasisi: Ortadoğu örneği. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3, 50-80.
- Üstüntaş, D. (2016). İran'ın yumuşak gücü: unsurları, zorlukları. *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 11(1), 59-84.
- Woods, J: E. (1993). *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular*. (Çev. Sibel Özbudun), İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Yalçınkaya, A. ve Konukçu, Y. (2017). İran siyasetinde dini lider ve cumhurbaşkanı ilişkileri: Hasan Ruhani'nin birinci dönemi örneği. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 407-416.
- Yanardağoğlu, E. (2014). Uluslararası iletişim ve kamu diplomasisi: BBC Dünya Servisi Haber Merkezi örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 38, 115-131.
- Yavuz, H. (2010). *Ak Parti toplumsal değişimin yeni aktörleri*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yaylar, Y. (2020). *Karşılaştırmalı kamu diplomasisi analizi: Türkiye, ABD ve Japonya*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Yeni Şafak, Türkiye-İran arası demiryolu hattı. 08 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.yenisafak.com/ekonomi/turkiye-iran-arasi-demiryolu-hatti-2063979> adresinden erişildi.
- Yıldırım, E. (2019). İnsani diplomasi faaliyetlerinin Türkiye'nin yumuşak gücüne etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2564-2591.
- Yıldırım, G. (2014). *Uluslararası halkla ilişkiler perspektifinden kamu diplomasisi: Türkiye kamu diplomasisi koordinatörlüğü örneği çerçevesinde kültürel diplomasi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, N. (2009). Zerdüşt ve öğretisi. *Doğu Araştırmaları: Doğu Dil, Edebiyat, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3, 5-24.
- Yıldız, B. Ilgaz, H. ve Seferoğlu, S. (2010). Türkiye'de bilim ve teknoloji politikaları: 1963'den 2013'e kalkınma planlarına genel bir bakış. Muğla Üniversitesi, Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Muğla, 457-464.
- Yıldız, Z. (2016). Türkiye turizmi için fırsat pazarı İran. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 60-67.
- Yılmaz, A.N. ve Kılıçoğlu, G. (2017). Balkanlar'da YTB ve TİKA'nın Türk kamu diplomasisi kurumları olarak faaliyetleri ve Türkiye'nin bölgedeki yumuşak gücüne etkileri. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 115-131.
- Yılmaz, A.N. ve Kılıçoğlu, G. (2018). Türkiye'nin Orta Asya'daki yumuşak gücü ve kamu diplomasisi uygulamalarının analizi. *Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Dergisi*, 119(235), 141-184.
- Yılmaz, S. (2011). Yumuşak güç ve evrimi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3(12), 31-32.
- Yılmaz, S. (2012). *Akıllı güç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Yiğit, İ. (2017). *Emevîler (41-132/661-750)*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Yolcu, T. (2019). Türkiye'de siyasal kültür ve siyasal liderlik anlayışının temelleri üzerine genel bir değerlendirme. *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 93-106.
- Yunus Emre Enstitüsü 2023 Vizyonu. (2015). Dünya Türkiye'yi daha yakından tanıyor. Yunus Emre Enstitüsü Strateji Geliştirme Müdürlüğü, Ankara.
- Yunus Emre Enstitüsü Faaliyet Raporu 2019. 20 Haziran 2021 tarihinde https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/yee_2019_v2_31122020.pdf adresinden erişildi.
- Yunus Emre Enstitüsü Nisan 2012 Bülten. 12.

- Yunus Emre Enstitüsü. 2019 faaliyet raporu. 08 Temmuz 2021 tarihinde https://tahran.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/yee_2019_v2_31122020.pdf adresinden erişildi.
- Yunus Emre Enstitüsü. 2020 faaliyet raporu. 28 Temmuz 2021 tarihinde https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet_raporu_2021_28.06_kucuk.pdf adresinden erişildi.
- Yunus Emre Enstitüsü. Kurumsal. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> adresinden erişildi.
- Yunus Emre Enstitüsü. Türkoloji Öğretimi ve Türkoloji Müdürlüğü. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/turkce-ogretimi-ve-turkoloji-mudurlugu> adresinden erişildi.
- Yunus Emre Enstitüsü. Türkoloji Öğretimi ve Türkoloji Müdürlüğü. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/turkce-ogretimi-ve-turkoloji-mudurlugu> adresinden erişildi.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Başkanlığımız. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2> adresinden erişildi.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Genel bilgi. 28 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi> adresinden erişildi.
- Yuşa, N. (er.01.09.2021). Türkçenin başka dillerle münasebetleri. 01 Eylül 2021 tarihinde <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/190871/makaleler/28/1/arastirmax-turkcenin-baska-dillerle-munasebetleri>. adresinden erişildi.
- Yuvalı, A. (1996). Mozaik kültür kavramının Türk kültür tarihi bakımından değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 211-217.
- Yücel, G. (2016). Dijital diplomasi, *TRT Akademi*, 1(2).

ÖZGEÇMİŞ

İclal Fırat, Malatya Atatürk İlkokulunda ilk ve orta eğitimini tamamlayarak Malatya Cumhuriyet Anadolu Lisesi'nde eğitimini devam ettirmiştir. 2016 yılında da İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. Aynı yıl İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Pedagojik Formasyon eğitimi almıştır. 2018 yılında ise Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümüne kayıt yaptırmıştır. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi 3. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresine katılmıştır.

